

**TEMEL KELİMELER AÇISINDAN SÖZ VARLIĞI
KARŞILAŞTIRMASI
(TÜRKİYE TÜRKÇESİ, KAZAK TÜRKÇESİ,
TÜRKMEN TÜRKÇESİ)**

**T.C.
Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı**

Sara AMİRTAYEVA

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi Mehtap SOLAK SAĞLAM

**Temmuz 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı öğrencisi Sara AMİRTAYEVA tarafından Dr. Ört. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM yönetiminde hazırlanan “TEMEL KELİMELER AÇISINDAN SÖZ VARLIĞI KARŞILAŞTIRMASI (TÜRKİYE TÜRKÇESİ, KAZAK TÜRKÇESİ, TÜRKMEN TÜRKÇESİ)” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 30.07.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nergis BIRAY

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ahmet KARAMAN

Jüri Üyesi

Dr. Öğrt. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM

Jüri Üyesi

11/09/2019 tarih ve ...36/21... sayılı kararıyla onaylanmıştır.
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

Sara AMİRTAYEVA

ÖN SÖZ

Kültürün temel unsurlarından biri olan dil, duygu, düşünce ve isteklerimizi başkalarına aktarmak için kullandığımız çok yönlü, çok gelişmiş bir sistem, bir araçtır. Kültür ise bir milletin veya bir toplumun tarihi süreç içinde meydana getirdiği maddi ve manevi ortak değerler toplamıdır. Dil, milli kültürün ilgi alanına giren varlık dünyasını yansıtır; o milletin yapıp ettiklerinin, duyup düşündüklerinin, görüp bildiklerinin ve tüm tasavvurlarının aynasıdır. Dil, toplumsal yaşamın bir ürünüdür. İnsanın toplumsal etkinliği dil olmadan düşünülemez. Dil sayesinde geçmiş ve gelecek bizim için gerçek haline gelir. Dilin zenginliği ya da yoksulluğu o kültürün zenginliği ya da yoksulluğudur. Dilin sınırlarını, o toplumun kültürü belirler. Kazak Türkçesi ile Türkmen Türkçesi kardeş dillerinin ortak noktası Türkiye Türkçesidir. Bu kelimelerin ortaklığı ve farklılığı, ses değişiklikleri, yapısal farklılaşmaları aynı dil ailesinde olmalarının önemli bir göstergesidir.

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesi temel kelimeleri karşılaştırılmak istenmiştir. Bu kelimelerden çıkan sonuçlar incelenerek lehçeler arasında farklılık ve benzerlikler değerlendirilmiştir.

Çalışma sonunda kelimeler arasında karşılaştırmalı bir tablo hazırlanarak ortaya konulan sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tezde belirtilen Türkiye, Kazak, Türkmen Türkçesi lehçelerinin sözlükleri taranarak temel kelimelerin bu lehçelerdeki karşılıkları incelenmiştir. Tespit edilen kelimeler ses değişikliği açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada Ahmet Bican ERCİLASUN'un Türk Dili Tarihi kitabında listelenmiş olan temel kelimeler esas alınmıştır. Araştırma temel kelimelerin sözlüklerdeki karşılıklarının tespiti ile başlamıştır. Genel olarak kelimeler ve karşılıkları belirlendikten sonra tablolar oluşturularak kelimeler daha net bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Son olarak tezi hazırladığımız süreçte desteklerini esirgemeyen sevgili danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Mehtap SOLAK SAĞLAM'a teşekkürü bir borç bilirim. Ardından çalışmamızda görüşleriyle bizi destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Nergis BİRAY'a ve sevgili aileme ayrı ayrı teşekkür ederim.

Sara AMİRTAYEVA

ÖZET

TEMEL KELİMELER ACISINDAN SÖZ VARLIĞI KARŞILAŞTIRMASI (TÜRKİYE TÜRKÇESİ, KAZAK TÜRKÇESİ, TÜRKMEN TÜRKÇESİ)

AMİRTAYEVA, Sara

Yüksek Lisans Tezi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğrt. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM

Temmuz 2019, 179

Bu çalışmada Ahmet Bican ERCİLASUN'un Türk Dili Tarihi kitabında listelenmiş olan temel kelimeler esas alınmıştır. Buradan hareketle Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Türkmen Türkçesi sözlüklerindeki temel kelimeler taranarak kendi içerisinde karşılaştırılmıştır.

Çalışmada öncelikle temel kelimelerden, “İnsanın temel hareketlerini gösteren fiiller, insanın duygu, düşünce ve isteklerini gösteren fiiller, varlıkların oluş ve hareketlerini gösteren fiiller, zaman kavramı, yer ve yön kavramı, tabiatla ilgili kelimeler, hayvan adları, renkler, akrabalıkla ilgili kelimeler, sayılar, zamirler, insan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler, ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler, savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler, unvanlar, yazı ve sanatla ilgili kelimeler, sıfatlar, zarflar, bağlaçlar, edatlar” ile ilgili terimler tespit edilmiştir. Ardından kelimeler ve karşılıkları belirlendikten sonra tablolar oluşturularak kelimeler daha net bir şekilde incelenmiştir.

Bu çalışma sonucunda, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesi açısından temel kelimeler karşılaştırılarak bu kelimeler arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Temel kelimeler, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Türkmen Türkçesi

ABSTRACT

VOCABULARY COMPARISON IN TERMS OF BASIC WORDS (TURKISH, KAZAKH, TURKMEN LANGUAGES)

AMİRTAYEVA, Sara

**M. SE Thesis is Department of Turkish Dialects and Literature of Contemporary
Thesis Administer: Dr. Assistance. Mehtap SOLAK SAĞLAM
July 2019, 179 pages**

In this study, the basic words listed in the History of Turkish Language of Ahmet Bican ERCİLASUN are based. Hence Turkey Turkish, Kazakh Turkish, Turkmen screening were compared in their basic words in Turkish Dictionary. In the study, first of all the basic words, fi Verbs showing the basic movements of man. Verbs showing human emotions, thoughts and desires, Verbs showing the formation and movements of beings, Concept of time, Concept of place and direction, Words related to nature, Animal names, Colors, Words related to kinship, Numbers, Pronouns, Words about human life, character and qualities, Words related to home, clothing and living, words related to war, military and state administration, titles, words related to writing and art, adjectives, adverbs, conjunctions, prepositions terim. Then, after determining the words and their equivalents, the tables were created and the words were examined more clearly. The results of this study, Turkey Turkish, Kazakh subsidiaries and differences between Turkish and Turkmen Turkish words are compared in terms of basic words that were attempted to be determined.

Key Words: Basic words, Turkish, Kazakh, Turkmen languages

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vii
SİMGE VE KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
Temel Kelimelerin Anlamsal Sınıflandırması.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELENECEK LEHÇELER VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Türkiye Türkleri ve Türkiye Türkçesi	5
1.2. Kazak Türkleri ve Kazak Türkçesi	7
1.3. Türkmen Türkleri ve Türkmen Türkçesi	13

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. TEMEL KELİMELEr VE SINIFLANDIRMA ESASLARI	15
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ, KAZAK TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE TEMEL KELİMELEr

3.1. İnsanın temel hareketlerini gösteren fiiller	89
3.2. İnsanın duygu, düşünce ve isteklerini gösteren fiiller	95
3.3. Varlıkların oluş ve hareketlerini gösteren fiiller	95
3.4. Zaman kavramıyla ilgili kelimeler	96
3.5. Yer ve yön kavramıyla ilgili kelimeler.....	97
3.6. Tabiatla ilgili kelimeler	99
3.7. Hayvanlarla ilgili kelimeler	102
3.8. Renkler	104
3.9. Akrabalıkla ilgili kelimeler.....	104
3.10. Sayılar	106
3.11. Zamirler	109
3.12. İnsan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler	111
3.13. Ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler	114
3.14. Savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler	117
3.15. Unvanlar	122
3.16. Yazı ve sanatla ilgili kelimeler	124

3.17. Manevi hayat ve ölümle ilgili kelimeler.....	125
3.18. Sıfatlar	126
3. 19. Zarflar	130
3.20. Bağlaçlar.....	132
3.21. Edatlar.....	132

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

4.1. Kazak Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Temel Kelimeler Açısından Değerlendirmesi.....	135
4.1.1. İnsanın Temel Hareketlerini Gösteren Fiiller Açısından Verilerin Değerlendirilmesi	135
4.1.2. İnsanın Duygu, Düşünce Ve İsteklerini Gösteren Fiiller Açısından Değerlendirilmesi	138
4.1.3. Varlıkların Oluş Ve Hareketlerini Gösteren Fiiller Açısından Değerlendirilmesi	139
4.1.4. Zaman Kavramıyla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	139
4.1.5. Yer ve Yön Kavramıyla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi.....	140
4.1.6. Tabiatla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	141
4.1.7. Renkler Açısından Değerlendirilmesi	143
4.1.8. Akrabalıkla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	144
4.1.9. Sayılar Açısından Değerlendirilmesi.....	145
4.1.10. Zamirler Açısından Değerlendirilmesi	147
4.1.11. İnsan Ömrü, Karakteri ve Nitelikleriyle İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	147
4.1.12. Ev, Giyim ve Yaşamayla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	149
4.1.13. Savaş, Askerlik ve Devlet Yönetimiyle İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	150
4.1.14. Unvanlar Açısından Değerlendirilmesi	152
4.1.15. Yazı ve Sanatla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi	153
4.1.16. Manevi Hayat ve Ölümle İlgili kelimeler Açısından Değerlendirilmesi.....	153
4.1.17. Sıfatlar Açısından Değerlendirilmesi	154
4.1.18. Zarflar Açısından Değerlendirilmesi	155
4.1.19. Zarflar Açısından Değerlendirilmesi	156
4.1.20. Bağlaçlar Açısından Değerlendirilmesi.....	156
4.1.21. Edatlar Açısından Değerlendirilmesi.....	157

SONUÇ.....	158
KAYNAKLAR.....	160
ÖZ GEÇMİŞ.....	164

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. İnsanın Temel Hareketlerini Gösteren Fiiller.....	125
Tablo 2. İnsanın Duygu, Düşünce Ve İsteklerini Gösteren Fiiller	25
Tablo 3. Varlıkların Oluş Ve Hareketlerini Gösteren Fiiller.....	28
Tablo 4. Zaman Kavramıyla İlgili Kelimeler	30
Tablo 5. Yer ve Yön Kavramıyla İlgili Kelimeler.....	32
Tablo 6. Tabiatla İlgili Kelimeler	35
Tablo 7. Hayvanlarla ilgili kelimeler.....	39
Tablo 8. Renkler	41
Tablo 9. Akrabalıkla ilgili kelimeler	42
Tablo 10. Sayılar	46
Tablo 11. Zamirler.....	50
Tablo 12. İnsan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler.....	53
Tablo 13. Ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler.....	57
Tablo 14. Savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler.....	60
Tablo 15. Unvanlar	67
Tablo 16. Yazı ve sanatla ilgili kelimeler.....	70
Tablo 17. Manevi hayat ve ölümle ilgili kelimeler	72
Tablo 18. Sıfatlar	74
Tablo 19. Zarflar.....	80
Tablo 20. Bağlaçlar.....	84
Tablo 21. Edatlar	86

SİMGE VE KISALTMALAR

Kzk.Tr	Koç. K., Bayniyazov. A., Başkapan.V., Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Akçağ, Ankara 2003.
Trkmn.Rus	Baskakov. N.A., Karriyev. B.A., Hamzayev M.Ya., Türkmençe-Rusça Sözlük Sovyet Ansiklopedisi, Moskova 1968.
Ar.	Arapça
Ar.– Far.	Arapça- Farsça
Or.Far.	Orta Farsça
ay.	aynı yerde
agm	adı geçen makale
bkz.	bakınız
Çin	Çince
esk.	eskimiş
F.	Farsça
krş.	karşılaştır
kon.	konuşma dili
mec.	mecaz
tar.	tarihsel
TDK	Türk Dil Kurumu
KT	Kazak Türkçesi
Trkmn T	Türkmen Türkçesi
TT	Türkiye Türkçesi
OT	Orta Türkçe
ET	Eski Türkçe

GİRİŞ

Çalışmada amaç Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesi açısından temel kelimelerin karşılaştırılmasıdır. Bu kelimelerden çıkan sonuç incelenerek lehçeler arasında farklılık ve benzerlikler değerlendirilecektir. Çalışma sonunda kelimeler arasında karşılaştırmalı bir tablo hazırlanarak sonuçlar ortaya konularak yorumlanmaya çalışılacaktır. Tezde belirtilen lehçelerin sözlükleri taranarak temel kelimelerin bu lehçelerdeki karşılıkları incelenecektir. Çıkan kelimeler ses ve şekil olarak karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çalışmada Ahmet Bican ERCİLASUN'un Türk Dili Tarihi kitabında listelenmiş olan temel kelimeler esas alınacaktır. Çalışma esnasında Türkiye'de ve Türkiye dışında yayımlanmış eserlerden, elektronik kaynaklardan, kitaplardan, ansiklopedilerden, antolojilerden ve dergilerden yararlanılacaktır. Gerek duyulması halinde yurt dışındaki müzelerdeki, kütüphanelerdeki yer alan kaynaklardan da yararlanılması düşünülmektedir. Araştırmada tespit ettiğimiz veriler üzerinden incelemeler yapılacaktır.

Yaklaşık 5500 yıl tarihe sahip olan Türkler baştan beri grup halindeydi. Türk adı ilk kez Orhun Yazıtlarında geçmiştir. 8.yüzyılda taş kazıyarak yazı haline getirilen Orhun Türkçesi dönemin edebi yazı dili idi. Fakat Türk boylarının kendilerine özgü ağız özellikleri var idi. 8.yüzyılın ilk yarısında Göktürkleri yıkarak Uygurlar devlet kurmuştur. Dolayısıyla dönemin dil özelliklerini de etkilemiştir. Türk Lehçelerinde “n” ve “y” özelliği de Eski Uygur döneminde görülür. Hal eklerinin başka bir şekil alması Eski Uygur döneminde yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Dönemin bir başka özelliği ise din meselesidir. Gök Tanrı'ya inanan Türkler bu dönemde artık Budist olmuşlardır. Budist ve Maniheizt eserlerin yazıldığı dönemdir. Eski Uygur dönemi eserlerinde Kıpçak adı ilk kez geçmektedir. 11.yüzyıldan itibaren Türkler Karahanlı devletini kurarak ilk İslam'ı kabul eden Türk devleti sayılmaktadır. Fakat, kavim halinde olan Türkler arasında İslam'ı kabul eden Türkler de var idi. Karahanlı döneminde ise Allah'ı öven ve Türklerin iç yapısından bahseden eserler verilmiştir. Daha sonrasında Anadolu sahasında Eski Türkiye Türkçesi, sonrasında Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılan Türk Lehçesini kullanmaya başlamıştır. Anadolu Türklerinin Orta Asya Türklerinde uzaklaşması ve Arapça,Farsça kökenli kelimelerin artışı bu dönemlerde karşımıza çıkmaktadır. Orta Asya'da ise Türk boyları Çağatay Türkçesini kullanmayı öngörmüşlerdir. Fakat Kıpçak grubunda yer alan Türk boyları Eski Türkçedeki kelime başı y'ler için c ve j arasındaki sesi kullanmalarına rağmen edebi dil olarak 20.yüzyılın başlarına kadar Çağatay Türkçesini kullanmıştır.

Rus politığının kurbanı olan Orta Asya Türkleri kendi aralarına 20. yüzyıldan sonra kendi aralarında ufak değişikliklerle ayrılmıştır. Türk dilinin ses bilgisi, yapı bilgisi, sözdizimi, anlam bilgisi ve kelime kadrosu bakımından geçmişten günümüze uzanan gelişim ve değişim süreçleri, tarihî dönemler içinde Türk dili tarihi açısından incelendiğinde, dönemlerin ve bu dönemlere bağlı devrelerin sınıflandırılmasında, hangi tarihî lehçenin hangi döneme yahut devreye ait olduğu hususunda görüş, yorum ve sınıflandırma noktalarında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında lehçelerin dönemlere ayrılması meselesi ile lehçelerin hangi isimlerle anılarak hangi devre içinde gösterilecekleri meselesi başlıca meseleler olarak belirlemektedir. Bu çalışmada, bugüne kadar ileri sürülmüş bazı farklı görüş, yorum ve sınıflandırma kategorileri ekseninde, Eski Türkçe olarak belirtilen Türk dili döneminin başlangıç ve bitiş noktaları ile tarihî dönemler içindeki yeri ve devre sıralamasına göre hangi lehçelere ayrılarak incelendiği hususu üzerinde durulmuş ve özellikle Eski Türkçeden sonra gelişerek farklı devrelere ayrılmış, bilhassa Ortaçağdaki Türk dünyasını yoğun bir şekilde etkileyen siyasî, sosyal ve etnolojik hadiselerin etken olduğu sebeplere bağlı olarak ortaya çıkmış bir yapıya sahip bulunan Orta Türkçe döneminin, Türk dilinin tarihî değişim süreci içindeki yerinin neresi olduğu meselesi irdelenerek gelişiminde etkili bulunan diğer sebeplerin ışığında sınırları ve kapsamı tartışılmıştır.

Temel Kelimeler

“Köktürk bengu taşlarındaki yazılar yukarıdan aşağıya doğru yazılmış ve satırlar sağdan sola doğru sıralanmıştır. Bir satırda yer alan kelime sayısı taşların yüksekliğine göre değişmektedir. Bilge Kağan anıtının bir satırında ortalama 40-45, Köl Tigin'de 28-30, Tonyukuk anıtının birinci taşında 20-25, ikinci taşında 14-15 kelime bulunmaktadır. Bugünkü küçük boy kitaplarda bir satırda ortalama 6-7, büyük boy kitaplarda 9-12 kelime bulunduğunu düşünürsek anıtlardaki satırların uzunluğu hakkında fikir edinebiliriz. Bilge Kağan anıtı 79, Köl Tigin 71, Tonyukuk anıtı ise birinci taşı 35, ikincisi 27 olmak üzere 62 satırdan oluşur. Üç metin küçük boy bir kitapta, söz gelişi Muharrem Ergin'in 1991 yayınında 34 sayfa, Talat Tekin'in 1995 yayınında 30 sayfa tutmaktadır. 30-34 sayfalık üç metinde geçen kelime sayısı 6 000 civarındadır. Farklı kelimelerin sayısı ise 840'tır. Bunlardan 147'si yer, kavim, kişi ve at isimleridir. Bu özel isimleri çıkarırsak Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk anıtlarındaki tekrarlanmayan kelime sayısını 693 olarak tespit ederiz. Şu hâlde Köktürklerden bize aşağı yukarı 700 kelime bir sözlük kalmış demektir. Ancak bu sözlüğün, anlatılan konunun gerektirdiği kelimelerden oluştuğunu, en temel bazı kelimelerin bile anıtlarda geçmediğini unutmamak gerekir. Dil bilimci Morris Swadesh'in, insan dillerinin en temel kelimeleri olarak düşündüğü yüz kelimedenden 36'sinin Köktürk antlarında geçmediğini söylersek konu daha iyi anlaşılacaktır. Swadesh listesinde olup Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk bengu taşlarında

geçmeyen 36 kelime şunlardır: *Burun, ağız, diş, göğüs~meme, tırnak, karın, kıl, deri, karaciğer, kuyruk, boynuz, ay (gök cismi), yıldız, kuş, balık, yağmur, içmek, ısırma, (cıyakta) durmak, yüzmek, yanmak~yakmak, duman, soğuk, et, dolu, yeni, yuvarlak, kuru, yumurta, çekirdek, yaprak, kök, bit, kabuk, kül, şişman.* Yukarıdaki kelimeler elbette Köktürklerin dilinde vardı. Ancak konu gerektirmediği için metinlerde geçmemiştir. Meselâ *yüzmek* sözü metinlerde bulunmaz; fakat ondan türemiş *yüzütmek* (*yüzdürmek*) fiili bulunur. *Yuvarlak* yoktur ama "yuvarlanmak" anlamındaki *yubul-* vardır. O hâlde *burun, ağız, diş, içmek, yakmak, ay, yıldız, kuş, balık, soğuk, yeni* gibi kelimelerin Köktürklerin dilinde olmadığı düşünülemez. Nitekim bu kelimeler Köktürklerden hemen sonraki Uygur metinlerinde vardır. Morris Swadesh'in 100 temel kelime listesinde 64'ü Köktürk bengu taşlarında geçer: *Bu, ol~*a (o), ben~men, sen, yok~ermez(değil), biz, kişi, er~urı, tişi, kim~kem, ne, bir, iki, baş, köz (göz), kulkak (kulak), til (dil), boguz (boğaz), elig (el), tiz (diz), adak (ayak), saç, kan, sünük (kemik), könjül, yir (yer), sub (su), kün (güneş), tün (gece), ı~ıgaç (ağaç), bulut, taş, tag (dağ), kum, yi-(yemek), yon-(yürümek), olur- (oturmak), yat-, kör- (görmek), eşid- (işıtmek), ay~ayt~ti- (demek), bir- (vermek), udi- (uyumak), kel- (gelmek), öl-, ölür~ölüt- (öldürmek), bil-, uç-, ot (ateş), ulug (büyük), kiçig (küçük), üküş~kop (çok), kamağ (bütün, her), edgü (iyi), isig (sıcak), at (ad), kara, ak, kızıl, yaşıl (yeşil), sarig (sarı), uzun, yol, ıt (köpek). Swadesh'in 100 kelimesi, "iyne, balta, kap kacak, boncuk vb." insan elinden çıkmış en basit kültür unsurlarını ve bunlarla ilgili fiilleri dahi içine almayan bir listedir. Söz gelişi "bıçak" gibi bir alet gerektirdiğinden *kes-* fiili dahi bu listede yoktur. Swadesh'in listesini insan ve tabiatla ilgili diğer nesnelere ve ilk kültür nesne ve kavramlarını da içine alacak şekilde genişletirsek daha pek çok temel kelimenin Köktürk bengu taşlarında yer aldığını görürüz. Bunları aşağıdaki şekilde gruplandırarak vermek Köktürk anıtlarının söz varlığı hakkında daha sağlam fikir edinmemizi sağlar" (Ercilasun, 2004:191, 193).*

Temel Kelimelerin Anlamsal Sınıflandırması

Türk dillerinde ortak olan genel bir sistem varsa da onları birbirinden ayıran, ayrı diller hâline getiren farklı sistemleri de vardır. Ses özellikleri, kelime yapma yolları, dil parçaları arasındaki ilişkiler ve onların sıralanışı, vurgu ve tonlama sistemleri, bazı kategorilerin varlığı veya yokluğu dillerde birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar onları başka diller hâline getirir. Yukarıdakilere bir farklılık daha eklemek gerekir: Hayatı, tabiatı, varlığı, evreni, soyut kavramları adlandırma, yorumlama ve ifade etme farklılığı. Bir kavram bir dilde fiilden yapılmış bir isimle, başka bir dilde ise doğrudan bir isimle adlandırılmış olabilir. İngilizce *sinmek* için *uçmak* fiilinden, Türkçe ise *sinmek* fiilinden bir isim yapar. Türkçede su da *akar*, ordu da *akar*. Yeni bir metaforla dil de *akar*. Kuş da *konar*, göçeri Türk oymakları da *konar*. Arap ülkelerinde *şemsiye* güneş içindir, Türk ülkelerinde yağmur için. *Kımız, yoğurt,*

pastırma, kurut Türk işidir. Daha 7. yüzyılda Türkler Çinliler tarafından soykırıma uğratıldığı için dillerinde bunu anlatan bir fiil bulunur: *urugsırat-* (milletin kökünü kurutmak). Daha 8. yüzyılda Türkçe, boyların isyan etmesini “gök ile yerin bulanması” şeklinde anlatır; ortaya çıkan kaos için *bulgak* kelimesini yaratır. “Saymak” ile “düşünmek” kavramı için aynı fiili (uzun *a* ile *sa-* fiili) kullanır. Sonra ortaya çıkan *düşün-* fiili, insanın kendi içine düşmesidir. Türkçede at için, Arapçada deve için, Eskimo dillerinde buz için yüzlerce kelime vardır. Türkçe, bir şeye sahip olup olmamayı *var* ve *yok* kelimeleriyle anlatır; birçok dil ise “sahip olmak” anlamındaki bir fiille. Türkçede cinsiyet kategorisi yoktur; bazı diller ise kelimeleri erkek, dişi diye ayırır. Türkçede teklik ve çokluk kategorileri vardır; Arapçada ise ayrıca bir de ikilik kategorisi bulunur. Bütün bunlar her dilin hayata, varlığa farklı pencereden baktığını, hayatı ve varlığı farklı yorumladığını gösterir. Elbette bunların yaşanılan coğrafyaya, geçirilen tarihî tecrübelere, genetik farklılıklara dayanan sebepleri bulunmaktadır. Bazı sebepler, en eski inanışlara, mitolojik devirlere kadar uzanır (Buran, Alkaya, 2007:145).

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELENECEK LEHÇELER VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Türkiye Türkleri ve Türkiye Türkçesi

Türk milleti doğuda Japon denizinden, batıda Baltık denizine; Kazan-Güney Sibiryâ hattından güneyde Hindistan'a; Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika'nın Atlas Okyanusu kıyılarına kadar uzanan sahada, belirli zaman dilimleri içinde, çeşitli hanedan adları altında hükümran olmuş dünyanın en eski milletidir. Kabaca Avrupa-Asya kıtalarının orta kesimini oluşturan Avrasya bozkırları çeşitli adlar altındaki Türk kavimlerinin vatan topraklarını oluşturmuştur. Bugünkü bilgiler ışığında MÖ. 3000 yıllarına kadar indirilebilen Türk tarihi, 5000 yılı aşkın bir devamlılık arz etmesi yanında, dünya medeniyetine sağladığı katkılar bakımından da insanlık tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü hiçbir Avrupa ülkesi veya Avrupalı bir milletin, Türk tarihinden ayrı bir tarihi düşünülemez. Bugünkü Batı medeniyetini meydana getiren toplulukların her biri tarih boyunca Türkiye Türkleriyle ilişkiler kurmuşlar, siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda karşılıklı etkileşim içinde bulunmuşlardır. Avrupalı milletlerin eski ataları olan Germenler, Franklar, Gotlar, Slavlar, Vandallar vb.nin tarihî başlangıçlarından günümüzdeki torunlarının, tarihî süreç içinde çeşitli Türk unsurları ve hanedanları ile ilişkileri dünya tarihinin belki de en önemli bir kesitini oluşturur. Hatta denilebilir ki, Türk tarihi değerlendirilmeden bir dünya tarihi yazılamaz. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve yeni Türk devleti, dünya tarafından kabul edilmiştir. 1936 yılında Türkiye'nin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında egemenliği "Montreux Sözleşmesi" ile belirlenmiştir. 29 Haziran 1939'da Hatay, Türkiye Cumhuriyetine katılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde çağdaş üniter bir devlet olarak hızla yapılandırılmış ve gerekli kurumlar hayata geçirilmiştir. 20. Yüzyılın getirdiği sanayileşme ve çağdaş eğitim ve öğretim kurumları için gerekli bütün başlangıçlar sağlanmıştır. 1946 yılında çok partili demokrasiye geçilmiş, siyasi gelişmeler sonucunda iki ihtilal ve iki muhtıraya rağmen demokratik rejim büyük ölçüde kurumlaşmıştır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti, gelişmiş batı medeniyeti içinde yerini almaya çalışmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinin başkenti Ankara, resmi dili Türkçe, para birimi Yeni Türk Lirasıdır. Toplam nüfusu 80 milyon, okuryazarlık oranı % 82,3'tür. 36-42 kuzey enlemleriyle 26-45 doğu boylamları arasında Asya ile Avrupa'nın geçiş noktasında Karadeniz, Akdeniz ve Ege Denizi'yle çevrili bir yarımadadır. Yüz ölçümü 779.000 kilometre karedir. Batıda Yunanistan ve Bulgaristan, kuzeydoğuda Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, doğuda İran İslam Cumhuriyeti, güneydoğuda Irak ve Suriye Türkiye'nin komşularıdır (Umay, 571:2015). Türk dili. Türkiye Cumhuriyetinin devlet dili, Türk

halkının ana dilidir. Türkiye Türkçesinin konuşur sayısı doksan milyona yakındır. Türkiye Türkçesi geniş anlamıyla 13. yüzyıldan itibaren Anadolu ve diğer Osmanlı topraklarında kullanılan ve Batı Türkçesi de denen dönem; dar anlamıyla da Batı Türkçesinin Eski Anadolu (Oğuz) Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinden sonra gelen üçüncü devresidir. Batı Türkçesi genellikle aşağıdaki dönemlere ayrılır:

1. Eski Anadolu Türkçesi (13. yüzyıl - 15. yüzyılın sonu)
2. Osmanlı Türkçesi (15. yüzyılın - ile 20. yüzyılın başı)
3. Bugünkü Türkiye Türkçesi (20. yüzyılın başından günümüze kadar süren dönem)

Türkiye Türkçesi Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dilidir. Türkiye, Irak, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Batı Trakya, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türklerle, Avrupa'ya, Arap ülkelerine, Amerika ve Avustralya'ya göç eden Türkler Türkiye Türkçesini kullanırlar (Korkmaz, 2005:58).

Bu akım ile başlayan yeni hareketin sonucunda Türkiye Türkçesi Doğu dillerinin etkisinden kurtulurken, ilerleyen yıllarda Batı dillerinin etkisi altında kalmaya başlamıştır (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:33). Türk dillerinin yazılı metne dayalı tarihleri 7- 9. yüzyıl Orhon Türkçesine kadar uzansa bile, Türkiye Türkçesi için, Anadolu'ya göç eden Oğuzların 11. yüzyıldan sonra kendi lehçeleri üzerine kurdukları yazı dilini başlangıç saymak gerekir. 15. yüzyıla kadar Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırdığımız bu dönemin en ünlü temsilcisi Yunus Emre'dir. Anadolu Selçuklularının önce Arapçayı, sonra da Farsçayı resmi dil olarak kabul etmeleri nedeniyle Türkçe Anadolu sahasında 13. yüzyıla kadar gelişmemiştir. 13. ve 15. yüzyıllar arasında da gittikçe artan sayıda Arapça, Farsça sözcük içeren bir dil ortaya çıkmıştır. Ancak yine de sade sayılabilecek bir Türkçenin egemen olduğu bu dönemden sonra Osmanlıca adı verilen, yoğun Arapça, Farsça etkisi görülen bir dönem başlamıştır.

16.yüzyıldan 20. yüzyıla kadar süren Osmanlıca dönemi kendi içinde Başlangıç Dönemi, Klasik Dönem ve Yenileşme Dönemi olarak üç bölümde incelenir. Bu dönemde yalnız Arapça, Farsça sözcükler değil gramer kuralları da Türkçeye girmiş, yalnız aydın kesimin okuyup yazabildiği bir saray dili ortaya çıkmıştır (Caferoğlu, 1984:45).

Türk dilinin iki ağız grubu bulunmakta: Batı veya Türk Tuna ağız grubu ve Ankara ağız ile Kıbrıs ağızını içine alan Doğu Anadolu ağız grubu. Türkiye Türkçesi Anadolu'da 13. yüzyıldan itibaren normlaşan bir yazı dilidir. Osmanlı Devletinin yıkılmasının ardından 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyetinde Arapça ve Farsçanın derin etkisindeki Osmanlı Türkçesi 1928 Harf devrimi ve 1932'de başlayan Dil Devrimi ile yerini kendi kaynaklarına ve kökenlerine dayalı sade ve yaşayan Türkçeyi esas alan bir yazı diline dönüştürülmüştür. Türk edebi dilinin tarihi gelişim süreci beş dönemde incelenir: I. Eski Anadolu Türkçesi (13-15.yy) dönemi. Selçuk

ve Oğuzların (Kıpçak ve Karluklar da dâhil) Anadolu'ya göç etmesine bağlı olarak gelişen Orta Asya Türk edebi dili; II. Eski Türkiye Türkçesi veya Eski Osmanlıca (15-16. yy) dönemi.

Bu dönemde yazı dili ve konuşma dili arasındaki fark artar, edebi dilde Arapça ve Farsça unsurlar çoğalmaya başlar; III. Orta Türkiye Türkçesi veya Eski Osmanlıca (15-16.yy) dönemi. Osmanlı edebiyatı ve kültürünün “altın asrı” olan Orta Türkiye Türkçesi döneminde halkın konuşma dili ve edebi dil arasında uçurum bulunur, yazı dili ile konuşma dili birbirinden bağımsız olarak gelişir; IV.Yeni Türkiye Türkçesi veya Yeni Osmanlıca (19-20.yy.) döneminde yazı dili ve konuşma dili arasındaki uçurum kapatılmaya çalışılır, ortak milli Türkçeyi oluşturmaya yönelik çalışmalar başlatılır; V. Çağdaş Türkçe (20.yy.ın 30. yıllarından itibaren) dönemi Türk yazı dilinin geliştiği dönemdir. Bu dönemde dilin yabancı dillerin aşırı etkisinden arındırılmasına önem verilmiştir (Tüymebayev, Yeskeyeva,2017: 156-157). Dilde özleşme çabaları 19. yüzyılın ikinci yansında Tanzimat dönemi ile başlamıştır. Aydınların Türkçe sözcük kullanma, Arap alfabesinde yenilikler yapma (örneğin tüm ünlüleri yazıda gösterme, normalde bitişik yazılan Arapça harfleri ayrı yazma gibi) çabalarıyla geçen bir hazırlık döneminden sonra Cumhuriyetle birlikte çağdaş Türkiye Türkçesinin temelleri atılmıştır. 1928 yılında Atatürk'ün özel ilgi ve çabalarıyla Latin alfabesine geçilmiş, tarama, derleme ve türetme yoluyla dildeki Türkçe sözcük oranı kısa sürede büyük oranlara ulaşmıştır (Baykara, 2006:116-117).

1.2. Kazak Türkleri ve Kazak Türkçesi

Kazaklar kelimesinin etimolojisi üzerine çeşitli varsayımlar vardır. Köken olarak Alaş isimli bir atanın soyunun devamında ortaya çıkan üç büyük boydan geldikleri konusunda düşüncelerin birleştiği Kazak Türkleri, Orta Asya coğrafyasında Sakalar (İskitler) döneminden itibaren devam eden Türk boylarından birisidir. 8.-14. asırlar arasında bu bölgede kurulan devletlerin bünyesinde kabileler şeklinde hayatlarını devam ettirmişlerdir. Kazak Türklerinin siyasi bakımdan tarih sahnesine çıktıkları dönem, Cengiz Han'ın son dönemlerine yakın vakitlere ve Altın Orda dönemine denk gelmektedir (Gömeç, 1999: 61).

Tarihte Kazakistan topraklarında yaşayan kabile ve devletlerden, Massaget, Argippe, Day, İssedon vb. gibi Saka kabileleri üzerine gerçekleştirilen arkeolojik araştırmaların neticesinde bulunan tarihî eserler, Kazak Türkleri tarihçilerinin çalışmaları ile kronolojik açıdan iki farklı dönemde incelenmektedir. Bu dönemlerden ilki MÖ 7. ve 5. asırları içine alan, Savromatlar medeniyeti dönemidir. İkinci dönem ise, MÖ 4. ve 2. asırları içine alan, Sarmatlar medeniyeti dönemidir. Tarihteki ilk atlı kavim olarak kabul edilen Sakalarla ilgili siyasî tarihte, onların daha çok Tomiris'in Akhemen hükümdarını yenmesi ya da Sakaların Makedonyalı İskender ile yaptıkları mücadelelerle bilinmektedirler (Baypakov, 1994: 32-44).

Kazak Türkçesinde *Saq* olarak kullanılan ve kimi bilim adamları tarafından Kazak sözcüğünün kökeni olma ihtimali olduğu düşünülen Saka'yı, şu anki Kazak Türklerini meydana getiren Arğın ve Kıpçak boylarının içindeki Bessaq, Borsaq, Karsaq, Cersaq gibi boylar ad olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca Çin kaynakları açısından, Kazakistan'ın kuzey kısımlarında yer alan Sakaların Türkçe konuştukları, güney kısımlarında bulunan Sakaların ise, Farsça konuştukları bildirilmiştir (İsmail, 2002:14).

Milattan sonra I. asrın başlarında Kazakistan'ın değişik yerlerinde yeni kabileler ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu kabile birlikleri, Yedisu'da yerleşmiş durumda bulunan Saka kabilelerini mağlup ederek, Balkaş Gölü'nden başlayarak Issık Göl'e kadar olan bölgede yerleşmiş olan Üysünler; Karatav ovalarına ve Sır-ı Derya havzasına yerleşen anlılar; Aral Gölü ile Hazar Denizi'nin ortasında kalan bölgeye yerleşen Alanlar ve bir de Çin seddinin yapılmasına, Roma devletinin yıkılmasına büyük etki eden 24 kabilenin birleştiği Hunlardır. Saka, Hun, Üysün ve Kanlı kabileleri söz sahibi oldukları bölgelerden geçen İpek Yolu, Akdeniz'den başlayarak Çin'e kadar olan bölgede Avrasya'yı geçen kervanların yollarının buluşmasının sağlandığı doksan tane yolun birleşme noktası olarak kabul edilmiştir (Baypakov, Nurjanov, 1992: 3; Seydimbek, 1997: 27).

Kazak Türkleri geçmiştten beri şu anki Kazak topraklarında hüküm sürmüşler ve varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu neticeye arkeolojik araştırmalar sonucu ortaya çıkan kalıntılar ve Türklerin bıraktıkları dil özelliklerden ulaşılmaktadır.

Dilsel, tarihsel, arkeolojik ve antropolojik araştırmalar göz önünde bulundurularak, Altay ve Sayan dağlarının kuzeybatısında kalan kısmı, Tanrı Dağları'nın kuzey kısmı, Aral Gölü'nün etrafı ve Hazar Denizi'nin doğusunda kalan yerler Türklerin anayurdunun olduğu sonucu çıkarılmıştır. 6. yüzyılda Kazakistan toprakları tamamen değerli bir devlet olarak Türk soylu hanlıkların hâkimiyetine girmiştir. Yazılı eserlerden, ilk Türk Hanlığı (542), ondan sonra da Batı Türk Hanlığı (603) gibi devletlerin kurulduğu bilinmektedir. İlerleyen dönemlerde Türk kökenli tüm kavim birliklerini bünyesinde toplayan ve 582 senesinde Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünen Gök Türk Hakanlığı; 630 senesinde bu kavimlerin yerini alan Türgeş Devleti, daha sonraları Kazak ismiyle anılacak boyları da içine alıyordu (İbragim, 2010:13). Batı Türk kağanlığının dağılması ile birlikte ortaya çıkan Türgeş Kağanlığı'nın sonrasında Karluk Devleti (7. asrın ikinci yarısı - 10. asır), güneybatı bölgesinde ve batı bölgesindeki alanlarda Oğuz Devleti (9. - 11. asrın başları), Yedisu Bölgesi'nin büyük bir bölümünde ortaya çıkan Karahanlı Devleti (10. - 13. asrın başı), doğusunda yer alan bölgede Kimek Kağanlığı (8. asrın ikinci yarısı - 11. asır), Kereyit ve Nayman Ulusları (10. - 12. asırlar) ve Kıpçak Hanlığı (11. - 13. asrın başları) bu bölgelerde hâkimiyet sürmüşlerdir. Kimek, Kanlı, Kıpçak, Nayman ve Kereyit kabileleri Kazak Türkleri etnogenezinde, Kazakların halk oluşumunda büyük görev üstlenen

kabileler olarak kabul edilmektedirler. 11. asrın orta dönemlerinden başlayarak 13. asrın ilk yarısına, Moğol saldırılarına kadar geçen vakitte Kazakistan toprakları, Kıpçak birliklerinin yani Kıpçak Hanlığı'nın kontrolündeydi. Doğulu kaynaklarda Deşt-i Kıpçak ismiyle tanınan ve göçebe olan Kıpçak Hanlığı'nın gerçek sınırları, İrtiş'ten başlayarak İdil'e kadar olan bölgedeki geniş topraklardı. (Kömekov, 1994: 58, 81) Timur'un vefatı ile Fergana Vadisi ve onun kuzeyinde kalan Türk grubunu birleştirerek yeniden teşkilatlandırmayı başaran Ebu'l-Hayr (1428-1468), kurduğu devlete Özbek Hanlığı ismini verdikten sonra bu bölgede yaşayan halka Özbek denildiği görülmektedir. Kazak Türkleri, XV. asırdan başlayarak Özbek hanlarının emri ile hususiyle askeri sahalarda önemli görevler ifa etmişlerdir (Saray, 1913:17).

Geçmişte belirli bir Özbek Hanlığının altında yaşama devam eden Kazak Türkleri, yönetimde bulunan Ebu'l Hayr'ın Moğol saldırıları dolayısıyla güçsüzleşmesi sonucunda artık halkın can ve mal güvenliğini sağlayamaz duruma gelmesinden dolayı içlerindeki bağımsızlık duygusu ile harekete geçmişlerdir.

“1456 senesinde Özbek Hanlığı'ndan ayrılıp kuzey bölgesine doğru göç etmişlerdir ve 16. yüzyılın üçüncü çeyreğinde, bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti toprakları civarında ilk Kazak Hanlığı'nın temellerini atmışlardır. Söz konusu hanlığın kurucuları Cengiz Han'ın çocuklarının içerisinde Uruç Han'ın torunları Kerey Han ve Janibek Han'dır” (Özdemir, 2018:3).

Böylece 16. yüzyılda bugünkü Kazakistan'ın doğu kısımlarında artık Kazak hâkimiyeti kurulmuştur. Diğer bir görüşe göre Kasım Han etrafında toplanan Kazaklar birlik ve beraberlik olma yolunda biraz ilerleme kat etmişlerdir. Kazak halkının hürce ve müstakil bir türde uçsuz, bucaksız bozkırlarda başlattıkları yaşam tarzı, az bir zaman sonra merkezden olacak bir idareye ihtiyaç haline dönüşmüştür. Kazaklar öncelikli olarak üç ayrı merkezden halkı idare etmeyi denemişler ama istenen sonuç elde edilemeyince tek bir otoriteye bağlanarak idare şeklini değiştirmek zorunda kalmışlardır (Saray, 1996: 78).

Bunun üzerine Kasım Han idaresinde güçlü bir yapılanma oluşturulmuştur. Kasım Han tüm Kazakları kendi hâkimiyeti altına almıştır. Fakat Kasım Han'dan sonraki dönemde halkın birlik ve düzeni tekrar bozulmuştur. 17. yüzyılda Kazak Türkleri, Kasım Han'dan sonra kendi içinde boylara bölünmüştür. Bunlar: *Ulu Boy*, *Orta Boy*, *Küçük Boy*'dir. Bu bölünme Kazak Türklerine çok büyük zarar vermiştir. Çünkü düşmanın kendi içlerinden değil de dışarıdan bir düşmanın olması biraz daha baş edilmesi kolay bir durumdur. Ama kendi içinde bir bölünme düşmanlara hem cesaret hem de kolaylık sunacaktır. Buna misal teşkil edecek şekilde Jüzlerin kendi arasında çekişmesi Kalmuklar ve 18. yüzyılda Ruslarla devamlı bir mücadele içinde bulunan Kazak milletini çok fazla yıpratmıştır. Kazak milletinin egemenlik açısından zayıf düşmesi Rusların Kazakistan topraklarını işgalini daha da kolay bir hale getirmiştir. 1850 senesinde İli havzası civarını kontrollerine katan Ruslar, bu vakitten sonra Kazakistan'ı işgal

etme hareketlerine başlamışlardır. Kazak halkı 1882 senesinde artık bütünüyle Rusların boyunduruğu altına girmişlerdir (Oba, 2010: 6).

Günümüzdeki Kazakistan Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan taife ve uruklarla ilgili önemli tarihi bilgiler, Tamim İbn Bahr, İbn Hordadbeğ, İbn Fadlan, Kaşgarlı Mahmut, Reşid-ed-din, M. Haydar Dulat, Ebulgazi, K. Jalayır ve diğer bilim adamları ve Rus vakanüvislerinin çalışmalarında bulunmaktadır. (Mukanov, 1994: 5-13).

Kasım Han'dan sonra jüzlere bölünen Kazak Türklerin yerleşim yerleri ve bir araya geldiği kabileler şu şekildedir.

Ulu Boy, on bir kabileden meydana gelmiştir. Jalayır, Sarı Üysin, Duvlat, Kanglı, Alban, Suvan, Sirgeli, İstı, Oşaktı, Şapıraştı bu kabilelere verilen isimlerdir. İlk vakitlerde, Ulu Boy'un yaşadığı bölgeyi, Jongar Alatav'ın yakınları, Balkaş gölünün güney kısımları ve Çu akarsuyunun kuzey kısımları, Sır-ı Derya'ya kadar olan coğrafi alan ve hava şartları açısından çok elverişli ve verimli yerler meydana getirmiştir (Kafalı, 1976: 9).

Orta Boy, altı kabileden meydana gelmiştir. Uvak, Kerey, Kıpçak, Nayman, Argın, Kongirat bu kabilelere verilen isimlerdir. İlk vakitlerde, Orta Boyun yaşam alanını Tarbağatay'ın güneyinden, Balkaş Gölü, Karatav dağları, Sarısu akarsuyunun baş tarafları ve Güney Sibiry ovalarına kadar yer alan geniş yerler oluşturmuştur. Batı tarafını, Torğay Nehri; doğu tarafını, Savir sıradağları ile Zaysan deresi oluşturmaktadır.

Küçük Boy, üç kabileden meydana gelmiştir. Jetiru, Bayulı, Alimulı bu kabilelere verilen isimlerdir. İlk vakitlerde, Küçük Jüz'ün yaşam alanını, güneyde Ceyhun; kuzeyde ise Tobıl, İrgız, Jayık, Embi ve bunlara benzer nehirler ve göller oluşturmaktadır (Sakhipova, 2007: 185).

1917 yılına kadar Kazak Türkleri Çarlık rejimine karşı çeşitli girişimlerde bulunmuşlar ise de başarılı olamamışlardır. Çarlık rejiminin çöküşü ile birlikte Orenburg'da gerçekleştirilen 1917 Genel Kazak Kurultayı, halkın birleşmesi ile ilgili çok değerli kararlara ev sahipliği yapmıştır. Kazak halkının ulusal partisi sayılan Alaş Partisi de bu toplantıdan sonra kurulmuştur. İç savaş sırasında Alaş Partisi Alaşorda ismi ile Ceyhun ile Yedisu bölgesini dışarda bırakarak tüm Kazakistan'ın egemenliğini ilan eder. 1917 senesinin Ağustos ayında Alihan Bökeyhanulı'nın yönetimiyle artık bağımsız Kazakistan Hükümeti kurulmuştur. Ne varki o dönemin hükümetinin bir taraftan beyaz, bir taraftan da kızıl orduyla savaşması gerekmektedir. Bu savaşta Kızılordu'nun galibiyeti Alaşorda'nın dağılmasına sebep olmuş ve Kazakistan SSCB'ye katılmıştır (Ercilasun, 2007: 446, 449). Kazakistan'ın Ruslar tarafından işgali neticesinde binlerce Kazak halkının canına kıyılması, Kazak halkının nüfusunu büyük bir ölçüde azaltmıştır. Bu durum üzerine Kazak coğrafyasında insan sayısının azlığı Ruslara buraları mesken edinme yolunu açmış, onları cesaretlendirmiş ve

böylece Ruslar, Kazakistan nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmuştur. Göçebe kültürünü terk ederek yerleşik hayata geçen Kazaklar, Ruslardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Yerleşik kültürün göçebe kültür üzerindeki etkisi neticesinde maalesef kötü sonuçlar ortaya çıkmıştır. Rus kültürü, Kazak halkını hemen her alanda, özellikle dinî ve millî alanda, çok kötü etkilemiştir. 19. yüzyılın ortalarında halen bir yazı diline sahip olmayan ve genellikle göçebe bir yaşam tarzı süren ama sağlam bir sözlü edebiyat geleneği olan Kazak halkı, 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde yerleşik hayata geçmiştir. Özellikle bu dönemde eğitim veren Kazak-Rus okulları (*Gimnaziya*), Kazak dilinde büyük yozlaşmalara neden olmuştur, Kazakçanın yerini Rusça almaya başlamıştır. Günlük hayatta dahi halk Kazakça konuşmaya cesaret dahi edememiştir. Yapılan Rus politikaları Kazakların millî kimliğini unutmasına ve asimile olmasına neden olmuştur. Rus politikasının gereği, öğretim dilinin Rusça olması ileriki dönemlerde, Kazakçanın ortadan kalkmasına sebep olma anlamına gelmektedir (Oba, 2010: 7). İzlenen bu politika, Kazakçanın zamanla yok olmaya doğru gitmesine neden olacak bir politikaydı. Yeni neslin Kazakçayı bilmemesi, onu günlük hayatta kullanmaması ya da birtakım ortamlarda Kazak dilini konuşmanın köylülüğü yansıttığı gibi bir düşüncenin varlığı, insanları Kazak dilini kullanmamaya itmiştir ve bunun neticesinde de bir nesil tarafından tamamen olmasa bile yavaş yavaş Kazak Türkçesi dilinin unutulmasına neden olmuştur. Özellikle şu anki nesilde Kazak dili demode olmuş bir dil olarak algılandı için bu dili hiçbir şekilde bilmeyen Kazak kanını taşıyan Kazak Türkleri de bulunmaktadır. Günümüzde hâlen Kazak Türkleri arasında her ne kadar millî benliğini kaybetmemiş bir grup bulunsa da aynı şekilde komunizmi ve Rus politikasının etkisini üzerinde taşıyan Kazak Türkleri de bulunmaktadır.

SSCB'nin dağılmasından sonra, Kazak halkının 16 Aralık 1991'de egemenliğini ilan etmesi ile başlayan süreçte artık dili, dini, vatani, halkı özgür bir Kazakistan gelişmeye ve soyunu arttırmaya başlamıştır. Burada belirtilmesi gereken bir nokta da şudur ki, Kazakistan'ın bağımsızlığını almasından sonra resmi olarak bağımsızlıklarını ilk tanıyan devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Devlet olabilmek için zorlu dönemlerden geçen Kazak halkı 17 vilayeti bünyesinde barındıran, yüzölçümü 2.724.900 km² olan Kazak devletini kurmasıyla Orta Asya'da parlayan bir devlet haline gelmiştir. Kurulan bu devlet birçok eski uygarlığın barındığı ve ulaşım yollarının kesiştiği önemli bir noktada bulunmaktadır. Kazakistan, Avrupa ve Asya'nın büyük devletleri arasında her alanda köprü oluşturmaktadır. Günümüze kadar geçen zamanda, bugünkü Kazakistan sınırlarında farklı farklı devletler kurulmuş ve Kazakistan Cumhuriyeti kurulan devletlerin kültürel mirasçısı olmuştur (Sakhipova, 2007:26).

Kazakistan devletinin kurulmasıyla birlikte idare, 1990 yılının başında bütün sosyopolitik sistemi içine alan geniş çapta bir değişikliğe gitmiştir. Kazak Sovyet Sosyalist

Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığı Kurumu 24 Nisan 1990'da kanunla kurulmuş ve Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Abişulı Nazarbayev seçilmiştir (Mansurov, 1994: 429).

Sovyet Sosyalist bir cumhuriyet olan devlet tam bağımsızlığı kazanma düşüncesiyle bazı girişimlerde bulunmuştur. Moskova'da 1991 yılının Ağustos ve Aralık aylarında meydana gelen başarısız darbe girişimleri ve Belovejsk Anlaşmaları, SSCB'nin sonunu hazırlamasıyla birlikte (Özdemir,2018:5). Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olan ülkenin adı 10 Aralık 1991 senesinde Kazakistan Cumhuriyeti diye değiştirilmiş ve 16 Aralık 1991 tarihinde de ülke Parlamentosu, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası ile Kazakistan'ın artık; egemen, sosyal, demokratik bir hukuk devleti olduğunu duyurmuştur. Bu tarih Kazakistan için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Kazak dili. Kazak halkının ana dili ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet dilidir. Kazak Türklerinin toplam nüfusu on altı milyon civarındadır. Kazakların Kazakistan toprakları dışında nüfus bakımından yoğun olarak yaşadıkları yerler Çin ve Moğolistan'dır. Başka ülkelerde de küçük diaspora grupları ve dil anklavları dağınık olarak bulunmaktadır. Kazak edebi dili XIX. yy.da konuşma dili temelinde oluştu. Uzun yıllar boyunca Arap alfabesini kullanan Kazak halkı 1912 yılında Arap alfabesi temelinde Kazak Türkçesinin ses özelliklerini yansıtan Kazak alfabesini (A. Baytursınlı alfabesi) kullanmaya başladı. 1928 yılında Latin kökenli alfabe kullanılırken 1940 yılından sonar Kiril alfabesi kullanılmaya başlamıştır. Batı Türk dillerinin Kıpçak grubundaki Kazak dilinde Arapça ve Farsçanın etkisi çok fazla değildir. Kazakça Türk kimliğini koruyan dillerin biri, ayrıca ağız farklılıkları fazla olmayan monolit bir dildir. Edebi normdan çok farklı olmayan dört bölgesel ağız grubu bulunur: batı, güney, merkezi kuzey ve doğu. Fonetik ve fonolojik sistemi ile söz varlığı ve gramer yapısında hem eski özellikleri hem yeni özellikleri de iyi korumuş olan Kazak dili Batı Türk Kağanlığını kurmuş olan eski Türk boylarının diliyle doğrudan ilişkili olarak gelişmiştir. Türk dillerinden biri olan Kazak Türkçesi dili eski isimleri Kırgız kaisak ve Kazak Kırgız. Esas olarak devlete ait olduğu Kazakistan Cumhuriyeti'nde ve BDT'nin diğer Orta Asya ülkelerinde, Rusya, İran, Afganistan, ÇHC'nin Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nde ve diğer bazı ülkelerde dağıtılmaktadır. 1989 nüfus sayımına göre, eski SSCB'de Kazakçayı ana dili olarak gören Kazakların sayısı yaklaşık 8 bin kişidir. Kazakistan topraklarında, Rusça ile birlikte, cumhuriyette yaşayan Türk etnik grupların yanı sıra Dunganlar tarafından uluslararası iletişim dili olarak kullanılıyor. Kazak-Rus iki dilliliği yaygındır (özellikle şehirlerde). Kazak dili, 15-16 yüzyıllarda kuruldu. Orta Asya Kıpçak dilinin temelinde. Kazak dili, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mevcuttur; ortaya çıkışı, şairlerin ve aydınlatıcıların Abai Kunanbayev ve İbrai Altynsarin'in faaliyetleri ile ve ayrıca zengin Kazak folklorunun etkisiyle ilişkilidir. O zamana kadar Orta Asya dili, edebi Kazakça dili üzerinde

kesin bir etkisi olan Türkler tarafından çalındı. Kazak Türkçesinin son normalleşmesi 20. yüzyılda yapıldı. 1930'a kadar, 1930'dan 1940'a Latin dilinde, 1940'tan sonra da Rusça'ya dayanan bazı ek harflerle Arapça yazı yazıyordu. Kazak dili ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ve bazı uzmanlık alanlarında (öncelikle filolojik) ve yüksek öğrenimde öğretilir. Kazakistan'ın Rus ve Rus ulusal okullarının ilköğretim sınıflarında zorunlu bir konudur. Kazak dilinde eğitim veren okullar Özbekistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Astrakhan bölgesi ve diğer yerlerde de mevcuttur. Kazak Türkçesi, Türk lehçelerinin kuzey batı grubuna dahil olup, en geniş coğrafi sahada konuşulan Türk lehçesidir. Kazak lehçesine geçmiş olan yabancı kelimeler, sadece kulak vasıtasıyla öğrenilmiş olduğundan Kazak ses kaidelerine tamamen uyum sağlamıştır. Kazak Türkçesi, ünlü ve ünsüzlerin uyumu bakımından, yazı dili olmuş bütün Türk lehçelerinden daha gelişmiş durumdadır. Ayrıca ünsüzlerin daha çok ünsüz uyumuna uyması, umumî Türkçedeki *ş* yerine *s*, *ç* yerine *ş*, *y* yerine *j* kullanılması, onu. Diğer Türk lehçelerinden ayıran önemli özelliklerdir (Tamir, 2012:431).

1.3. Türkmen Türkleri ve Türkmen Türkçesi

Eski Türk halkı olan Türkmenler, şimdi toplam Türkmenistan nüfusunun yaklaşık % 67'sini (6 milyondan fazla kişi) oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkmen İran, Afganistan ve Rusya'da yaşıyor. Görünüşe göre, Türkmen büyük fiziği, kafa şeklini, dar yüzünü ve oldukça yüksek alını, nispeten koyu saç rengi, gözleri ve ten rengiyle dikkat çekiyor. Türkmen halkının kökeni hakkında farklı görüşler var. Bunların çoğu Oğuz Han'ın soyundan geliyor. çünkü Büyük miktarlardaki Oğuzlar, 9-11. yüzyıllarda Türkmenistan sınırlarını aştılar, bir millet olarak Türkmen Türklerinin oluşumunda önemli rol oynadılar, dillerini, kültürlerini ve büyük ölçüde fiziksel görünümünü belirlediler. Bununla birlikte, diğer bilim insanları, modern Türkmenistan topraklarında yaşayan eski İran'ca konuşan göçebe ve yarı göçebe kabilelerin, Türkmenlerin eski ataları olduğuna inanmaktadır. "Türkmen" etmezi bile Eski Fars kökenlidir. Bu isim "Türlere benzer" (Türkmence). İran'ca konuşan göçebeler. Türkmen etnolojisi ilk olarak 10. yüzyılın ikinci yarısının Arapça kaynaklarında ortaya çıktı ve çeşitli ortaçağ kaynaklarına göre "Türk benzeri" veya "Türk halkı" anlamına geliyor. Öyle ya da böyle, Türkmen milletinin oluşumu, Moğol fethinden sonra, Türkmen milletinin çekirdeği haline gelen yeni kabile birliklerinin kurulduğu XIV-XV yüzyıllarında tamamlandı. Türkmenlerin geleneksel işgali, göçebe hayvan sürüleri ile birlikte sulanan tarımdı. Türkmen Türkleri, bir köyün bütün sakinlerinin pastoralistler ve yerleşik çiftçilere bölündüğü yarı göçebe bir yaşam tarzı yöneltti. Türkmenistan'ın batı kesimi çoğunlukla sığır yetiştiriciliği yapıyordu (koyun, deve, at yetiştiriyorlardı) ve vahada yaşayan bazı Türkmen Türkleri çiftçilik yapıyor (buğday, sorgum, kavun ve pamuk yetiştiriyorlardı) ve

sığır yetiştiriyorlardı. XIX. yüzyılın ortalarında, halı dokuma ve bağcılık yüksek gelişme gösterdi. Böyle bir yaşam tarzının etkisi altında, Türkmen Türkleri, diğer birçok Asya ülkesinde olduğu gibi, yüzyıllardır atalarının kültürel özelliklerini, geleneklerini ve geleneklerini korumayı başardılar. Bu bağlamda, insanlar yaşamın her alanında göze çarpan benzersiz bir kimliğe miras kaldı. Türk dillerinden biri olan Türkmen Türkçesi Oğuz grubuna aittir; Ağırlıklı olarak Türkmenistan'da (devlet dili, 2,5 milyondan fazla konuşmacı) dağıtılmış; Türkmen Türkçesi ayrıca İran'ın kuzeybatı illerinde (660 binden fazla kişi), Afganistan'da (yaklaşık 350 bin kişi), Irak'ta (yaklaşık 200 bin kişi), Özbekistan'da ve Türkiye'de (yaklaşık 120 bin kişi), Tacikistan'da yaşıyor, Kazakistan ve Rusya Federasyonu. Toplam konuşmacı sayısı yaklaşık 4 milyon kişidir. Başta Türkmen etnik gruplarına karşılık gelen yaklaşık 30 lehçe ve lehçe vardır: Teke (Orta Türkmenistan), Yomud (batı ve kuzey bölgeleri), Ersarin (doğu bölgeleri, Amuderya), Salyr (Türkmenistan ve İran sınırındaki Serahs bölgesi), Saryk (Murgab'ın orta küresi), Çovdur (Horezm vahası) ve diğerleri Stavropol Türkmen lehçesine genellikle Türkmen Türkçesi der (Gurbanpesov, 1995:12). Sovyet döneminde Rus dilinin dilbilgisi üzerindeki etkisi (özellikle karmaşık cümlelerin oluşumu anlamında) oldukça önemliydi. Bağımsızlık ilanı ile, Arapça ve Farsça kelime kullanımı yoğunlaşmıştır. Türkmen Türkçesi dili, 8. yüzyıldan sonra Aral Denizi bölgesine yerleşen Oğuzların dili olarak oluşturulmuştur. Türkmen Türkçesini edebiyatta kullanmanın ilk tecrübesi 16. yüzyıla aittir (Bayram Han'ın ayetleri; önceki döneme atıfta bulunarak, Çağatay dilinde sadece edebiyattaki Türkmen unsurlarından söz edilebilir; etkisi daha sonra bile önemli kalmıştır). 1930'lu yıllarda Türkmen Türkçesi ve edebiyatıyla ilgili ders kitaplarının yazılmasına ağırlık verilmiştir. 1940'lı yıllarda Türkmen Türkçesiyle imlâ kılavuzu hazırlanmıştır ve daha detaylı araştırmalar yapılmıştır (Hojageldiyev, 1991:45-46).

Türkmen Türkçesi; yazılı edebiyatlarının başlangıcından (18. yüzyıl) 1928'e kadar Arap, 1928-1940 yılları arasında Latin, 1940'tan sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır.

Türkmenistan Meclisi, 12 Nisan 1993 tarihinde aldığı bir kararla, Latin alfabesini esas alan yeni Türkmen alfabesine geçmeyi kabul etmiştir. Bu karara göre yeni alfabe, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren resmen kullanılmaya başlanmıştır; daha sonra alınan bir kararla birkaç harfte değişiklik yapılarak 1 Ocak 2000'de bütünüyle Latin alfabesine geçilmiştir.

Sovyet döneminde, edebî dil için Yomut ve Teke ağızları esas alınmış; ancak sonradan değişik ağızlara ait unsurların da yazı dilinde işletilmesiyle Türkmen Türkçesi bugünkü hâlini almıştır.

Eski Oğuzcaya ait unsurları da bünyesinde taşıyan Türkmen Türkçesi, Çağatayca'nın tesirinde gelişmiş bir yazı dilidir. Bu yüzden Türkiye Türkçesinin doğu ve kuzey kolunda yer alan lehçelere ait özellikler de taşımaktadır. Batı Türkiye Türkçesinin diğer kollarında kelime başında “v-“ bulunduran bazı kelimeler Türkmen Türkçesinde “b~” lidir: *baar* “var”, *bar-*

“gitmek”, *ber-* “vermek”. Öte yandan Batı Türkçesinin diğer kollarında “*ol-*“ fiilinin başında “*b-*“ bulunmazken Türkmen Türkçesinde bu fiil, Kuzey ve Doğu lehçelerinde olduğu gibi, “*bol-*“ şeklindedir. Ancak Türkmen Türkçesi, birçok özelliğiyle Batı grubuna giren diğer lehçelerle benzerlik gösterir (Kara, 2012:234).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. TEMEL KELİMELER VE SINIFLANDIRMA ESASLARI

Kelimeler listesi sınıflandırmada önemli bir rol oynamamaktadır. Buna rağmen sınıflandırmanın değişik bölümlerinde bu biçimdeki adlandırma sistemlerinin kabul olabilmesi sorunu dikkate alınmalıdır. Akraba dil ve lehçelerin, yer alan bölgelerdeki ülkelere göre Kuzey, Güney gibi bugüne kadarki uygulanan yöntemle işaretlenmesi, büyük anlamazlıklara yol açmaktadır. Buna karşılık, dil sistemleri katlarının “Eski, Orta, Yeni Çağ” dönemleriyle tarihsel bir bakış açısıyla ele alınması ise daha uygundur. Ancak böyle bir sınıflandırmada da şu veya bu sebeple söz konusu dil ailesinin “M. Ö. evresi” dikkate alınmamaktadır. Tarihsel katların, uygun çağlarda Türk halklarının yerleşiminde önemli katkıda bulunan, evrim nitelikli olayların gelişimine imza atan Türk boylarına göre adlandırılmasının, Türk dilleri ve lehçeleri sınıflandırılması çalışmasında Hun devri öncesi, Moğol devri öncesi, Moğol devri sonrası gibi yapılabilmesi de söz konusudur. En yakın akraba dillerin grupları ise, dillerin sınıflandırılmalarında kullanıldığı gibi, farklılaşan lengüistik belirtilere göre ve durum elverişli ise daha net bir ifade için bölgedeki devlet adlarıyla ve ayrıca da söz konusu gruptaki temel dil veya lehçeye göre işaretlenmelidir. Temel kelimeleri sınıflandırma esaslarına göre yaparak toplamda 316 kelime tespit edilmektedir. Bu temel kelimeleri ise aşağıdaki tablo şeklinde oluşturduk.

Tablo 1. İnsanın Temel Hareketlerini Gösteren Fiiller

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Yi-	Yemek	Jew Tamak jew “Yemek yemek”	İymek İki adama derek iyemek “İki insan yerine yemek”

Yorı-	Yürümek	Jürüv Bala erte jüre bastadı “Çocuk erken yürümeye başladı”	Ýöremek Çağa ýöräp başlady “Çocuk yürümeye başladı”
Olur-	Oturmak	Otıruv Orındıqqa otırdı “Sandalyeye oturdu”	Oturmak Stuluň üstünde oturmak “Sandalyeye oturmak”
Yat-	Yatmak	Jatuw Töseki üstinde jatuw “Yatağın üzerine yatmak”	Ýatmak Otuň üstünde yatmak “Çimenlerin üzerine yatmak”
Kör-	Görmek	Körüv Onı körgim keledi “Onu görmek istiyorum”	Görmek Körler görmeyärler “Körler görmüyorlar”
Eşid	İşitmek	Estüv Aiqaydı estüv “Kavgayı duymak”	Eşitmek Belki, ol garry pygamberde eşitmek isleyän zadyny eşidendir. “Yaşlı adam ona işitmek istediklerini söylediği için danışmamış olabilir mi?”
Ayt-~ti-	Demek	Dedi, dew Jeti ret ölçep bir ret kes-, dedi ol “Yedi kere ölçü yapıp ondan sonra	Diymek Reforma indi yeterli çözgüt däl sebäbi reforma diymek döwük bir nusgany bejermek

		kes-dedi o”	diymekdir. “Reform artık yeterli bir çözüm değil çünkü reform demek bozuk bir modeli tamir etmek demektir.”
Bir-	Vermek	Beru Sabaq beru “Ders vermek”	Bermek Kitap bermek “Kitap vermek”
Udı-	Uyumak	Uyıqtaw Bizdiñ jumısımız äli künge deyin uyıqtawda “Bizim iş hâlâ başlamadı”	Uklamak Gaty uklamak “Derin uyumak”
Kel-	Gelmek	Kel Onıñ kelip kelmeytinin bilmeymin “Gelip gelmeyeceğini bilmiyorum”	Gel Okuwa gelmek “Okula gelmek”
Öl-	Ölmek	Ölöv Atan ölse soyılar, atañ ölse qoyılar “Atan deve ölse yüzülür, baban ölse gömülür”	Ölmek Öz ajalyña ölmek “Kendi ecelinden ölmek”
Ölür-~ölüt-	Öldürmek	Öltiröv Özin özin öltiröv “Kendini öldürmek”	Öldürmek Duran yerde öldürmek

			“Durduğu yerinde öldürmek”
İt-	Etmek	Et Jaqsılıq etüv “İyilik etmek”	Etmek Tekje etmek “Dolap yapmak”
Kıl-	Kılmak	Qıluw Ayşa namazın uaqıtında qıldı “Ayşa namazını zamanında kıldı”	Gylmak Edermenlik gylmak “Kahramanlık yapmak”
Yasa-	Yapmak	Jasaw Ülken jumıs jasaw “Büyük bir iş yapmak”	Ýasamak Bu fabrik ýasaýar “Bu fabrika çalışıyor”
Kod-	Koymak	Qoyuw Qağazdı qaltasına qoydı “Kâğıdı cebine koydu”	Goýmak Çasowoýlary goýmak “Nöbetçileri dikmek”
Kötür-	Yukarı kaldırmak	Köterüw Joğarı köterüw “Yukarı kaldırmak”	Galdyrmak Ýaglygy yerden galdyrmak “Mendili yerden kaldırmak”
Tut-	Tutmak	Tutuw Äz tutu “Saygı göstermek”	Tutmak Käbir ýygnaklarda jogap berýänlere mikrofony tutmak için ýörite doganlar bellenilýär. “Bazı cemaatlerde cevap

			verecek kişilere mikrofonu tutmak için biraderler görevlendirilir”
Teg-	Değmek	Tiyüw Qolım otqa tidi “Elim ateşe değdi”	Degmek Hiç kim nahara el degirmedi “Hiç kimse yemeğe elini değdirmedi”
Ur-~tokı-	Vurmak	Uruw Üsteldi uruw “Masaya vurmak”	Urmak Aýagyň bilen urmak “Ayağıyla vurmak”
Aç	Aç	Aş Aş bala toq balamen oynamaydı “Aç çocuk tok çocukla oynamaz”	Aç Ol aç gezýär, öýüni ýatlap, gam çekýär we öýüne dolanmagy ýüregine düwýär! “Karnı açtır, evini özlemiştir ve geri dönmeye karar vermiştir”
Kir-	Girmek	Kirüv Olar işke kirgende filmniň bastalğanına biraz waqıt bolğan edi “İçeri girdiklerinde film çoktan başlamıştı”	Girmek Tiz girmek “Hızlı girmek”
Kigür-	Girdirmek	Kirgizüv	Girdirmek

		Balalardı üyge kirgizüv “Çocukları içeriye sokmak”	Birini öye girdirmek “Birini eve sokmak”
Taşık-	Dışarı çıkmak	Tıs Maldı saraydan tısqa şığaruw “Hayvanı ahırdan dışarıya çıkarmak”	Çykmak Öyden çykmak “Evden çıkmak”
Bar-	Varmak, gitmek	Baruw Aqbilek aulına baruwğa asıqtı “Akbilek köyüne aceleyle gitmek istedi”	Barmak Tokaya gitmek “Ormana gitmek”
Sür-	Sürmek	Sürüv Közderine sürme sürgen jas äyel bizdi qarsı aldı “Gözlerine kalem süren genç kadın bizi karşıladı”	Çalmak Çörege ýag çalmak “Ekmeğe tereyağı sürmek”
Sök-	Sökmek	Sögüv Kürteni sögüv “Kazağı sökmek”	Goparmak Gulpy goparmak “Kilidi sökmek”
Tik-	Dikmek	Tigüw Ağaş tigüw “Ağaç dikmek”	Dikmek Pürsi yere dikmek “Direği yere dikmek”
Ebir-	Çevirmek	Burılıw Artına burılıw “Arkasın çevirmek”	Dündermek Çeleği dünderip goýmak “Kovayı çevirmek”

Egir-	Eğirmek	İyirüv Jip iyirüv “İpi eğirmek”	Egirmek Ýüp egirmek “İpi eğirmek”
Ba-	Bağlamak	Baylaw Kemeni aylaqqa baylaw “Gemiye iskeleye bağlamak”	Baglamak Pioner galstugyny baglamak “Piyoner kravatını bağlamak”
Töküt-	Dökmek	Tögüv Sudu tögüv “Suyu dökmek”	Dökmek Bedraniň suwuny dökmek “Kovadaki suyu dökmek”
Sı-	Kırmak	Sındıruw Aynany sındıruw “Aynayı kırmak”	Gyrmak Aýnany gyrmak “Aynayı kırmak”
Üz-	Üzmek	Üzüv Jipti üzüv “İpi koparmak”	Üzmek Sapagy üzmek “İpi koparmak”
Bıç-	Bıçmek	Pişüv Teriden etik pişüv “Deriden çizme bıçmek”	Bıçmek Gaýyşdan ädik bıçmek “Deriden çizme bıçmek.”
Bul-	Bulmak	Tabuw Tapqan tapqandıkı, eşki baqqandıkı “Bulan bulanın, keçi bakım yapanındır”	Tapmak Kongreslerde suwa çümdüriljekler için yeterlik suw tapmak köplenç kyn bolýardy. “Büyük ibadetlerde vaftiz için yeterince su

			bulmak bazen sorun oluyordu.”
Id-	Göndermek	Jiberüv Hat jiberüv “Mektubu göndermek”	İbermek Eger filial şol meselä seretmeli bolsa, onda etrap gözegçisi bilen yaşuly doganlar mesele barada filiala jikme-jik habar bererler. “Büronun konuyla ilgilenmesi gerekijorsa çevre gözetmeni ve ihtiyarlar Büroya konuyla ilgili detaylı bir rapor gönderir.”
Elt-	İletmek	Aytu Men sağan aytarımdı ayttım “Ben sana söylemek istediğimi ilettim”	Aýtmak Telefonda ayıtmak “Telefondan iletmek”
Bas-	Basmak	Basuw Arman küşiktin ayağınan abaysızda basıp qaldı “Arman köpek yavrusunun ayağına aniden bastı”	Basmak Gurbaganyň üstünden basmak “Kurbağanın üstüne basmak”
Başla-	Başlamak	Bastaw Ömirdi jaňadan bastaw “Hayata yeniden başlamak”	Başlamak Gurluşygy başlamak “İnşaata başlamak”

Yükün-	Eğilmek	İyilüv Ağaç jerge iyildi “Ağaç yere eğildi”	Egilmek Ağaç ýere egilýär “Ağaç yere eğiliyor”
Yügür-	Koşmak	Jügirüv Bala jügirdi “Çocuk koştu”	Ylgamak Aýag aldygyna ylgamak “Hızlı koşmak”
Adrıl-	Ayrılmak	Ayrılıv Ĝaşıqtar ayrıldı “Sevgililer ayrıldılar”	Aýrylmak Maňlaýdaky gasyňlar aýrylypdyr “Alındaki kırıksıklıklardan ayrıldı”
Yan-	Geri dönmek	Keri qaytuv Ol üyge keri qayttı “O eve geri döndü”	Gaýdyp gelmek Öýe gaýdyp gelmek “Eve geri dönmek”
Keç-	Geçmek	Keşüv Sudu keşip ötti “Suyu geçip gitti”	Göçmek Ýaşayanlar göçüp gittiler “Yaşayanlar göçüp gittiler”
Tüş-	Düşmek, inmek	Tüsüv Tisteri tüsüv “Dişleri düşmek”	Düşmek Dişler düşüpdür “Dişleri düşmüş”
İn-	İnmek	Tüsüv Maşınadan tüsti	Düşmek, inmek Arabadan inmek

		“Arabadan indi”	“Arabadan inmek”
Bin-	Binmek	Minüv Atqa minüv “Ata binmek”	Münmek Ata münmek “Ata binmek”
Tog-	Doğmak	Tuuw Bala tuuw “Çocuk doğmak”	Dogulmak Ol şäherde doguldy “O şehirde doğdu”
Tiril-	Dirilmek	Tirilüv Qız ölimnen tirildi “Kız birden dirildi”	Dirilmek Tebigat dirildi “Tabiat canlandı ”
Âç-	Acıkmak	Aşığuv Meniñ qarnım aştı “Ben acıktım”	Ajymak Ýolda ajymak “Yoldayken acıkmak”
To-~tod-	Doymak	Toyuv Toyıp tamaq işüv “Doyarak yemek yemek”	Doymak Doýgun bolmak “Doymak”
Agrı-	Ağrımak	Awıru Başı awırdı “Başı ağırdı”	Agyrmak Başı bilen agymak “Başı ağrımak”
U-	Gücü yetmek	Küşi jetüv Baluvan Şolaqtıñ küşi ğana jetti “Sadece Baluan Şolağın gücü yetti”	Güýçü etmek Güýç toplamak “Güçlenmek”

Tablo 2. İnsanın Duygu, Düşünce Ve İsteklerini Gösteren Fiiller

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Ö-	Düşünmek	Oylaw Arman Ayawlım jayında oyladı “Arman Ayawlım hakkında düşündü”	Oýlanmak Meseläniň üstünde oýlanmak “Mesele üzerinde düşünmek”
Sa:-	Saymak, istemek	Sanaw Kitaptardı sanaw “Kitapları saymak”	Sanamak Ona çenli sanamak “Ona kadar saymak”
Sakın-	Sakinleşmek	Alañdaw Oquwı jayında alañdaw “Okul durumu için endişelenmek”	Aladalanmak Çagalar hakda alada etmek “Çocuklar için endişelenmek”
Tile-	İstemek	Tilew Tilegeniň aldınnan izdemei aq tabılar “İsteddiği şeyi aramadan bulunur”	İlemek Parahatçylyk islemek “Barışı istemek”
Sebin-~ögir-	Sevinmek	Şattanuv Balalar şattandı “Çocuklar sevindiler”	Şatlanmak “Duşuşyga şatlanmak ” “Görüştüğüne sevinmek”
Kız-	Kızmak	Qızuw Jauapsız is jasağanı üşin men sağan qızdım “Sorumsuz bir iş	Gyzmak Dosta gyzmak “Arkadaşına kızmak”

		yaptığın için ben sana kızdım”	
Bunad-	Bunalmak, sıkılmak	Sığılu, qısılu Awasızdıqtan qısıldı “Havasızlıktan bunaldı”	Ýüregiň gysmak İşsizlikden yaňa ýüregiň gysmak “İşsizlikten sıkılmak”
Tuy-	Duymak	Sezinüv Sezimderdiň seziletin sâti “Duyguları hissetme anı”	Duýmak Açlygy duýmak “Açlığı hissetmek”
Any-~kork	Korkmak, ürkmek	Ürküw, qorquw Men qorıqtım “Ben korktum”	Gorkmak Men gorktum “Ben korktum”
Añıl	Şaşırmaq	Jañılısuw, tañqaluw Esebinen jañılısuw “Hesabını şaşırmaq”	Geň galmak Men onuň peýda bolmagyna geň galdym “Ben onun geldiğine şaşırdım”
Ög-	Öğlen	Tüs Tüsten keyin “Öğleden sonra”	Günorta Günortada “Öğlen”
Korı-	Korumak	Qorğaw Olar qabırğanı jañbırdan qorğaw üşin boyadı “Duvarı yağmurdan korumak için	Goramak Köne hatlary goramak “Eski hatıraları korumak”

		boyadılar”	
--	--	------------	--

Tablo 3. Varlıkların Oluş Ve Hareketlerini Gösteren Fiiller

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Bol-	Olmak	Boluw Adam bolam deseñiz; ötirik, ösek, maqtanşaq “İnsan olacağım derseniz; yalan, gıybet, övcülükten sakının”	Bolmak Bu waka bolan wagtda, ol entek dünýä inmändi “Bu olay olduğunda, o daha henüz dünyaya gelmemişti”
Kal-	Kalmak	Qaluw Uyıqtap qaluw “Uyuya kalmak”	Galmak Hudaýyň söýgüsünde galmak üçin, biz her gün hakykata görä ýaşamaly. “Biz de Tanrı’nın sevgisinde kalmak için günlük yaşamımızda hakikate uygun davranmalıyız.”
Tog-	Doğmak	Tuwılu Jarıq dünıyege tuwıluvunun sebebi baqıt sıylaw edi “Işıltılı dünyaya gelmesinin sebebi de mutlu etmek idi”	Dogulmak Ol perdeli doglupdyr “O gömlekli doğdu”
Ag-	Yükselmek	Köteriluv Aspanğa köteriluv “Gökyüzüne	Galmak Samolet ýokary galdy “Uçak yüksekliğe

		yükselmek”	kalktı”
Bat-	Batmak	Batuw Suğa batuw “Suya batmak”	Batmak Gara batmak “Kara batmak”
Ag-	Yükselmek	Joğarılaw Tömennen joğarılaw “Aşağıdan yükselmek”	Beýik Beýikte galmak “Yüksekte olmak”
Uç-	Uçmak	Uşuw Aspanğa uşuw “Gökyüzüne uçmak”	Uçmak Guşlar günorta tarapa uçýarlar “Kuşlar güney tarafa uçuyorlar.”
Kon-	Konmak	Qonuw Jerge qonuw “Yere konmak”	Gonmak Samolýot ýere gondy “Uçak yere kondu”
Yara-	Yara-	Jara Jaralanuw “Yaralanmak”	Ýara Belki, siz öýüňize pulluja gaýdarsyňyz, emma ýüregiňize uzak wagtlaп bitmeýän, ruhy taýdan yara salarsyňyz. “Belki eve döndüğünüzde paranız olabilir ancak bunun yanında iyileşmesi uzun sürecek ruhi yaralarımız da olacak.”
Yokad-	Yok olmak	Joğaluv Armandarım joğaldı “Hayallerim yok oldu”	Ýok bolma Tokaýlaryň ýek bolmagy bilen, haýwanlar hem heläk bolýarlar “Ormanların kaybolmasıyla hayvanlarda yok olmaktadır”

Tablo 4. Zaman Kavramıyla İlgili Kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Öd~ogur	Zaman	Waqıt Waqıttıñ bos ötkeni –ömirdiñ bos ketkeni “Vaktin boş geçtiği- hayatın boş geçtiği”	Wagt Gysga wagtyň içinde “Kısa vaktin içinde”
Kün	Gün	Kün Qonaq bir kün qonsa qut, iki kün qonsa jut “Misafir bir gün kalsa kut, iki gün kalsa kıtlıktır”	Gün Güneşli gün “Güneşli gün”
Küntüz	Gündüz	Kündiz Duşpandar kündiz keldi “Düşmanlar gündüz geldiler”	Gündiz Siz hem yaşulularyň gije- gündiz çekyän zähmetiniň gadyryny bilýärsiňizmi? “Siz de gece gündüz demeden gayretle çalışan ihtiyarları takdir ediyor musunuz? ”
Tün	Gece	Tün Tünde dalağa şıqpa “Gece dışarıya çıkma”	Gije Tomsuň dymyk gijesi “Bunaltıcı yaz gecesi”
Taň, ödüş	24 saatlik tam gün	Täwlik Täwlik boyu jumıs isteymiz “24 saat çalışıyoruz”	Gije-gündiz Bir gije-gündüz “Gece-gündüz”

Ay	Ay	Ay Ay jüzdü aru “Ay yüzlü güzel”	Áy Beýtelde ekskursiýada bolanyma alty aý geçen soň, suwda çokundyryldym. “Beytel’i ziyaretimden altı ay sonra da vaftiz edildim.”
Yıl	Yıl	Jıl Jıl- on eki ay “Yıl on iki ay”	Ýyl Pawlus birnäçe ýyl Efesosda ýaşanda näme bilen meşgullandy? “Pawlus Efesos’ta kaldığı birkaç yıl nasıl bir yaşam sürdü?”
Yaz	İlkbahar	Köktem Köktem gülmen körkem “Bahar çiçekle görkemlidir”	Bahar Ala bahar “Erken bahar”
Yay	Yaz	Jaz Jazğa jetsen qıs küniňdi umıtpa “Yaza ulaşınca, kış gününü unutma”	Tomus Tomsuna dync almak gowy “Yazın iyice dinlenmek”
Kış	Kış	Qıs Bul jılğı qıs erekşe “Bu sene kışı özeldir”	Gyş Gyş aýlarydy, howa- da sowukdy. “O sırada mevsim kış aylarından dolayı havalar soğuktu”
Kışın	Kışın	Qısta Qıstaw künderi jaqındadı “Kışlama günleri yaklaşmaktadır”	Gyşyn Gyşyn öran soguk “Kışın çok soğuk”
Kışla-	Kışlamak	Qıstaw Qısta qıstaw “Kışın kışlamak”	Gyşlamak Täze yerde gyşlamak “Yeni yerde

			kışlamak”
Kaçan	Ne zaman	Qaşan Sol qıyn kezdi qaşan kelip qaladı dep “Şu zor günler ne zaman gelip geçecek diye”	Haçan Sen haçan gellersiñ? “Sen ne zaman geleceksin?”
Bödke	Bu devirde	Bul zamanda Bul zamanda kim bar, kim joq “ Bu devirde kim var, kim yok”	Bu döwür Bu onuñ yaşayış durmuşynda bnr döwür bolupdy “Bu onun hayatındaki en bunaltıcı bir devriydi”

Tablo 5. Yer ve Yön Kavramıyla İlgili Kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Yir, öñre	Ön, ön taraf	Aldıñğı, aldyñğı jağı Köylektiñ aldı jağı “Elbisenin ön tarafi”	Öñ, öñ tarapy Köynegiñ öñi “Elbisenin ön tarafi”
Berüki	Beriki	Bergi Bergi jaqtağı üy “Beriki ev”	Has ýakyn Has ýakyndaky potça bölümi “Beriki yerdeki ptt şübesi”
Yan	Yan	Janı Tawdın janında “Dağın yanında”	Tarap Sag tarapda “Sağ yanında”

Ortu	Orta	Orta Jigit orta boylı edi “Yiğidin orta boyu vardı”	Orta Otagyň ortasy “Evin ortası”
Yügerü	Yukarı	Joğarı Joğarı qoyu “Yukarı koymak”	Ýokary Ýokarky gat “Yukarı kat”
Üze	Üstte	Üst Üstingi qabatta turadı “Üst katta oturuyor”	Üst Üstün çykamak “Üste çıkmak”
Kodı	Aşağı	Astıngı Arman astıngı qabattan su aldı “Arman aşağı kattan su aldı”	Aşak Baş aşak asylyp durmak “Başıyla aşağıya doğru durmak”
İç, taş	Dış	Sırt Sırtqa qaray “Dışa doğru”	Daşyndan Gapyny daşyndan gulplamak “Kapıyı dışından kulplamak”
İçre	İçeri	İş Aslan işke qaray kirdi “Aslan içeriye doğru girdi”	İç Bir zadyň içinde “Bir şeyin içinde”
Taşra	Dışa, dışa doğru	Tısı Bir zattıň tısı “Bir şeyin dışı”	Daşky Daşky diwar “Dış duvar”
Tegre	Çevre	Aynala	Töwerek

		Aynala tolğan gül dala “Çevre dolu güller”	Daş-töwereginde “Çevresinde”
Uç, içik	İçeri girmek	Kirüv Üyge kirdi “Evin içerisine girdi”	Girmek Otaga girmek “Odaya girmek”
Taşık	Dışarı çıkmak	Sırtqa şıǵuv Balanın köñili sırtqa şıǵuv “Çocuğun isteǵi dışarı çıkmak”	Çykmak Öyden çykmak “Eviden dışarı çıkmak”
Küntogsık	Doǵu	Şıǵıs Şıǵıstıñ saltı basqa “Doǵunun adetleri bam-başkadır”	Gündogar Moskwadan gündogar tarapa “Moskovadan doǵu tarafa doǵru”
İlgerü	İleri, doǵuya doǵru	İlgeri qaray İlgeri qaray jürüv “İleriye doǵru yürmek”	Öñde Öñde yöremek “İleride yürmek”
Künbatsık	Batı	Batis Endigi jolşılıq batis jaǵı edi “İlerideki yolculuk batı tarafındaydı”	Günbatar Günbatar tarapa “Batıya doǵru”
Kurı	Batı	Batis Batis jaq biraz suıqtaw “Batı tarafı biraz soǵuktur”	Günbatar Günbatar tarapa bakýar “Batıya doǵru bakıyor”
Biri	Güney	Ontıstik Almatı Qazaqstanınıñ ontüstik qalası	Günorta Komnasyñ dili günortany görkezýar “Pusulannın dili

		“Almatı Kazakistanın güney şehirlerindedir”	güneyi göstermektedir”
Yırı	Kuzey	Soltüstik Soltüstiktiñ qısı qattı “Kuzeyin kışı serttir”	Demirgazyk Moskowadan demirgazyk tarapda “Moskova'dan kuzey tarafa”
Kanı	Nerede	Qayda Sen qaydasın “Sen neredesin”	Nirä Siz nirä barýarsyňyz “Siz nereye gidiyorsunuz”
Kantin	Nereden	Qaydan Qaydan kelip jatırsız “Siz nereden geliyorsunuz”	Nireden Onuñ doglan ýeri nire “Nerelisin”

Tablo 6. Tabiatla İlgili Kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Yır	Yer	Jer Tuğan jerdiñ suwu da ıstıq, özi de ıstıq “Vatan yerinin suyu da kendisi de sıcaktır”	Ýer Kosmonawtlar ýere, dolanyp geldiler “Kozmonotlar yere indiler”
Sub	Su	Su Su jürgen jer bereke “Suyun bulunduğu yerde bereket vardır”	Suw Duzly suw “Tuzlu su”
Tejri	Gök	Kök Kökterge qalıqtap uşuw “Göklere uçmak”	Kentlewük Ýumşak kentlewük “Yumuşak gökyüzü”
Kün	Güneş	Kün Arqaşan kün sönbesin “Hiç bir zaman güneş sönmesin”	Gün Günüñ daşyndan yerin “Yerin güneşi dönmesi”

Taş	Taş	Tas Taw, tas arası “Dağ, taş arası”	Daş Ýüregiňde daş “Yüreginde taş var”
Kum	Kum	Qum Sariarqa qumi “Sariarka kumu”	Gum, çäge Saulýň garşysyna çykan goşun deňiz kenaryndaky çäge ýaly gaty köpdi. “Deniz kıyısındaki kum kadar çok” sayıda askerin bulunduğu bir ordu Saul’a karşı toplandı.”
Tag	Dağ	Taw Han tawları “Han dağları”	Dag Taňry daglary “Tenri dağları”
Bulut 118	Bulut	Bult Tumandanghan bulttar “Sisli bulutlar”	Bulut Gat gat bulutlar “Kat kat bulutlar”
I~Igaç	Ağaç	Ağaç Bir ağaç kessen, on tal ek “Bir ağac kesersen, on tanesini dik”	Ağaç Biziň wagyz eden akýürekli adamlarymyzyň arasynda Laplandiýadaky ağaç zawodyna işlemäge gelenler bardy. “Şahitlik ettiğimiz iyi yürekli kişiler arasında Laponya’daki ormanlara ağaç kesmeye gelen oduncular da vardı.”
Yış	Orman, ormanlı dağ	Orman, orman taw Orman börisiz bolmas “Orman kurtsuz olmaz”	Tokaý Tokaýyň içi bilen gitmek “ Ormanın içeriyle gitmek”
Töpü	Tepe	Töbe Üydiň töbesi “Evin tepesi”	Depe Dag depesi “Dağın tepesi”
Yazı	Ova	Taqır Taqır jerge jemis ağaşın otırğızuv “Ovalı yere yemiş ağacı dikmek”	Takyr Takyr toprak “Ovalı yer”

Balık	Çamur	Balşıq Emdik balşıqtardıñ qasiyeti “Şifalı çamurların özellikleri”	Palçyk Palçyk bilen keseliñi bejertmek “Çamurla tedavi olmak”
Çöl	Çöl	Şöl Şöl dala “Bozkır”	Çöl Haýsy ýer “deñiz ýanyndaky çöl ” diýip atlandyryldy we näme üçin? “Çöl denizi” olarak adlandırılan bölge neresidir ve neden böyle adlandırılır?”
Çorak	Irmak	Özen Özen suğa jarasqan “Irmak suya yakışan”	Derýa Derýanyň üstünden geçýän köpri “Irmağın üstündeki köprü”
Ögüz	Öküz	Ögiz Ögiz aydaw “Öküzü sürmek”	Öküz Ol öküz ýaly sagdyn “Öküz gibi sağlamdır”
Köl	Göl	Köl Köp jürgen jer köl “Çokluğun yürüdüğü yer göldür”	Köl Akar suwly köl “Akar suyu var göl”
Kölek	Küçük göl	Kişi köl “Küçük göl”	Kiçi köl “Küçük göl”
Taluy	Deniz, okyanus	Teñiz Aral teñizi “Aral denizi”	Deñiz Kaspi deñzi Hazar denizi
Taluy ögüz	Irmak	Özen Torgay özeni “Torgay ırmağı”	Derýa Derýanyň kenary “Irmağın kenarı”
Kısıl	Dağ geçidi	Taw ötkeli “Dağ geçidi”	Dag jülgesi “Dağ geçidi”
Keçig	Geçit	Ötkel Ötkelderdiñ qauipti jeri “Geçitlerin tehlikeli yerleri”	Jülge Daglar we jülgeler “Dağlar ve geçitler”

Kuz	Dağın kuzey yanı	Quz Quzdan sekiröv “Dağın kuzey yanından kendisin atmak”	Kuz Kuzda oturmak “Dağın kuzey yanında oturmak”
Kar	Kar	Qar Qar jawdı “Kar yağdı”	Gar Ýerde ýatan gar galyň bolan ýagdaýynda, ýoly tapmak aňsat düşmeýärdi. “Kar kalınlığı çok fazlaydı ve yollar karla kaplı olurdu.”
Bor	Bora, fırtına	Boran, jel Boranlı jel “Boralı rüzgar”	Boran Gar boranı “Karlı bora”
Yut	Kıtlık, kıran	Aştıq, qırğın Qoy 6 kün aştıqqa şıdaydı “Koyun 6 gün açlığa dayanır”	Açlyk, gytlyk Kitap gytçylygy “Kitap kıtlığı”
İsig	Sıcak	Istıq Istıq as “Sıcak yemek”	Gyzgyn Gyzgyn suw “Sıcak su”
Altun	Altın	Altın Köp söz kumis, az söz altın “Çok söz gümüş, az söz altındır”	Altyn Mukaddes Yazgylarda merjeniň edil altyn , kumis we ýakut daşlary ýaly gymmatlydygy aýdylýa “Kutsal Kitabın mercana altın, gümüş ve safirle birlikte değınmesi onun değeri hakkında bir fikir verir.”
Kümüş	Gümüş	Kumis Kümistey külki “Gümüş gibi gülüşü var”	Kümüş Kümüş pullar “Gümüş pullar”
Temir	Demir	Temir Temirmen uruw “Demirle vurmak”	Demir Demir kesýän “Demir kesen”

Yinçu	İnci	Marjan Marjandı jipke tizu “İnciyi ipe dizmek”	Dür Düri sapaga düzmek “İnciyi ipe dizmek”
Çıntan	Sandal ağacı	Sandal ağaşı “Sandal ağacı”	Sandal agajy “Sandal ağacı”

Tablo 7. Hayvanlarla ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
At, adgır	Aygır	Ayğır Qara ayğır “Kara aygır”	Aýgyr Aýgyr derisinden tikilen kurkta “Aygır derisinden dikilen mont”
Başgu	Alni akıtmalı at	Tay Atı joqqa qotır tay “Atı yoğa yaralı tay”	Taý Taýçanagyň kişnemesi “Tayın kişnemesi”
Taygun	Taylar	Tay Ala tay “Ala tay”	Taý Gara taý “Kara tay”
Bu:ka	Boğa	Buqa Süzegen buqa müyzin jasırmaydı “Süzen boğa boynuzların gizlemez”	Buga Buga sugun “Geyiğin boğası”
İnek	İnek	Qoy Qoy siyaqtı momın “Koyun gibi sessiz”	Goýun Goýunlaryň gyrkymy “Koyunların kırkımı”
Koňy	Koyun	Qoy Qoylardı aydaw “Koyunları sürmek”	Goýun Goýunu kesmek “Koyun kesmek”
Tebi	Deve	Tüye Eki örkeşti tüye “İki hörgüçlü deve”	Düye İki örkügli düye “İki hörgüçlü deve”
İt	İt	İt İt toyğan jerine, er tuğan jerine “Köpek doyan yerinde, erkek doğduğu yerinde”	İt İti zynjyra daňmak “Köpeği zincirlemek”

Böri	Kurt	Böri Kök böriniñ urpaqtarı “Gök börünün evlatları”	Gurt Gurt ayağyndan minnet çekýär “Kurdu ayakları besler”
Kiyik	Büyük av hayvanı	Kiyik Kiyik atuw “Geyiği atmak”	Keyik Keyik atmak “Geyiği atmak”
Sıgun	Geyik	Kiyik Kiyikter tabını “Geyik sürüsü”	Sugun Sugun sürüsü “Geyik sürüsü”
Lagzın	Domuz	Doñız Näjisti doñız , süyekti et jinar “Necizli donuz, kemikli et toplar”	Doñuz Doñuz adam “Pis insan”
Tabışgan	Tavşan	Qoyan Qoyandı qamıs öltirer “Tavşanı kamış öldürür”	Towşan Towşan tüy adam “Tavşan gibi korkak”
Teyeñ	Sincap	Tiyin Tiyin janğağı “Sincap fındıkları”	Awusiýdik Awusiýdik görmek “Sincap görmek”
Kiş	Samur	Qundız Qundız terisi “Samur derisi”	Gunduz Gunduz derisi “Samur derisi”
Biçin	Maymun	Maymıl Maymıldardıñ ülkeni “Maymunları büyüğü”	Maýmyn Adampisint maýmyn “İnsana benzeyen maymun”
Kölük	Yük hayvanı	Kölik januarı Kölik januarları -at, tüye “Yük hayvanları-at, deve”	Yük hayvanı Yük hayvanları -at, düye “Yük hayvanları-at, deve”
Toruk	Zayıf	Arıq Arıq qız “Zayıf kız”	Arryk Arryk gyz “Zayıf kız”
Aşak	Aşağıya inmek	Tüsüv Jerge tüsüv “Yere inmek”	Aşak düşmek Basgançakdan düşmek “Merdivenden inmek”

Bin-	Binmek	Minüv Atqa minüv “Ata binmek”	Münmek Awtobusa münmek “Otobüse binmek”
Bintür	İnmek	Tüsüv Qulap tüsüv “Düşmek”	İnmek Dagdan aşak inmek “Dağdan aşağıya inmek”
Tüş-	Düşmek	Qulap tüsüv Attan qulap tüsüv “Attan düşmek”	Ýykyllmak Tamdan ýykyllmak “Tepeden düşmek”
Tüşür-	İndirmek	Tüsirüv Bağanı tüsirüv “Fiyatı indirmek”	Goybermek Baýdagy aşak goybermek “Bayrağı indirmek”
Yel-	Dört nala sürmek	Tañba Ejelgi tañbalar sırı “Eski damgalar gizemi”	Belgi, tagma Astronomik belgiler “Astronomik damgalar”
Tögün	Damga	Tañba Tañba qoyuw “Damga koymak”	Tagma Tagma goýmak “Damga koymak”

Tablo 8. Renkler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Kara, yağız	Yağız, kara	Qara Qara boyaw “Kara boya”	Gara Gara reňk “Kara (siyah) renk”
Ak, ürünj	Beyaz, Ak	Aq Aq kebin “Ak kefen”	Ak Gar ýaly ak “Kar gibi beyaz”
Kızıl, yaşıl	Yeşil	Jasıl Jasıl tüs “Yeşil renk”	Ýaşyl Ýaşyl mata “Yeşil kumaş”
Sarıg (sarı)	Sarı	Sarı Sarı alma “Sarı elma”	Sary Sary ýaprak “Sarı yaprak”
Kök	Mavi	Kök Kök aspan “Mavi gökyüzü”	Gök, mawy Gök asman “Mavi gökyüzü”
Boz, torug	Doru	Tori Tori ayğır “Doru aygır”	Dor Dor taýçanak “Doru tay”

Tablo 9. Akrabalıkla ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Kaň	Baba	Äke Äkeň jaqsı kisi edi “Baban iyi insandı”	Ata Öz ataň “Öz baban”
Ög	Ana	Ana Ananıň köñili balada, balanıň köñili dalada “Annenin gönlü evlatta, evladın gönlü dışarıda”	Eje, ene Köp çagaly ene “Çoluk çocuklu anne”
Ogıl	Evlad	Perzent Perzentiniň qayırlısı “Evladın hayırlısı”	Perzent Azatlyk perzendi “Özgürlük evladı”
Kız ogıl	Kız çocuk	Qız bala Qız bala össe eldiň körki “Kız çocuğu yetişse halkınmın güzelliğidir”	Gyz Gyzlyk alnan gyz “Üvey kız çocuğu”
Un ogıl	Erkek çocuk	Erkek bala Erkek bala jügirip kirdi “Erkek çocuk koşarak girdi”	Ogul Uly ogul “Büyük oğul”
Kız	Kız	Qız Qız össe eldin körki “Kız yetişse halkın güzelliğidir”	Gyz Hyzmatçy gyz “Hizmetçi kız”

Oglan	Oğullar	Uldar Halıq uldarı “Halk oğulları”	Ogullar Ogul borjy “Oğulun borjy”
Taygun	Oğullar	Uldar Uldar töbelesi “Oğullar kavgası”	Ogullar Ogullar döwüşmesi “Oğullar güreşi”
Eçi	Ağabey	Ağa Ağası bardıñ jağası bar “Ağabeyi olanın, yakası vardır”	Aga Agaña daýanmak “Ağabeyine güvenmek”
Eke	Abla	Äpke Äpken ekinşi anañ “Ablan ikinci annen”	Aýal dogan Uly aýal dogan “Büyük abla”
İni	Erkek kardeş	İni Kışkentay inim “Küçük erkek kardeşim”	İni Kiçi dogan ini “Küçük erkek kardeş”
İniygün	Kardeşler	Bawırlar Bawırların tiregin “Kardeşler yardımcın”	Kärdeşler Kärdeşleri geldi “Kardeşleri geldi”
Siñil	Kız kardeş	Siñli Kişi siñlim “Küçük kız kardeşim”	Aýal doganjyk Kiçi aýal dogan “Küçük kız kardeş”
Yotuz	Zevce	Jubayı Menin jubayım	Aýal Wekil aýaly bilen

		“Benim eşim”	“Elçi zevcesiyle birlikte”
Apa~eçü	Ata, ecdat	Ata, ata-ana Ata-ananıñ qadirin balalı bolğanda bilersiñ “Anne babanın kıymetin çocuklu olduğunda bilirsin”	Ene-ata Ata-eneler komiteti “Ata ana komitesi”
Atı	Yeğen	Jiyen “Aysulu Erlannın jiyeni ” Aysulu Yerlanın yeğenidir	Yeğen Yeğenler “Yeğenler”
Çıkan	Kuzen	Böle Bölemnin ornı bölek “Kuzenimin yeri ayrıdır”	Çykan Çykanym Güldal “Kuzenim Güldal”
Kelin	Gelin	Kelin Kişi kelin nebäri 20 jasta “Küçük gelin henüz 20 yaşında”	Gelin Uly gelin “Büyük gelin”
Keliñün	Gelinler	Kelinder Kelinder tobi “Gelinler grubu”	Gelinler Gelinler grubu “Gelinler grubu”
Yurç	Kayınbirader	Kaynaga Menin kaynağam “Benim kayınbiraderim”	Kayınbirader Meniñ kayınbiraderim “Benim kayınbiraderim”

Koduz	Dul kadın	Tul äyel Tul äyel -qorğansız “Dul kadın- korumasızdır”	Dul aýal Dul galan aýal “Dul kalan kadın”
Oguş	Sülale, oymak	Ürim-butaq, aǵayın- tuwıs Tuwıstar qonaqqa keldi “Sülale eve ziyarete geldi”	Maşgala Dostumun maşgalasy “Arkadaşımın ailesi”
Ok~ bod	Boy, kabile	Ruw, taypa Aday ruwu “Aday boyu”	Taýpa Çarwa taýpalar “Göçebe boylar”
Bodun	Halk	Halıq Halıq tili eñ qadirli “Halk dili en kıymetlidir”	Halk Türkmen halky Türkmen halkı
Kara bodun	Halk tabakası	Halıq koǵam Halıq koǵamındaǵı özgerister “Halk tabakasındaki değişimler”	Halk toplumu Halk toplumu kanunları “Halk tabakasının kanunları”

Tablo 10. Sayılar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Bir	Bir	Bir Bir metir “Bir metre”	Bir Bir metr “Bir metre”
İki	İki	Eki Eki alma “İki elma”	İki İki alma “İki elma”
Üç	Üç	Üş Üş dünya “Üç dünya”	Üç Üç birlikden durýan “Üç birlikten oluşan”
Tört	Dört	Tört Tört bawır “Dört kardeş”	Dört Dört dogan “Dört kardeş”
Biş	Beş	Bes Bes tenge “Beş tenge”	Baş Baş manat “Beş kuruş”
Altı	Altı	Altı Taňǵı saǵat altı “Sabah saat altı”	Alty İr sagat alty “Sabah saat altı”
Yiti	Yedi	Jeti Jeti jıl “Yedi yıl”	Ýedi Ýedi ýyl “Yedi yıl”
Sekiz	Sekiz	Segiz Segiz köl “Sekiz göl”	Sekiz Sekiz gezek sekiziň- altmış dört “Sekiz çarpı sekiz- altmış dört”
Tokuz	Dokuz	Toǵız Saǵat toqız “Saat dokuz”	Dokuz Sagat dokuz “Saat dokuz”

On	On	On On üstel “On masa”	On On stol “On masa”
Yigirmi	Yigirmi	Jıyırma Ol jıyırma jasında “O yirmi yaşında”	Ýigrimi Onuň ýigrimi töweregi ýaşy bar “Onun yirmi civarında yaşı vardır”
Otuz	Otuz	Otız Otız sanı “Otuz sayısı”	Otuz Otuz sany “Otuz sayısı”
Kırk	Kırk	Qırıq Ol qırıq jasta “O kırk yaşında”	Kyrk Onuň kyrk ýaşy bar “O kırk yaşında”
Elig	Elli	Elüv Elüv şaqtı qız bala “Elli sayısında kız çocuğu”	Elli Ol eýýäm ellä ýetip barýar “Onun yaşı ellilerde”
Yitmiş	Yetmiş	Jetpis Onıj jası jetpisterde “Onun yaşı yetmişlerde”	Ýetmiş Onuň ýaşy ýetmişden aňyrda “O yetmiş yaşlarında”
Yüz	Yüz	Jüz Jüz teňgeň bolğança, jüz dosıj bolsın “Yüz teňgen olana, yüz arkadaşın olsun”	Ýüz Ýüz manatlyk “Yüz manat”
Biş yüz	Beş yüz	Bes jüz Bes jüz bettik qoljazba Beş yüz sayfalık el yazısı	Baş ýüz Baş ýüz sahypalyk elýazma Beş yüz sayfalık el yazısı
Bıj~biş	Bin	Mıj Mıj kilometr “Bin kilometre”	Müň Müň kilometr “Bin kilometre”
İki biş	İki bin	Eki mıj Eki mıj teňge “İki bin teňge”	İki müň İki müň manat “İki bin manat”

Üç biň	Üç bin	Üş mıň Üş mıň asker “Üç bin asker”	Üç müň Üç müň kitap “Üç bin kitap”
Tümen	On bin	On mıň On mıň duşpandı keri qaytaruw oňay bolmady “On bin düşmanı geri çevirmek kolay olmadı”	On müň On müňlerçe adam ýygnandy “On binlerce insan toplandı”
Yitiyigirmi	On yedi	On jeti On jeti manat “On yedi manat”	On ýedi On ýedi manat “On yedi manat”
Biş otuz	Yirmi beş	Jıyırma bes Jıyırma bes altın tenge “Yirmi beş altın dinar”	Ýigrimi baş Ýigrimi baş kuruş “Yirmi beş kuruş”
Altı otuz	Yirmi altı	Jıyırma altı Jıyırma altı oquşı “Yirmi altı öğrenci”	Ýigrimi alty Ýigrimi alty çaga “Yirmi altı öğrenci”
	İkinci	Ekinşi Ekinşi fevral “Şubatın ikisi”	İkinji İkinji fevral “Şubatın ikisi”
Yiti otuz	Yirmi yedi	Jıyırma jeti Jıyırma jetinşi aprel “Yirmi yedinci nisan”	Ýigrimi ýedi Ýigrimi ýedi aprel “Yirmi yedinci nisan”
Otuz artukı üç	Otuz üç	Otuz üş Otuz üş otau “Otuz üç otağı”	Otuz üç Otuz üç gyz “Otuz üç kız”

Otuz artukı sekiz	Otuz sekiz	Otız segiz Otız segiz nömırlı “Otuz sekiz numaralı”	Otuz sekiz Otuz sekiz kitap “Otuz sekiz kitap”
Kırk artukı yiti	Kırk yedi	Qırıq jeti Qırıq jeti jasında “Kırk yedi yaşında ”	Gyrk ýedi Gyrk ýedinji tomus “Kırk yedinci yaz”
İlk, ikinç	İkinci	Ekinşi Ekinşi kezek “İkinci sıra”	İkinji İkinji mart “İkinci mart”
İkinti	İkinci	Ekinşi Ekinşi armanım “İkinci hayalim”	İkinji İkinji gyz “İkinci kız”
İkegü	Her ikisi	Ekeusi Ekeusi qol ustasıp ketti “İkisi el tutuşarak gittiler”	İki, İkisi Onuñ iki gyzy hem studentka “Onun iki kızını da öğrenci”
Üçünç	Üçüncü	Üşünşü Üşünşü kezek “Üçüncü sıra”	Üçünji Üçünji şaher “Üçüncü şehir”
Üçegü	Her üçü, üçü birlikte	Üşevi Üşevi birge keldi “Üçü birlikte geldi”	Üçü Üçü geldi “Üçü birlikte geldi”
Beşinç	Beşinci	Besinşi Besinşi adam “Beşinci adam”	Bäşinji Bäşinji adam “Beşinci adam”

Yitiñç	Yedinci	Jetinşi Jetinşi bet “Yedinci sayfa”	Ýedinji Ýedinji sahypa “Yedinci sayfa”
Onunç	Onuncu	Onınşı Onınşı ğasır “Onuncu asır”	Onunjy Onunjy asır “Onuncu yüz yıl”

Tablo 11. Zamirler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Ben ~men, beniñ~meniñ	Benim	Meniñ Meniñ köylegim “Benim elbisem”	Meniň Meniň öyüm “Benim evim”
Bini	Beni Bana doğru	Meni Mağan qaray “Bana doğru”	Meni Meni öz günüme goýuň “Beni kendimle bırakın”
Başa~maşa	Bana	Mağan Mağan kel “Benimle gel”	Maňa Maňa ayt “Bana söyle”
Başaru	Bana doğru	Mağan qaray Mağan qaray jür “Bana doğru yür”	Maňa dogry Maňa dogry yür “Bana doğru yürü”
Sen,	Onu	Onı Onimen birge “Onunla birlikte”	Ony Men ony gördüm “Ben onu gördüm”
Sini, saşa~seşe;	Sana	Sağan Sağan senemin “Sana güveniyorum”	Sen Sen de gel “Sen de gel”
Ol	O	Ol Ol Aray “O Aray”	Ol Ol Aray “O Aray”
Anı	Onu	Onu Onu kördim “Onu gördüm”	Oňu Oňu gördüm “Onu gördüm”
Aňar	Ona	Oğan Oğan qaramadım “Ona bakmadım”	Oňa Şu haty oňa beriň “Şu mektubu ona verin”

Anta	Onda, ondan	Ol da, odan Odan keyin “Ondan sonra”	Ondan Ondan öň “Ondan önce”
Ança	Onca	Osinşa Osinşa jil “Onca yıl”	Onca “ Onca yyl” “Onca yıl”
Antag~anteg	Onun gibi, öyle	Osi siaqıtı, osılay Osi siaqıtı jasa “Onun gibi yap”	Beyle Beyle ýasa “Onun gibi yap”
Anın	Onunla	Onımen Siz onımen tanıssız ba “Siz onunla tanışıyor musunuz”	Onuñ bilen Siz onuñ bilen tanyşmy? Siz onunla tanışıyor musunuz?
Ajaru	Ona doğru	Soğan qaray Soğan qaray ayandaw “Ona doğru yürmek”	Ona dogry Ona dogry yürmek “Ona doğru yürmek”
Biz	Biz	Bizdiñ Bizdiñ ölke “Bizim ülke”	Biziñ Biziñ watanymyz “Bizim vatanımız”
Biziñ	Bizim	Bizdiñ Bizdiñ Qazaqstan “Bizim Kazakistan”	Bizim Bizim döwlet “Bizim devlet”
Bizni	Bizi	Bizdi Bizdi qutqar “Bizi kuru”	Biz Biz iki adamdyk “Biz iki insandık”
Biziñe	Bize	Bizge Bizge qaray kel “Bize doğru gel”	Bize Bize kagyz beriñ “Bize kağıt verin”
Bizinte	Bizde, Bizden	Bizde, bizden Bizden kelgen qonaq “Bizden gelen misafir”	Bizde, bizden Bizden gelen “Bizden gelen”
Siz	Siz	Siz Siz oquşılar “Siz öğrenciler”	Siz Siz çagalär “Siz öğrenciler”
Öz	Öz	Öz Öz halkım “Öz halkım”	Ööz Ööz döwletim “Öz devletim”

Özüm	Kendim, ben	Özim, ben Özim qazaq, ultım qazaq, men nege qazaqtıqtan saqtanamın “Kendim kazak, özüm kazak, ben neden kazaklıktan korunacağım”	Özüm Kakamyn özi “Babamın kendisi ”
Özi	Kendisi, o	Özi, ol Özi keldi “Özü geldi”	Öözi Öözi aýtmadı “Kendisi söylemedi”
Kentü	Kendi	Özi Özi süret saldı “Kendisi resim çizdi”	Ööz Ööz kârdeşi “Kendi kardeşi”
Bu	Bunda, bundan	Osında, osıdan Osıdan körmesem “ Bundan sonra göremezsem”	Buñda, buñdan Buñdan soñra “Bundan sonra”
Bunu	Bunu	Osını Osını ayt “Bunu söyle”	Buu Buu gördüm “Bunu gördüm”
Bunta	Bunca	Osılay Osılayşa oqiğadan keyin “Bunca olaydan sonra”	Buñca Buñca yyl “Bunca yıl”
Bunça	Bunca	Osınşa Osınşa jıl saqtalğan sır “Bunca yıl saklanan sır”	Buñca Buñca hayali bırakmak “Bunca hayalden vazgeçmek”
Büntegi	Böylesi	Osılay Osılay şaqıru “Böylece çağırmaq”	Beýle Biz beýle ederis “Biz böyle yaparız”

Tablo 12. İnsan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
U	Uyku	Uyqı Istıq uyqı “Sıcak uyku”	Uky Berk uky “Derin uyku”
Yaş	Gözyaşı	Köz jası, jas Közi jası köl boldı “Göz yaşı göl oldu”	Gözyaş Gabanjaňlyk gözyaşy “Kıskançlık gözyaşları”
Ter	Diri	Tiri, ömir Ölüden qorıqka, tiriden qorq “Ölüden korkma, diriden kork”	Diri Diri galmak “Hayatta kalmak”
Tirig	Hayat	Ömir Jas ömir “Genç hayat”	Haját Acı haját “Acı hayat”
Ölüg	Ölü	Ölöv Jazıqsız öldi “Suçsuz öldü”	Öli, ölen Ölen goja “Ölen ihtiyar”
Yaş	Yaş, ömür	Jas, ömir Jastıq şaq “Gençlik çağı”	Ýaş Orta yaş “Orta yaş”
Karı	İhtiyar, yaşlı;	Käri Käri er adam “Yaşlı erkek”	Garry Garry adam “Yaşlı adam”
Ödsig	Yaşlı, muhterem	Aştıq Aştıq zardaptarı “Açlık problemleri”	Açlyk Açlykdan ölmek “Açlıktan ölmek”
Aç	Aç	Aş Aş bala “Aç çocuk”	Aaç “ Aaç çäga” “Aç çocuk”
Tok	Tok	Toq Toq boluw “Tok olmak”	Dok Meň dokum “Ben tokum”

A:çsık	Açlık	Aştıq Aştıq jıldarı “Açlık yılları”	Aaçlyk Ýañy daň atyp başlan bolsa-da, adamlaryň garyplyk we aaçlyk sebäpli ejir çekýändigini görünyärdi. “Bu insanlaryň açlık ve sefalet içinde olduğu alacakaranlıkta bile fark edilebiliyordy.”
Tosık	Tokluk	Toqtık Tamaqqa toynuw “Karnını doymak”	Dokluk Dokluk duýgusy “Tokluk duýgusy”
Tokurkak	Tokluğa aldirmayan	Toymaytın Toymaytın adam “Tokluğa aldirmayan adam”	Tokluk Tokluk içinde “Toklukta”
Toruk	Zayıf	Arıq Arıq qız “Zayıf kız”	Arryk Arryk gyz “Zayıf kız”
Semiz	Semiz, tüz	Semiz Semiz kisi “Semiz kişi”	Semiz Semiz adam “Semiz erkek”
Tüz	Dürüst, adil	Tüzüv, ädil Tüzüv adam “Dürüst adam”	Dogruçyl Dogruçyl han “Dürüst han”
İgid	Yalan	Jalğan Jalğan söylew “Yalan söylemek”	Ýalan Çyna berimsiz ýalan “Kurtarmak için söylenilen yalan”
Küç	Güç	Küş, küşti Küş köp “Gücü çok”	Güýçli Güýçli adam “Güçlü erkek”
Erklig~küçlüg	Güçlü	Küş köp	Güýçli
Uz	Maharet	Uyaluw, uyat Uyat iman jartısı “Hayâ imanının yarısı”	Utanmak, uýalmak Ol bu barada aýtmaga utanýar “O bunun hakkında söylemeye utanıyor”
Ubut	Utanma, hayâ	Uyaluw Qız uyaldı “Kız utandı”	Utança Utança iş “Utandıran iş”
Umug	Umut, destek	Ümit Ümit otın söndirmeu “Ümüt ışıklarını”	Umyt Umyt baglamak “Umutlu olmak”

		söndürmemek”	
Bengilig	Mutlu, sevinçli	Baqt, quwanıştı Ana baqtı “Anne mutluluğu”	Bagt Halkyň bagty “Halkın mutluluğu”
Bilig	Bilgi	Bilim Bilim bulaq bastawı “Bilgi pınar kaynağıdır”	Bilim Çuňňur bilim “Derin bilgiler”
Anyg bilig	Fitne, fesat	Buzaqılıq, aldaw Buzaqılıq jasaw “Fitne yapmak”	Bozgaklyk, aldaw Bozgaklyk ýasamak “Fitne yapmak”
Alp	Yiğit, kahraman	Alıp, qaharman Alıptı jenüv “Kahramanı yenmek”	Batyr, gahryman Gahrymanla güreşmek “Kahramanla güreşmek”
Biligsiz	Cahil	Nadan, sawatsız Nadan halıq “Cahil halk”	Nadan, sowatsyz Sowatsyz oýlanma “Cahil düşünceler”
Bilge	Derin ve geniş bilgili, vizyon sahibi	Bilimdi Bilimdi adam “Bilgili insan”	Alym Alym geldi “Alim gelişi”
Añgibilig	Fitne, fesat	Bülik Bülik şıgaruv “Fitne, fesat yaymak”	Bozgaklyk Bozgaklyk ýasamak “Fitne yapmak”
Alp	Yiğit, kahraman	Jigit, qaharman Jigit sözi “Yiğit sözü”	Yiğit Öz yiğidimiz “Kendi yiğidimiz”
Matı	Sadık	Senimdi Öz özine senimdi “Kendi kendisine sadık”	Wepadar Wepadar dost “Sadık dost”
Buň	Sıkıntı	Aurlıq, jük Aurlıq jandı aştar “Sıkıntılar canı yakar”	Agyrlyk Ýoluň agyrlygy “Yolun sıkıntıları”
Buňsuz	Sıkıntısız, dertsiz	Qısilu, zerigüv Mına sabaqтан zeriktim “Bu dersten sıkıldım”	Tukatlanmak Onuň tukatlanara wagty yokdy “Onun sıkılmak için zamanı yoktu”
Buňad	Sıkılmak, bunalmak	Zerigüv, qısiluw	Tolgunyşyk

Ökün	Pişman olmak	Ökinüv Ötken iske ökinüv “Geçmiş işe pişman olmak”	Ökünmek Bolın zada ökünmek “Yapılan şeye pişman olmak”
Edgü	İyi	Jaqsı Jaqsı adam “İyi insan”	Gowy Gowy iş “İyi iş”
Yabız~yablak	Kötü, fena	Jaman Jaman oylar “Kötü düşünceler”	Erbet Ol erbet adam “O kötü insan”
Kü	Ün, şöhret	Belgili, tanımal Tanımal akter “Ünlü oyuncu”	At-abraý At-abraýly “Ünlü, meşhur”
Külüg	Ünlü	Mäşhür Mäşhür akter “Meşhur oyuncu”	Meşhur Meşhur ýazyjy “Ünlü yazar”
Yazın-	Yanılmak, hata etmek	Jañıluv, qate jasaw Esepten jañıluw “Hesaptan yanılmak”	Ýalňyşmak Hasanda ýalňyşmak “Hesapta yanılmak”
Yañıl-, yañılluk	Hata	Qate Bir qate -mıñ däris “Bir hata-bin ders”	Hata Gödek hata “Çok büyük bir hata”
Tarkınç	Huzursuzluk, rahatsızlık	Mazasızdıq, rahatsızdanu Aırlıqtan mazasızdanuw “Hastalıktan huzur bulamamak”	Bozgaklyk, azar Azar tapmamak “Huzur bulamamak”
Tüzsüz	Dürüst olmayan	Durıs emes Durıs emes jol “Dürüst olmayan yol”	Nädogry Ony nädogry terbiýeläpdirler “Ona dürüst olmayan terbiyeyi vermişler”
Suk	Kıskançlık	Qızganiş Qızganiştan januw “Kıskançlıktan yanmak”	Gabanjañlyk Gabanmak “Kıskanmak”
Üz	Aksi, inatçı	Qırsıq Qırsıq esek “İnatçı eşek”	Kesir Ol edil kesir eşek ýaly “Eşek gibi inatçı”
Küregü	Disiplinsizlik, itaatsizlik	Aldaw Saudager aldadı “Tüccar aldattı”	Aldamak Alyjyny aldamak “Alıcıyı aldatmak”

Bulganç	Karışık, düzensiz	Qarbalas, jüyesiz Qarbalas alem “Karışık dünya”	Çylşyrymly Çylşyrymly dünya “Karışık dünya”
Bulgak	Karmaşa, kaos	Qarbalas, haos Qarbalas tirşilik “Karmaşa yaşam”	Övrümlü Övrümlü hajat “Karmaşa hayat”
Tüzsüz	Dürüst	Tüzüv Tüzüv adam “Dürüst adam”	Dogrucyl Dogrucyl adam “Dürüst adam”
Suk	Kıskançlık	Qızğaniştıq Qızğaniştıq qasiyeti “Kıskançlık özelliği”	Gaabanmak Ayaly gaabanmak “Eşini kıskanmak”
Küni	Gün boyunca	Küni boyı Küni boyu kütüv “Gün boyunca beklemek”	Gün boyunca Gün boyunca garaşmak “Gün boyunca beklemek”
Üz	Kıskançlık	Qızğaniş Qızğaniştan örtenuv “Kıskançlıktan yanmak”	İçigara İçigara adamlar “Kıskanç insanlar”
Armaqçı	Aksi, inatçı	Qırsıq Qırsıq qız “İnatçı kız”	Erjel Erjel gyz “İnatçı kız”
Kür	Aldatıcı	Aldawşy Aldawşy oyun “Aldatıcı oyun”	Aldawçylykly Aldawçylykly hajat “Aldatıcı hayat”
Kürlüg~teblig	Hile	Qu Qu adam “Hilekâr”	Hilegär Hilegär “Hilekâr”

Tablo 13. Ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Kerekü	Çadır	Şatır Qazaq şatırı “Kazak çadırı”	Çaadyr Sygan çaadyry “Çingene çadırı”
Kerekülüg	Çadırlı, göçebe	Şatır Köşpendi üy “Göçebe ev”	Çaadyrly Çaadyrly “Göçebeli”
Eb	Ev, çadır	Üy, şatır Üyge qaray jügirme	Öý Öýe ibermek

		“Eve doğru koşma”	“Eve göndermek”
Ta:m	Duvar	Tam Bölme tamı “Oda duvarı”	Diwar Daşky diwar “Dış duvarlar”
Bark	Ev, bina, türbe	Üy, munara Ak kümbez “Beyaz türbe”	Öy, minaara, gümmez Han gümmezi “Han türbesi”
Kapıg	Kapı	Esik Esik qayta jabıldı “Kapı tekrar kapandı”	Gapy Gizlin gapy “Gizli kapı”
Eşük	Eşik, kapı	Esik Esikten şıqqan bala dawısı “Kapıdan çıkan çocuk sesi”	İşik İşikde durmak “Kapıda kalmak”
Oçuk	Ocak	Oşaq Ana oşaq başında “Anne ocak başında”	Ojak Maşgala ojagy “Aile ocağı”
Yurt	Yaşanan yer	Turatın jer “Yaşanan yer”	Ýaşayş yer “Yaşanan yer”
İş	İş	İs Jaqsı is “İyi iş”	İş Gowy iş “İyi iş”
Aş	Aş	As As -adamnın arqauı “Aş-insanın gücüdür”	Aaş Acı aaş “Acılı yemek”
Azuk	Gıda	Azıq-tülik Azıq tülük aluw “Gıda almak”	Azyk Azyk almak “Gıdayı satın almak”
Açsız	Aç	Aş Aş qaluw “Aç kalmak”	Aaç Aaç galmak “Aç kalmak”
Ton	Elbise	Köylek Qısqa köylek “Kısa elbise”	Köynek Yüpek köynek İpek elbise
Tonlug	Elbiseli	Köylekti Kök köylekti “Mavi elbiseli”	Köynekli Mawy köynekli “Mavi elbiseli”
Tonsuz	Elbisesiz, çıplak	Köyleksiz, jalaşaş Köyleksiz bala “Çıplak çocuk”	Geýimsiz Geýimsiz çäge “Çıplak çocuk”
Kedimlig	Giyimli	Kiyimmen Kiyimmen uyıqtaw	Geýimli Geýimli uklamak

		“Giyimli uyumak”	“Giyimli uyumak”
Yalma	Sapmak	Jalmaw Ömirdi jalmap aketüv “Hayatını sapmak”	Ýazmak Ykbal ýazmak “Kaderini sapmak”
Kin	İpek	Jibek Jibek qurtı “İpek kurdu”	Ýüpek Hakyky ýüpek “Hakiki ipek”
Kutay	İpek	Jibek Jibek köylek “İpek elbise”	Ýüpek Ýüpek köýnek “İpek elbise”
Kırgaglıg	Kenarları kıvrık elbise	Jiyekteri qayrılğan köylek “Kenarları kıvrık elbise”	Gapdaly gýşyk köýnek “Kenarları kıvrık elbise”
İşgiti	İpekli kumaş	Jibek mata “İpekli kumaş”	Ýüpek mata “İpekli kumaş”
Yadag	Yaya	Jayaw Jayaw jolğa şıǵu “Yaya yola çıkmak”	Pyýada ýöremek “Yaya yürmek”
Atlıg	Atlı	Attı Attı adam “Atlı adam”	Atly Atly batyr “Atlı batur”
Kul	Kul	Qul Qul akelüv “Kul getirmek”	Gul Gul almak “Kul satın almak”
Kullug	Köle sahibi	Qul iyesi “Köle sahibi”	Gul hojaýyny “Köle sahibi”
Künj	Cariye	Künj Künj iyesi “Cariye sahibi”	Gyrnak Sadyk gyrnak “Sadık cariyeye”
Künlüg	Cariye sahibi	Künj iyesi “Cariye sahibi”	Gyrnak hojaýyny “Cariye sahibi”
Bay	Zengin	Bay Bay adam “Zengin adam”	Bay Bay adam “Zengin adam”

Çıgaňy	Yoksul	Kedey Kedeydi kedey demeňiz, köňili bay “Yoksulu yoksul demeyin, gönlü zengindir”	Garyp Garyp adam “Yoksul insan”
Yıpar	Misk, kokulu mum	Misk Körkem misk iyisi “Güzel misk kokusu”	Müşk Müşk ysy “Misk kokusu”
Kokılık	İtriyat, parfüm	Ätir, duhi Ätir sebinöv “Parfüm sıkmak”	Duhi, atyr Bir çüýşejik duhi “Bir şişe parfüm”
Kinlig	Kokulu	İyisi bar İyisi bar tamaq buzılğan “Yemeğin kokusu varsa bozulmuş”	Ysy gelmek Otagdan gülüň ysy gelyär “Odadan çiçek kokusu geldi”

Tablo 14. Savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Er	Er, erkek	Er, erkek Er kezegi üş “Erkek sırası üçtür”	Erkek Size bir erkek adam garaşýar “Sizi bir erkek bekliyor”
Eren	Erler		
Sü	Asker, ordu	Äsker, orda Duşpan äskerge qaray jürdi “Düşman askere doğru yürüdü”	Esger Rus esgeri “Rus askeri”
Sünjş-	Savaş	Soğıs Soğısta tuwındı saqta “Savaşta bayrağını koru”	Uruş Beyik Watançylyk urşy “İkinci Dünya savaşı”
Sünjüş-	Savaşmak	Soğısuv Eki memleket arasındağı soğısuv “İki devlet arasındaki savaşma”	Söweşmek Siz haýsy frontda söweşdiňiz? “Siz hangi cephede savaşınız?”

Buyruk	Komutan, amir	Komandir, ämirşi	Komandir
Baş	Lider	Lider, köşbaşşı Sayasi köşbaşşı “Siyasi lider”	Lider Syýasy lider “Siyasi lider”
Başla~başad-	Liderlik, komutanlık etmek	Liderlik Başılıq jasaw “Komutanlık etmek”	Ýolbaşçylyk Ýolbaşçylyk ýasamak “Komutanlık etmek”
Uduz-	Sevk etmek	Liderlik Liderlik jasaw “Liderlik etmek”	Liderlik Liderlik ýasamak “Liderlik etmek”
Ötün-	Arz etmek	Ötünüş jasaw “Arz etmek”	Arzuw etmek “Arz etmek”
Ötüg~ötünç	Rica	Ötünüş Ötünüş hatın jazuw “Rica mektubunu yazmak”	Haýýş Siziň haýýşyňyz boýunça “Sizin ricanızın üzerinde”
Yagi	Düşman	Duşpan Aşu duşpan “Kıskançlık düşmandır”	Duşman Zalym duşman “Zalim düşman”
Yagiçı	Savaşçı	Soğıs aşuşı, Soğısuşı “Savaşçı”	Söweşjeň Söweşjeň yiğit “Savaşçı yiğit”
Alp	Yiğit, kahraman	Qaharman Ertegilerdiň qaharmanı “Masalların kahramanı”	Gahryman Romanyň gahrymany “Romanın kahramanı”
Alpagu	Yiğit savaşçı	Batır Batırlar soğısı “Batırlar savaşı”	Söweşiji Söweşiji batyr “Savaşan batır”
Süle-	Sefer etmek	Jorıqqa şıǵuw “Sefer etmek”	Sapara çykmak “Sefer etmek”
Sület-	Sefere çıkarmak	Jorıqqa şıǵaruw “Sefere çıkarmak”	Sapara çykarmak “Sefere çıkarmak”

Yorı-~yont-	Sevk etmek	Jiberüv Kız ayttıruğa adamlar jiberüv “Kız istemeye insanlar göndermek”	İbermek Gyzy ibermek “Kızı göndermek”
Akıt-	Akın etmek	Sürgin Quğın sürgin qurbandarı “Sürgün kurbanları”	Çözüş etmek “Akın etmek”
Bas-	Baskın yapmak	Basıp aluw Jerdı basıp aluw “Yere baskın yapmak”	Darama ýasamak Ýere darama ýasamak “Yere baskın yapmak”
Basıt-	Baskına uğramak	Basqınğa uşıraw Halıqtı basqınğa uşıratuw “Halkı baskına uğratmak”	Darama Darama ýasamak “Baskına uğramak”
Basın-	Yenilmek	Jeñilüv Öziñnen jenilüv “Kendinden yenilmek”	Ýeñilmek Çaknyşykda ýeñilmek “Savaşta yenilmek”
Yul-~yulı-	Yağmalamak	Toñau Urılar tonadı “Hırsızlar yağmaladı”	Talamak Uly ýelda talamak “Büyük yolda yağmalamak”
Yadag	Yaya, piyade	Jayaw Jayaw âsker “Yaya asker”	Pyýada Pyýada ýöremek “Yaya yürmek”
Atlıg	Atlı, süvari	Attı adam “Atlı adam”	Atly “Atlı adam”
Ok	Ok	Ok Ok atuw “Ok atmak”	Ok Ok atmak “Ok atmak”
Kılıç	Kılıç	Qılış Qılışpen öltirüv “Kılıçla öldürmek”	Gylýç Gylýçla öldürmek “Kılıçla öldürmek”
Kılıçla-	Kılıçla-	Qılıştasuw Batırdın qılıştasuwı “Baturun kılıçlaması”	Gylýçla Düşmanı gylýçlamak “Düşmanı kılıçlamak”

Sünüg	Mızrak	Nayza Nayzani ustaw “Mızrağı tutmak”	Nayza Nayza tutmak “Mızrağı tutmak”
Sanç-	Batırmak, mızraklamak	Batıruw Nayzalaw “Mızraklamak”	Mızraklama “Mızraklamak”
Yarık	Zırh	Sawıt-sayman Sawıt-sayman dayındaw “Zırhı hazırlamak”	Yarag Yarag dayarlamak “Zırhı hazırlamak”
Köbürge	Davul	Sawıt Sawıt kigen erkek “Zırh giyen erkek”	Sowut Sowut geýnen “Zırh giyen”
Yaraklıg	Silahlı	Dabıl Dabıl qaqtı “Davula vurdu”	Deprek Deprek kakmak “Davulu çalmak”
Kedimlig	Giyimli, zırhlı	Qarılı Batırlardıñ bari qarılı edi “Baturların hepsi silahlı idi”	Yarag Sowuk ýaragly bolmak “Soğuk silahlı”
Ordu	Ordu, karargah	Orda Han ordası “Han ordusu”	Oorda Han oordası “Han ordusu”
Korıgan	Sığınak, kale	Qala Qalağa kelip pana izdeu “Kaleye gelip sığınak yer aramak”	Gaçalga Gaçalga gözlemek “Sığınak aramak”
Arkuy	Müstahkem mevki	Küşeytilgen pozitsiya “Müstahkem mevki”	Guýçli pozitsiya “Müstahkem mevki”
Kargu~karguy	Gözetleme kulesi	Qarawıl munarası “Gözetleme kulesi”	Garawul minarası “Gözetleme kulesi”
Tug	Engel	Böget Böget jasaw “Engel olmak”	Böwet Böwet bolmak “Engel olmak”
Korıgu	Muhafız	Saqşı Saqşılar qorğaydı “Muhafızlar koruyacak”	Sakçy Gaçalga sakçysy “Sığınak muhafızı”
Yırçı	Kılavuz	Gid Gid yolu “Kılavuz yolu”	Gözenek Gözenek yolu “Kılavuz yolu”

Yelme	Öncü	Jolbaşşı “Keşif kolu”	Düşündüriş setiri “Keşif kolu”
Yolagçı	Öncü	Jolbaşşı Jolbaşşı jolı “Öncü yolu”	Yolbaşçy Yolbaşçy yolu “Öncü yolu”
Körüg	Casus, haberci	Habarşı Memleket habarşısı “Memleket habercisi”	İçaly İçaly adam “Haberci adam”
Tıl	Düşman hakkında bilgi alınan tutsak	Tıl Tıldağı tutqındar “Tıl tutuklananları”	Tyl Uzak tyl “Uzak tıl”
Yulıgçı	Yağmacı	Qarakşı Qaraqşı urılar “Yağmacı hırsızlar”	Garakçy Garakçylar uruşu “Yağmacılar kavgası”
Baz	Esir, tabi	Quldıq Quldıqqa satuw “Kulluğa satmak”	Yesir Yesir etmek “Kul yapmak”
Baz kıl-	Tabi	Täveldi qıluw “Bağımlı kılmak”	Bagly yapmak “Bağımlı kılmak”
Kulad-	Köle olmak	Qul boluw “Köle olmak”	Gul bolmak “Köle olmak”
Künjed	Cariye olmak	Kün boluw “Cariye olmak”	Gyrnak bolmak “Cariye olmak”
İl	Ülke, devlet	Ölke, memleket Ülken memleket “Büyük memleket”	Ülke, dövlet Beýik dövlet “Büyük memleket”
İl tut-	Devlet kurmak ve korumak	Memleketti quruw jäne qorğaw “Devlet kurmak ve korumak”	Dövlet kurmak we gooramak “Devlet kurmak ve korumak”
İl tutsık yir	Devlet tutulacak yer, devlet merkezi	Memleket ornalasqan jer, memleket ortalığı “Devlet tutulacak yer, devlet merkezi”	Dövlet yerleşen yer, dövlet merkezi “Devlet tutulacak yer, devlet merkezi”
Benğü il tut	Devleti ebediyen yaşatmak	Memleketti mängilik sürdiröv “Devleti ebediyen	Dövleti soñsuz maglumatnama “Devleti ebediyen

		yaşatmak”	yaşatmak”
Törü	Tore, kanun	Zañ Zañ jasaw “Kanun yapmak”	Kanun Kanun ýasamak “Kanun yapmak”
Törü it-	Kanun yapmak	Qarar berüv “Kanun yapmak”	Kanun ýasamak “Kanun yapmak”
Ït-	Düzenlemek, teşkilatlandırmak	Jüyeleu Jüyege keltirüv “Düzenlemek”	Hazırlamak Sistem hazırlamak “Teşkilatlandırmak”
Ïtin-~yaratun-	Teşkilatlanmak	Dayındaw, äzirlev “Teşkilatlanmak”	Gurama “Teşkilatlanmak”
Yir sub	Yer, su, vatan	Jer, suw, otan “Yer, su, vatan”	Ýer, suw, watan “Yer, su, vatan”
Turgak	Vatan	Otan, tuğan jer “Vatan”	Watan “Vatan”
Uluş	Şehir	Şahar Şahar ortalıǵı “Şehir merkezi”	Sahyr Sahyr oortası “Şehir merkezi”
Yarlıka	Tanrı buyurmak	Täñir buyruǵu “Tanrı buyurmak”	Tañrý buýruk “Tanrı buyurmak”
Iduk	Kutsal, Tanrı tarafından gönderilmiş	Qasiyetti, Täñirden jiberilgen “Kutsal, Tanrı tarafından gönderilmiş”	Mukaddes, Tañrýdan göndermek “Kutsal, Tanrı tarafından gönderilmiş”
Kut	Talih, Tanrının verdiği güç, karizma	Täñirdiñ bergen küşi, harizma “Talih, Tanrının verdiği güç, karizma”	Tañrýnyn bergen guýçı “Talih, Tanrının verdiği güç, karizma ”
Ülüg	Kısmet	Nesibe Nesibesiz qaluw “Kismetsiz kalmak”	Nesibe Nesibe bolmak “Kısmet olmak”
Barım	Mal, servet	Mal-mülük Bay mal-müligi “Zengin serveti”	Mal, mal-mülük Bay mal-mülkü “Zengin adamın serveti”
Arkiş tirkış	Kervan	Kerüven Kerüven köşedi “Kervan göçer”	Kerwen Kerwen yolu “Kervan yolu”

Kalıñ	Baç, haraç	Alım-salıq Alım-salıq salu “Haraç almak”	Salgyt Salgyt almak “Haraç almak”
İlsire-	Ülkesiz, devletsiz kalmak	Ölkesiz, memleketsiz qaluw “Ülkesiz, devletsiz kalmak”	Ýurtsuz, ülkesiz bıramak “Ülkesiz, devletsiz kalmak”
İlsiret-	Ülkesiz, devletsiz bıramak	Ölkesiz, memleketsiz qaldıruw “Ülkesiz, devletsiz bıramak”	Ülkesiz, döwletsiz bıramak “Ülkesiz, devletsiz bıramak”
Kagansıra-	Kağansız kalmak	Qağansız qaluw “Kağansız kalmak”	Kagansız galmak “Kağansız kalmak”
Kagansırat-	Kağansız bıramak	Qağansız qaldıruw “Kağansız bıramak”	Kagansız bıramak “Kağansız bıramak”
Urugsırat-	Soyunu tüketmek, soy kırımı, jenosit	Ürim-butağın joyu, genotsid “Jenosit”	Gyrgynçylyk “Jenosit”
Kon-	Konmak, yerleşmek	Qonuw Jerlesüv “Yerleşmek”	Oturmak Ýerleşmek “İskan etmek”
Kontur-	Yerleştirmek	Jerlestirüv “İskan etmek”	Yerleştirmek “İskan etmek”
Kabiş-	Buluşmak, ittifak yapmak	Kezdesüv, jolıǵuw Askeri kezdesüv “Askeri buluşma”	Duşuşmak Esger bilen duşuşmak “Askerle buluşmak”
Tüzül-	Bariş anlaşması yapmak	Beybitşilik kelisim şartın jasaw “Bariş anlaşması yapmak”	Parahatlyk ylalyşyma ýasamak “Bariş anlaşması yapmak”
Yagısız	Dost, düşmansız	Dos, duşpansız Duşpansız “Düşmansız”	Dost, duşmansız Duşmansız “Düşmansız”

Tat	Yabancı	Şeteldik Şeteldik adam “Yabancı insan”	Ýat Ýat yurt adamı “Yabancı insan”
-----	---------	---	---

Tablo 15. Unvanlar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Kagan	İmparator	Qağan Bilge qağannın âkesi Qutluq 9 jasında qaytis bolğan edi “Bilge kağannın babası Kutlug 9 yaşındayken vefat etmektedir”	Kagan Kaganın dövri “İmparatorun deviri”
Katun	İmparatoriçe	Hanşa Hanşa atanuw “İmparatoriçe olmak”	Şa aýal Şa aýal bolmak “İmparatoriçe olmak”
İlteriş	İmparatorluk unvanı	Han lauazımı, imperator	Patyşa derejesi, imperator
İlbilge	İmparatoriçelik unvanı	Hanşayım lauazımı “İmparatoriçelik unvanı”	Şa aýal derejesi “İmparatoriçelik unvanı”
Kan	Han, kral	Han Halıq qalasa, han qayığın beredi “Halk isterse, han kayığın verir”	Han Kerpiç han “Kerpiç hanı”
İlig	Hükümdar	Ämirşi Arudıñ ämırşisi -arı “Güzelin hükümdarı- namusudur”	Hökümdar Sowet hökümdarı “Sovyet hükümdarı”
Bilge	Hükümdarlık unvanı, yüksek bir unvan	Bileuşi lauazımı, joğarı lauazım “Hükümdarlık unvanı, yüksek bir	Hökümdarlyk derejesi, beýik bir dereje “Hükümdarlık

		unvan”	unvanı, yüksek bir unvan”
Böğü	Hükümdarlık unvanı	Bileüşü lauazımı “Hükümdarlık unvanı”	Hökümdarlyk derejesi “Hükümdarlık unvanı”
İni il	Veliht	Mirasqor Atadan balağa mirasqor bolğan “Atadan evlada veliaht olan”	Mirasdüşer Kanuny mirasdüşer “Yasalı veliaht”
Tigin	Şehzade, prens	Hanzada Erjürek hanzada “Cesur şehzade”	Şazada Şazadanyň Gyzy “Şehzadenin kızı”
Şad	Şehzadelik unvanı	Şahzadalyq lauazım “Şehzadelik unvanı”	Şazadalyk derejesi “Şehzadelik unvanı ”
Yabgu	Şehzadelik unvanı	Şahzada lauazımı “Şehzadelik unvanı ”	Şazadalyk derejesi “Şehzadelik unvanı ”
Kunçuy	Prenses	Hanşayım Hanşayımday âdemi “Prenses gibi güzel”	Şazadanyň aýaly “Şehzadenin karısı”
Çor	Boy başı – Sarı Türgişlerde	Ru bası-Sarı TÜRKEŞTEDE “Boy başı – Sarı Türgişlerde”	Boy başı-Sary TÜRGIŞLERDE “Boy başı – Sarı Türgişlerde”
İrkin	Boy başı-Kara Türgişlerde	Ru bası-Qara TÜRKEŞTERDE “Boy başı-Kara Türgişlerde”	Boy başı-Gara TÜRGIŞLERDE “Boy başı-Kara Türgişlerde”
Ulug irkin	Bayırkuların başı	Bayırkuldardıñ bası “Bayırkuların başı”	Bayırkul başı “Bayırkuların başı ”
Köl irkin	Büyük irkin	Ülken taypa Ülken taypa başşılary “Büyük irkin başkanları”	Beýik taypa Beýik taypa başşylary “Büyük irkin başkanları”
Beg	Boy başı	Ru bası Ru bası ülkenderi “Boy başı büyükleri”	Boy başı Boy başı beýikleri “Boy başı büyükleri”
İşi	Boy başının eşi, beg ailesinden hanım	Ru basınıñ jarı, bek januyasınıñ hanımı “Boy başının eşi, beg ailesinden hanım ”	Boý başynyň eri, beý maşgalasynyň hanımy “Boy başının eşi, beg ailesinden hanım ”

Tarkan	General	General Ăsker generalı “Asker generali”	General Goşun generaly “Askerin generali”
Señün	Çin generali	Segun “Çin generali”	Hytaý generali “Çin generali”
Apa tarkan	Büyük komutan, maraşal	Bas qolbaşşı, marşal Bas qolbaşşı askeri “Büyük komutan askeri”	Komandir Komandir başçýlygy “Büyük komutan başkanlığı”
Baga Tarkan	General	General General dârejesi “General unvanı”	General General ady “General unvanı”
Çabış	Başkomutan	Ăskerbası Ăskerbası amiri “Başkomutan emiri”	Baş komandir Baş komandir kanunu “Başkomutan kanunu”
Şadapıt	Şada bağıly beyler	Şad bekteri “Şada bağıly beyler”	Şad beýleri “Şada bağıly beyler”
Buyruk	Amir, komutan, vezir	Ağa komandir Ağa komandirdiň buyruğu boyunşa “Başkomutanın emriyle”	Baş komanduýuşiy Ýokary baş komanduýuşiy “Yüksek unvanlı Başkomutan”
Bölün	Vezir	Uâzir Han uâziri “Han veziri”	Geňeşçi İlçihananyň geňeşçisi “İlçe veziri”
İlteber	Genel vali	Başşı, qolbası Qolbası adamları “Genel vali insanları”	Baş hakim Baş hakim adamları “Genel vali adamları”
Tutuk	Askeri vali	Ăskerbası Ăskerbası şeşimi Askeri vali kararı	Esgeri häkim Esgeri häkim sözü Askeri vali sözü
Ayigma	Kağan-, devlet- sözcüsü	Qağan, memleket atnan söz jetkizuşi “Kağan-, devlet- sözcüsü”	Kagan, döwlet adyna söz aýdan “Kağan-, devlet- sözcüsü”

Inançu	Başmüşavir	Sot mırza Sot mırzanıñ şeşimi “Baş müşavirin sonucuyla”	Sudýa Halk sudýasy “Halk yargıcı”
Yargan	Başyargıç	Joğarǵı sot Joğarǵı sot ükimi “Başyargıç kararı”	Baş sudýa Baş sudýa kanunu “Başyargıç kanunu”
Tamgaçı	Mühürdar	Baspager “Mühürdar”	Çapçy “Mühürdar”
Yalabaç	Elçi	Elşi Elşi halqına qaray asıqtı “Elçi kendi vatanına yetişmeye çalıştı”	Wekil Wekiliñ aýaly “Elçinin karısı”

Tablo 16. Yazı ve sanatla ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Biti-	Yazmak	Jazuw Jazuşı kitap jazuwın jalǵastırdı “Yazar kitabını yazmaya devam etti”	Ýazmak İri ýazmak “Büyük harflerle yazmak”
Bitit-	Yazdırmak	Jazdıruw Hat jazdıruw “Mektup yazdırmak”	Ýazdırmak Hat ýazdırmak “mektup yazdırmak”
Bitig	Yazı	Jazba Soñǵı jazbalar “Son yazılar”	Ýazma Halk ertekilerini ýazyp alma “Halk masallarını yazıya geçirmek”
Ur-	Kazıyarak yazmak	Qazıp jazuw “Kazıyarak yazmak”	Gazyp ýazmak “Kazıyarak yazmak”

Urtur-	Yazdırmak	Jazuw, jazdıruw Eskertkiş jazdıruw “Anıt yazdırmak”	Ýazmak İri ýazmak “İri yazmak”
Tokı-	Kazıyarak yazmak	Kaşap jazuw Tasqa qaşap jazuw “Taşa kazıyarak yazmak”	Gazyp ýazmak Daşa gazyp ýazmak “Taşa kazıyarak yazmak”
Tokit-	Yazdırmak	Jazdıruw Şığarma jazdıruw “Eser yazdırmak”	Ýazmak Romany ýazyp bolmak “Romanı yazıp bitmek”
Bengü taş	Ebedî taş, yazılı anıt	Mânği tas Mânği tastardıñ tarihi öte tereñde jatr “Ebedi taşın tarihi çok derinde yatmaktadır”	Ebedi daş Ebedi daşyn tarihi “Ebedi taşın tarihi”
Bark	Türbe, anıt, mabet	Kümbez Qoja Ahmet Yassavi kümbezi “Hoca Ahmet Yesevi türbesi”	Gümmez Hoca Ahmet Yesevi gümmezi “Hoca Ahmet Yesevi türbesi”
Yarat-	Yapmak	Jasaw Tamaq jasaw “Yemek yapmak”	Ýasamak Bu fabrik mebel ýasaýar “Bu fabrika beyaz eşya yapıyor”
Yaratur-	Yaptırmak	Jasatuw Keme jasatuw “Gemi yaptırmak”	Etmek Tekje etmek “Dolap yaptırmak”
Yaratıt	İnşa ettirmek	Salu Üy salu “Ev inşa ettirmek”	Gurmak Mekdep gurmak “Mektep inşaat etmek”
Bediz	Resim	Süret Süret -önerdiñ joğarı deñgeyi “Resim-sanatın yüksek seviyesidir”	Surat Çaganyñ çeken suraty “Çocuğın yaptığı resim” Ýolkany bezeme “Noel ağacının süsleri”
Bedizçi	Ressam	Süretşi Âygili süretşi Äbilhan Qasteev “Meşhur ressam Äbilhan Kasteev”	Suratçy Suratçynyn suraty bezemesi “Ressamın resmi süslemesi”

Bedizet-	Resim ve süsleme yaptırmak	Süret jäne bezendirme jasaw “Resim ve süsleme yaptırmak ”	Surat ve bezek yapırmak “Resim ve süsleme yaptırmak ”
Uz	Süs, desen	Bezendirgiş zattar, oyular Şırşanı bezendirgiş zattarmen bezendirdik “Noel ağacını süslerle süsledik”	Bezeme, nagş Gadymy rus nagşy “Eski rus desenleri”
Balbal	Öldürülen düşmanı temsilen dikilen taş	Öltirilgen duşpandı bayandap jazılğan tas “Öldürülen düşmanı temsilen dikilen taş”	Öldürülen düşmany vekilen dikilen daş “Öldürülen düşmanı temsilen dikilen taş”

Tablo 17. Manevi hayat ve ölümle ilgili kelimeler

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Teñri	Tanrı	Täñir Täñir üşin “Tanrı aşkına”	Taňry Taňrynyň haky üçin “Tanrı hakkısı için”
Türk Teñrиси	Türk Tanrısı	Türük Täñiri “Türk Tanrısı ”	Türk Taňrysy “Türk Tanrısı”

Türk iduk yiri subı	Türk kutsal yer su ruhları	Qasiyetti Türik jer su ruhtarı “Türk kutsal yer su ruhları ”	Türk keramatly yer su ruhları “Türk kutsal yer su ruhları”
Umay	Tanrıça	Quday äyel “Tanrı kadın”	Hudaý aýal “Tanrı kadın”
Könül	Gönül	Könül Könül aytu “Baş sağlığın dilemek”	Gönül Gönül aýtmak “Baş sağlığın dilemek”
Öl-	Öl	Öl Adam öldi “İnsan öldü”	Ölmek Watan için ölmek “Vatan için ölmek”
Ölög	Ölü	Ölik Ölikti juuw “Ölüyü yıkamak”	Öli Öli ýaly ýatmak “Ölü gibi uyumak”
Uç-	Ruhun kuş olup uçuşması, vefat etmek	Ruhtıj kus bolıp uşuwı, jan tapsıruw “Ruhun kuş olup uçuşması, vefat etmek ”	Ruhun guş bolıp uçuşması, vepat etmek “Ruhun kuş olup uçuşması, vefat etmek ”
Uça bar-	Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek	Ruhtıj uşıp ketüvi, ömirde ozuw “Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek ”	Ruhun uçup gitmesi, vepat etmek “Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek”
Kergek bol-	Ruhun kuş olup uçuşması, vefat etmek	Ruhtıj qus bolıp uşuwı, qaytı boluw “Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek”	Ruhun guş bolıp uçuşması, vepat etmek “Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek”
Yog	Cenaze töreni	Janaza räsimi “Cenaze töreni”	Jynaza dabarasy “Cenaze töreni ”
Yogla-	Cenaze töreni yapmak	Janaza räsimin jasaw “Cenaze töreni yapmak”	Jynaza dabarasy geçirmek “Cenaze töreni yapmak”
Yoglat	Cenaze töreni yaptırmak	Janaza räsimin jasatuw, joqtaw “Cenaze töreni yaptırmak”	Jaýlama Ony ertir jaýlaýarlar “Onun yarın cenaze resimi yapılacak”
Yogçı	Törende yaş tutucu, ağlayıcı	Räsimde joqtaw aytışı, jilap-	Dabarada ýas tutmak

		sıqtawşı “Törende yaş tutucu, ağlayıcı”	“Törende yaş tutucu, ağlayıcı”
Sıgıt	Cenaze sırasındaki feryat	Jılap-sıqtaw “Cenaze sırasındaki feryat”	Perýat “Cenaze sırasındaki feryat”
Sıgta-	Cenazede feryat etmek	Janazada joqtaw aytuw “Cenazede feryat etmek”	Jynazada peryad etmek “Cenazede feryat etmek”
Sıgıtçı	Feryatçı	Jılap-sıqtawşı “Feryatçı”	Perýatçı Perýatçı sesi “Feryatçı sesi”

Tablo 18. Sıfatlar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Kalın, yogun	Kalın	Qalıñ Qalıñ körpe “Kalın yorgan”	Galyň Galyň diwar “Kalın duvar”
Yinçe	İnce	Jiñişke Juan jiñişkergeñse, jiñişke üziler “Kalın inceldikçe, ince kesilir”	İnce İnce çyzyk “İnce çizgi”
Yuyka	Yufka, ince	Qamır, jiñişke Juqa qamır “İnce yufka”	Hamyр, ýuka Ýuka depder “İnce defter”

Yımşak	Yumuşak	Jumsaq Qasqırdıñ özi qattı, joli jumsaq “Kurdun kendisi sert, yolu yumuşak”	Yımşak Yımşak düşek “Yumuşak yatak”
Kıçig	Küçük, az	Kişi Kişi üydegi ezu tartar “Evdeki küçük gülümser”	Kiçi Kiçi ölçegli ayakgap “Küçük bedenli ayakkabı”
Ulug	Büyük	Ülken Ülken bolmasa, kişiden sura “Büyük olmazsa, küçükten sor”	Uly Uly şäher “Büyük şehir”
Az, Akınyä	Az, Azıcık	Az Jigitke jetti öner de az “Yığide yedi hüner de azdır”	Az Az suwly “Suyu az”
Üküş	Çok	Köp Kördim degen köp söz, körmedim degen bir söz “Gördüm denen çok söz, görmedim denen bir söz”	Köp Köp çagaly “Çok çocuklu”
Irak, uzun	Uzak	Uzaq Jaqsılık uzaq turmaydı, jamandıq âr kez tozbaydı “İyilik uzak durmaz, kötülük her zaman eskilenmez”	Uzak Şäherden uzakda “Şehirden uzakta”
Yaguk	Yakın	Jaqın Jaqsığa jaqın köp “İyiye yakın çoktur”	Yakyn Yakyn yaşamak “Yakın yerde yaşamak”

Egri, tüz	Düz, dürüst	Tüzüv, ädil Tüzüv adam “Düz insan”	Dogry Dogry talap “Düz talepler”
Semiz	Zayıf	Arıq Ot arıq , su semiz “Ateş zayıf, su semiz”	Arryk Arryk gyz “Zayıf kız”
Arıg	Temiz	Taza Taza bolsañ, suday bol “Temiz olsan su gibi ol”	Tämiz Tämiz otag “Temiz oda”
Edgü	İyi	Jaqsı Jaqsı könil-küy “İyi keyifli”	Gowy Gowy at “İyi at”
Yig	Daha iyi	Jaqsıraq Jaqsıraq jasaw “Daha da iyi yapmak”	Gowuja Gowuja jaýjagaz “Daha iyi ev”
Anyıg	Fena	Jaman, naşar Jaman aua-rayı “Fena hava”	Ýaramaz Ýaramaz howa “Fena hava”
Yabız~yablak	Fena	Jaman Jamannan jiren “Kötüden nefret et”	Erbet Erbet howa “Fena havadurumu”
Ağır	Ağır, değerli	Aur Arıq atqa qamşı aur “Zayıf ata kamçı ağır”	Agyr Agyr tanklar “Ağır tanklar”

Uçuz	Ucuz, kolay	Arzan Bilim arzan , bilu qımbat “Bilim ucuz, bilmek çok zor”	Arzan Arzan baha bilet satyn almak “Ucuz fiyatla bilet satın almak”
Süçig	Tatlı	Tätti Tereň qudıqtıñ suvu tätti “Derin kuyunun suyu tatlıdır”	Süýji Süýji üzüm “Tatlı üzüm”
Kamag	Bütün	Bütün Bütündey jew “Bütünüyle yemek”	Bütünleýin Bölegi bütünleýin ýuwutmak “Tavuğu bütünle yemek”
Sıjar	Yarım	Jartı Âkesiz jetim- jartı jetim, anasız jetim- tul jetim “Babasız yetim-yarı yetim, annesiz yetim- tamamıyla yetim”	Ýary Almanyň ýarsy “Elmanın yarısı”
A:ç	Aç	Aş Aş bala toq balamen oynamaydı “Aç çocuk tok çocukla oynamaz”	Aç Aç bolmak “Aç olmak”
Tok	Tok	Toq Toq perzent “Tok evlat”	Dok Men eýýäm doýdum “Ben doydum”
Aşsız	Aç	Aş Aş adam “Aç insan”	Aç Aç it “Aç köpek”

Tonsuz	Çıplak	Jalaňaş Tır jalaňaş “Çırıl çıplak”	Ýalaňaç Çuw ýalaňaç “Çırıl çıplak”
Yalıň	Yalın, çıplak	Jalaňaş Jalaňaş uyıqtaw “Çıplak uyumak”	Çuw ýalaňaç Ýalaňaç aýaklary bilen “Çıplak ayaklarıyla”
Buňsusuz	Kedersiz	Muňsız Muňsız adam bolmaydı “Kedersiz insan olmaz”	Biagyry Biagyry aýal “Kedersiz kadın”
Alp	Yiğit, cesur	Jigit Jigittiň eki söylegeni ölgeni “Yiğidin iki söylediği, öldüğü”	Ýiğit Ol oňat ýiğit “O iyi bir yiğittir”
Külüg	Ünlü	Tanımал Tanımал bilim adamı “Ünlü bilim adamı”	Meşhur Meşhur ýazyjy “Ünlü yazar”
Atsız	Adsız, unvansız	Esimsiz, atsız, Lauazımsız “Adsız, unvansız”	Atsyz Atsyz derejesi “Adsız, unvansız”
Bay	Zengin	Bay Jeri baydın eli bay “Yeri zengin halkı da zengindir”	Baý Baý ýurt “Zengin ülke”
Yılsıg	Zengin	Bay Bay halıq “Zengin halk”	Barly Barly adam “Zengin adam”

Çıgany	Yoksul	Kedey Bay men kedeyjoldas bolmas “Zenginle yoksul arkadaş olmaz”	Garyp Garyp adam “Yoksul insan”
Erklig~küçlüg	Güçlü	Küşti Küşti bolsañ- nâpsinđi tıy “Güçlü olsan-nefsini yen”	Güýçli On at güýçli “On atın gücü var”
Tizlig	Dizli, güçlü	Mıqtı Mıqtı jigit “Güçlü yiğit”	Gujurly Gujurly urgy “Güçlü vuruş”
Karı	Yaşlı	Käri Käriniñ sözün qapqa sal “Yaşlının sözün çuvala topla”	Garry Garry adam “Yaşlı insan”
Sansız	Sayısız	Sansız Sansız paydasız dostan, adal jalğız dosıñ artıq “Sayısız gereksiz dostlardan, bir adaletli arkadaşın iyidir”	Tükeniksiz Bir zadyñ tükeniksiz rezervleri “Bir şeyin tükenmeyen rezervleri”
Beñgü	Ebedi, sonsuz	Mâñgi, Baqi Jalğızdıq ta mâñgi emes “Yalnızlıkta ebedi değildir”	Baky Baky materiya Ebedi materyal
Unç	Mümkün	Mümkün Jaman oylar jaman isterge aparuwı mümkün	Mümkün Mümkün bolaýjak netijeler “Mümkün olan

		“Kötü düşünceler kötü işlere götürebilmesi mümkündür”	sonuçlar”
Beglik	Bey olmaya layık	Bek lauazımına layıq “Bey olmaya layık”	Beý bolmaýa mynasyp “Bey olmaya layık”
İşilik	Hanım olmaya layık	Hanım lauazımına layıq “Hanım olmaya layık”	Hanym bolmaýa mynasyp “Hanım olmaya layık”

Tablo 19. Zarflar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Eñ, kop	Hep, çok	Eñ, köp Akıldı kisiniñ belgisi, az söylep köp tındaw “Bilgili kişinin simgesi, az konuşur, çok dinler”	Köp Köp kwartiraly “Çok daireli”
Kopın	Hepsi birden	Barlığı birge, Birden “Hepsi birden”	Bilen, birlikde Şonuñ bilen birlikde “hepsi birden birlikte”
İdi	Hiç, tamamıyla	Eşkim, barlığı Eşkim kelmedi “Hiç kimse gelmedi”	Hiç, bary Biziñ hiç birimiz “Bizden hiç kimse”
Neñ	Her, hiç	Är, eşkim Är bir adam “her bir insan”	Örän Ol örän yhlasly işgär “O pek bir çalışkan işçi idi”

Ti	Pek, pek çok	Öte, öte köp Kiyeli kitapta biz üyrene alatin mısaldar öte köp “Yüce kitaptan bizim öğreneceğimiz pek çok şey vardır”	Köplük Köplük teoriyası “Çokluk teorisi”
Ertiñü	Pek çok	Köbirek Köbirek aluw “Pek çok almak”	Köpräk Kofta için üç metr mata köpräk bolar “Kazak için üç metre kumaş pek çok olur”
Ertiñüti	Fevkalade çok	Erekşe qasiyetke iye, qabiletti “Fevkalade çok”	Geñ Geñ waka “Fevkalade bir olay yaşandı”
Tüketi yigdi	Sonuna dek	Soñına deyin Mısırdığı Sultan Beybaris meşitiniñ kürdeli jöndeü jumıstarı soñına deyin jetkizilmegen “Mısırdaki Beybars Sultan camisinin tadilat işlemleri sonuna dek tamamlanmadı”	Ahyryna çenli Bütünleýiñ ahyryna çenli “Bütünüyle sonuna dek”
Katıgdı	Katıca, dikkatle	Muqiyat Muqiyat qaraw “Dikkatle bakmak”	Dykgat bilen Dykgat bilen diñlemek “Dikkatle dinlemek”
Yolı	Kez, defa	Kez, ret Eki ret “İki defa”	Bitin Ol tutuş bir bölek eti bitin iydi “O bir parça eti bütünüyle yedi “
Amtı	Şimdi	Qazir Qazir tús uaqtı “ Şimdi öğlen vakti”	Házir Meniñ házir elim degenok “Ben şimdi müsait değilim”
Yana	Tekrar	Qayta Qayta kele berdi “Tekrar geldi”	Gayıtan Biri bilen gaytadan duşuşmak

			“Tekrardan birisiyle buluşmak”
Yiçe	Yeniden	Janadan Janadan üy saluw “Yeniden ev inşa etmek”	Yañadan Şäheri yañadan gurmak “Şehiri yeniden kurmak”
Kalısız	Bütünüyle	Bütün Eki jartı bir bütün “İki yarımından bir bütün oluşur ”	Bitin Bitin çörek “Bütün çörek”
Küntüz	Gündüzün	Kündiz Aul üydiñ monşağın kündiz urlap, tünde taq “Köy evinin boncuğun gündüz çalıp, gece tak”	Gündiz Şu gün gündiz “Bugün gündüz”
Tün	Geceleyin	Keşke qaray Keşke qaray kelemin “Geceye doğru geleceğim”	Agşama ýakyn Agşamara galmak “Akşama kadar oturup kalmak”
Kergeksiz	Bol bol	Öte-öte Aycanniñ köylegi öte ülken edi “Aycanın elbisesi boldu”	Örän Örän köp “Çok bol”
Edgüti	İyice	Jaqsıraq Ayşa öleñdi jaqsıraq oquğa tırıstı “Ayşe şiiri iyice ezberlemeye çalıştı”	Mazalyja Mazalyja nahar edinmek “İyice yemek yemek”
Amtı	Şimdi	Qazir	Häzir

		Qazirgi tañda jastar sanı köbeyude “Şimdiki zamanda gençler sayısı çoğalmaktadır”	Meniñ hâzir elim degenok “Ben şimdi müsait değilim”
Yana	Tekrar	Qayta Qaytalaw -bilim anası “Tekrarlamak-bilimin anasıdır”	Gayıtalama Gayıtalanmadan gaça durmak “Tekrarlamalardan uzak durmak”
Yıçe	Yeniden	Jañadan Jañadan jariyalaw “Yeniden yayınlamak”	Yañadan Şäheri yañadan gurmak “Şehri yeniden kurmak”
Küntüz	Gündüzün	Kündiz Kündiz jumıs isteydi “Gündüzleri çalışıyor”	Gündiz Şu gün gündiz “Bugün gündüzün”
Tün	Geceleyin	Tün Tündeletip keldi “Geceleyin geldi”	Gije Gije we gündiz “Gece ve gündüz”
Kışın, bödke	Bu devirde	Bul дәvirde Bul дәvirde kim bar, kim joq “Bu devirde kim var, kim yok”	Bu dөwүrde Bu sowet dөwri “Bu Sovyet devri”
İçre	İçeri	İş, işi Qoydın iş bereke, jılqınıñ iş mereke “Koyunun içi	İç Bir zadyñ içinde “Bir şeyin içinde”

		bereket, atın karnı şölen”	
Taşra	Dışarı	Tıs Tısqa qaray “Dışarıya doğru”	Daşyndan Ol içerik girdi, biz bolsa daşynda galdyk “O içeriye girdi, biz dışarıda kaldık”
Üze	Üstte	Üsti, üstinde At üstinde er oynar “At üzerinde er oynar”	Üstüne Üstüne çykmak “Üstte çıkmak”
Asra	Alta	Astı, astında Üydiñ astında “Evin altında”	Aşak Aşak bökmek “Alta zıplamak”

Tablo 20.Bağlaçlar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Başlayu	Önce, ilkin	Aldyñğı Aldyñğı köştiñ adasqanın, keyingi köş biledi “Önceki göçün kaybolduğunu, sonradan gelen göç bilir”	İlkinji Arifmetika boyunça ilkinji maglumatlar “Matematik üzerinden ilk bilgiler”
Ulayu	Önce, ve	Bayağı Bayağı bir zamanda şal men kempir ömir sürüpti “Önceki geçmiş	İlki İlkibada kyn boldy “Önceden çok zor oldu”

		zamanda ihtiya erkekle kadın yaşamışlar”	
Artukı	Ve	Jäne Qız jäne jigit “Kız ve yiğit”	We Gyş we tomus “Kışın ve yazın”
Takı	Ve, dahi	Jäne, Tağı Alğanı jaqsı jolıqsa, jigit tağı jasarar “Aldığı eşi iyi olursa erkek daha gençleşir .” (Gürsu, 2017:296)	Bilen Onuñ bilen men “O ve ben”
Yeme	Ve, dahi	Jäne, tağısın-tağı Men jäne sen “Ben ve sen”	Hem Ol hem, sen hem “Ol ve sen dahi”
Udu	Ve	Jäne Jäne ol ertemizdiñ bolaşağı “ve o yarınımızın geleceğidir”	We Garrylar we yaşlar İhtiyarlar ve gençler
Azu	Yoksa	Bolmasa Birlik bolmay , tirlik bolmas “Birlik olmadan, iş olmaz”	Ýogsam Ylga, ýogsam , gijä galarsyñ “Koş, yoksa, geç kalırsın”

Tablo 21. Edatlar

ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KAZAK TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ
Ok~ök~kök	Pekiştirme	Qattılanuw Metall qataydı “Madeni pekiştirmek”	Emele gelme Tazäniñ emele gelmeği “Yeniliğin pekişmesi”
Mu~gu	Soru	Suraq Suraq qoyu “Soru sormak”	Sorag Sorag bermek “Soru sormak”
Birle	İle	Birge Armanmen birge “Hayalleriyle birlikte”	Bile Ýoldaşym bilen bile “Arkadaşım birlikte”
Üçün	İçin	Üşin Otan üşin otqa tús küymeysin “Vatan için ateşe düş yanmayacaksın”	Üçin Meniñ üçin “Benim için”
Teg	Gibi	Siyaqtı Almat bala siaqtı jıladı “Almat çocuk gibi ağladı”	Meñzeş Maña meñzeş “Benim gibi”
Ara	Arasında	Arası Taw men tastıj arası “Dağ ile taşın arası”	Arasy, ara İki dagyñ arasy “İki dağın arasında”

Kodı	Aşağı	Tömen Men tömenge tüstim “Ben aşağıya indim”	Aşak Aşak bökmek “Aşağıya zıplamak”
Sayu	Her	Är Är qazaq meniñ jalğızım “Her kazak benim özelim”	Her Her iki gün “Her iki gün”
Tapa	-A doğru	-A qaray Almatığa qaray jol tarttım “Almatıya doğru gittim”	-Ýa tarap Tokaýa tarap gitmek “Ormana doğru gitmek”
Tiyin~tip	Diye	Dew Ayşa abaysızdan dey salıp edi “Ayşa aniden öyle dediğinde”	Diýmek Öz pikirini ayıtmak “Kendi fikrini söylemek”
Tegi	-A kadar	Är Är ay “Her ay”	Her Her ay “Her ay”
Üze	Üzerine, -A göre	Üstine Ot üstine may quyuw “Ateş üzerine yağ dökmek”	Üst Bir zadyñ üstünde ýatmak “Bir şeyin üzerinde yatmak”
Ötrü	Sonra	Keyin Kitap oqıp bolğannan keyin “Kitap okuduktan	Soñ Men ony gelenden soñ görmedim “Ben onu

		sonra”	geldiğinden sonra görmedim”
Kisre	Sonra	Sodan keyin Sodan keyin jarısta bastaldı “Ondan sonra yarışma da başladı”	Soñra Bu hakda soñra gürleşeris “Bu hakkında sonra konuşalım”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ, KAZAK TÜRKÇESİ VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE TEMEL KELİMELER

3.1. İnsanın temel hareketlerini gösteren fiiller

“**Yemek**” Eski Türkçe kullanımı yi- şeklindedir. Eski Türkçedeki “yi-“, Türkiye Türkçesinde ye-şeklinde görülmektedir. Kelime başı y-’nin Kazakçada j- olmasından dolayı fiil burada “je-”şeklinde kullanılmıştır, Türkmen Türkçesinde ise ses değişikliği muhtemelen metatez ile açıklanabilir. Eski Türkçedeki i’ler Türkmencede genellikle korunmuştur (Kara, 2012:236).

“**Yürümek**” Eski Türkçe kullanımı yori- şeklindedir. Eski Türkçedeki yori-kelimesi, yori-/yörü-/yürü- (yürümek, devam etmek, yaşamak) fiilidir. Türkiye Türkçesinde yürü- şekliyle kullanılmaktadır.

“**Jürüv**” Türkiye Türkçesindeki “y” le başlayan kelimeler Kazakçada “j” dir.

“**Yöremek**” Türkmencede Eski Türkçe şekil korunmaktadır.

“**Oturmak**” Eski Türkçe kullanımı olur- şeklindedir. Türkiye Türkçesine şu şekilde değişmektedir olur-/oltur- oturmak, Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı “otur-” olarak geçmektedir (Tekin, 2000:66).

“**Yat-**” Eski Türkçe kullanımı yat- şeklindedir. Türkiye Türkçesinde aynı yat- şeklinde görülmektedir. Kazak Türkçesinde “y” “j” ye dönüşerek jat- olmaktadır. Türkmen Türkçesinde yat- şeklindedir.

“**Görmek**” Eski Türkçe kullanımı kör- şeklindedir. Eski Türkçedeki “kör-” fiilidir. Türkiye Türkçesinde söz başında k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür. ET kör- > TT gör- (Tekin, 2000:70). Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince k’dir (Tamir, 2012:435) TT gör-> KT kör-, Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmen Türkçesinde genellikle “g-” ye dönmüştür (Kara, 2012:246). ET kör -> Tkmn gör- “görmek”.

“**İşit-**”Eski Türkçe kullanımı eşit-/éşid- (kulak) duymak şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “işitmek”, Kazak Türkçesinde “estüv”, Türkmen Türkçesinde ise ET şeklini “eşitmek” korumaktadır.

“**Demek**” Eski Türkçe kullanımı ayt-/ti- şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “te” şeklinden “de/demek” değişimine uğramaktadır. Kazak Türkçesinde aynı şekilde “de/dew” olarak kullanılmaktadır, Türkmen Türkçesinde ise “diymek” olarak geçmektedir.

“**Vermek**” Eski Türkçe kullanımı bir- şeklindedir. Eski Türkçedeki kelime başı bazı “b” ler Türkiye Türkçesinde “v” olmuştur. ber- “ver-”(Tekin, 2000:66) Türkiye Türkçesinde “v” sesine dönüşmüş olan “b-”ünsüzü Kazak Türkçesinde “b” sesi olarak korunmuştur. ET “ber-” KT“ber-” (Tamir, 2012:435) Eski ve Orta Türkçe dönemine ait bazı kelime başı “b” ler,Türkmencede korunmaktadır (Kara, 2012:243) ET ber->Trkm T ber-.

“**Uyumak**” Eski Türkçe kullanımı udı- şeklindedir. Eski Türkçedeki “udı-” ötümlü diş patlayıcısı “d” ünsüzü söz içinde “y” değişerek “uyu” şeklini almaktadır (Tekin, 66:2000).

“**Uyıqtaw**” Eski Türkçedeki fiilden isim yapan “+Ig” ekiyle birleşerek kelime isimden fiil yapan “+IA” eki Kazak Türkçesinde l→t değişiminden kaynaklı +tA olmuştur. Sonucunda kelime yukarıdaki gibi şekil almıştır. Türkmen Türkçesinde “Uklamak”. Trkmn T.’de kelimenin isim kökü “uki” şeklindedir. Kelimenin fiil şeklinin “ukı+la-” şeklinden kısaltmış olması muhtemeldir.

“**Gelmek**” Eski Türkçe kullanımı kel- şeklindedir. Eski Türkçedeki “kel” söz başındaki “k-” ünsüzü Türkiye Türkçesinde “g-” sesine dönüşmektedir. ET kel-> TT gel- (Tekin, 2000:70). Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-” ler Kazak Türkçesinde ince “k” dir TT gel-> KT kel (Tamir, 2012:435). Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmen Türkçesinde genellikle “g-” ye dönmüştür ET kel - >Tkm T gel- “gelmek” (Kara, 2012:246).

“**Ölmek**” Eski Türkçe kullanımı öl- şeklindedir. ET, TT, KT, TrkmT lehçelerinde aynı “öl-” köküyle korunmaktadır.

“**Öldürmek**” Eski Türkçe kullanımı öltür-/ölüt- şeklindedir. Kelimenin Eski Türkçe şekli ölü~ölüt- şeklindedir. Kelime Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde öldür-/öltir- şeklinde görülmektedir.

“**Etmek, düzenlemek**” Eski Türkçe kullanımı it- şeklindedir. Kelime Türkiye Türkçesinde et- şeklinde bulunmaktadır. “et-” Kazak Türkçesinde yazılı metinlerde “et-” olarak yazılmaktadır. Fakat Kiril alfabesi değişimi sonucunda telaffuzda “et-” değil, “yet-” olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkmen Türkçesinde de kelime “et-” şekliyle kullanılmaktadır.

“**Kılmak**” Eski Türkçe kullanımı kıl- şeklindedir. TT.de “kılmak”, “yapmak, yaratmak” kelimelerinden gelmektedir. KT ve Trkmn T.de aynı “kıl-” şeklindedir.

“**Yapmak**” Eski Türkçe kullanımı yarat- şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “yapmak” anlamına gelir, Kazak Türkçesinde “y/j” değişimini alarak ET şekli “yasa”dan “jasa” ya dönüşmüştür. Türkmen Türkçesinde “yasa” ET şeklini korumaktadır.

“**Almak**” Eski Türkçe kullanımı al- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de aynı “al-“ köküyle korunmaktadır.

“**Koymak**” Eski Türkçe kullanımı kod- şeklindedir. Eski Türkçede “koç-” kelime kökündeki “d” ünsüzü Orta Türkçe döneminde “y” olmuştur.(Tekin, 2000:67) Günümüzde incelediğimiz üç lehçede de kelime “y” li şekliyle koy-/qoy-/goy- şeklinde kullanılmaktadır.

“**Yukarı kaldırmak**” Eski Türkçe kullanımı kötür- şeklindedir. Eski Türkiye Türkçesinde “Dede Korkut” eserinde görülmektedir. “Köterüw” Kazak Türkçesi, “Galdyrmak” Türkmen Türkçesi, “Galdyrmak” Trkmn T “Kaldırmak” TT bunlar Oğuzca özelliğidir.

“**Tutmak**” Eski Türkçe kullanımı tut- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de aynı “tut-“ köküyle korunmaktadır.

“**Değmek, ulaşmak**” Eski Türkçe kullanımı teg- şeklindedir. Eski Türkçedeki “t” sesi Türkiye Türkçesinde ve bazı Oğuz Lehçelerinde “d” şeklindedir. Kıpçak Lehçelerinde asıl “t” sesi korunmuştur. “değmek” Türkiye Türkçesi, “degmek” Türkmen Türkçesi, “tiyüw” Kazak Türkçesi “t” ünsüzü değişmeye uğramamıştır.

“**Vurmak**” Eski Türkçe kullanımı ur-/tokı- şeklindedir. Eski Türkçede “ur” olarak geçmektedir. Yazı dilinde v- türemesi vardır: ur- > vur- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38).nKazak ve Türkmen Türkçesinde “ur” şeklinde kalmıştır.

“**Açmak**” Eski Türkçe kullanımı aç- şeklindedir. TT ve Trkmn T.de aynı “aç-” olarak korunmaktadır fakat KT.de “ç/ş” değişiminden dolayı “aç-/aş-”şeklindedir.

“**Girmek**” Eski Türkçe kullanımı kir- şeklindedir. Eski Türkçedeki “kir-” kelime başı k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür ET kir- > TT gir- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38), Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince k’dir TT gir-> KT kir- (Tamir, 435:2012), Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönüşmüştür ET kir - >Tkm gir- “girmek” (Kara, 2012:237).

“**Sokmak, girdirmek**” Eski Türkçe kullanımı kigür- şeklindedir. Eski Türkçede “kigür” kelimesi bazı Türk Lehçelerinde Lir-Şaz denklığı görülmektedir. Kazak Türkçesinde kelime “kirgizüw” şeklindedir. Fiilden fiil yapan “gİr” eki Lir-Şaz denklığıyle “gİz” olmuştur. Türkmen Türkçesinde “girizmek” şeklindedir. Burada hem “g” ünsüzünün erimesi, “r→z” denklığı ve “t→d” ses hadiseleri görülmektedir.

“**Dışarı çıkmak**” Eski Türkçe kullanımı taşık- şeklindedir. Eski Türkçedeki şekli “taşgarı-” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür.

(Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36)“Dışarı” kelimesindeki “dış” isim “arı” ise yönelme hal ekidir.Kazak Türkçesinde “tıskarı” şeklindedir. Türkmen Türkçesinde “çykmak” şeklindedir.

“**Gitmek**” Eski Türkçe kullanımı bar- şeklindedir. Buradaki hadise ötümlü çift dudak patlayıcısı “b” kelime başında “b→v” olur.Kazak Türkçesinde “baruw” Türkmen Türkçesinde ise “barmak” şeklindedir.

“**Sürmek**” Eski Türkçe kullanımı sür- şeklindedir. TT ve KT.de aynı “sür-” kökünü korumaktadır ancak Trkmn T.de “çalmak” olarak kullanılmaktadır.

“**Sökmek**” Eski Türkçe kullanımı sök- şeklindedir.TT ve KT.de aynı “sök-” kökünü korumaktadır ancak Trkmn T.de “goparmak” şeklinde kullanılmaktadır.

“**Dikmek**” Eski Türkçe kullanımı tik- şeklindedir. Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan d’ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435) Eski Türkçede “tik-”dir. Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan d’ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435)“tigüw” Kazak Türkçesi.Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" “dikmek” olmuştur. (Kara, 2012:244).

“**Çevirmek**” Eski Türkçe kullanımı ebir- şeklindedir. TT.de “çevir”, “ebir-” ötümlü çift dudak patlayıcısı b’ söz ortasında ve söz sonunda “v” olmuştur. Örnek: “ebir-”→”evir-”(evirip çevirmek), “eb”→ “ev” (Tekin,2000:65, 66), KT “burılıw”, Trkmn T.de “dündermek” olarak kullanılmaktadır.

“**Eğirmek**” Eski Türkçe kullanımı egir- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de aynı “eğir-“ köküyle korunmaktadır.

“**Bağlamak**” Eski Türkçe kullanımı ba- şeklindedir. TT “ba-” üzerine fiilden isim yapan ek olarak “baç” olmuştur. İsim olan “bağ” kelimesi üzerine isimden fiil yapan ek olarak “bağla-” olmuştur.Kazak Türkçesinde kelime içindeki “ğ” sesleri “y” harfini almıştır. Örneğin, “baylaw-ba-ğ+la”, “tiyüw-tegmek”. Türkmen Türkçesinde “bağlamak” şeklindedir.

“**Dökmek**” Eski Türkçe kullanımı töküt- şeklindedir. Eski Türkçede “tök-”.Eski Türkçedeki kelime başı “t” sesi Türkiye ve Türkmen Türkçesinde “d” olmuştur. Kazak Türkçesinde ise “tök-”şeklinde aslımı korumuştur.

“**Kırmak**” Eski Türkçe kullanımı sı- şeklindedir. Eski Türkçede “sı” şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “sındırmak”, “kırmak” şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Kazak Türkçesinde “sındıruw”, “kıruw” şeklindedir.Türkmen Türkçesinde “gyrmak” şeklindedir.

“**Koparmak, kesmek**” Eski Türkçe kullanımı üz- şeklindedir. Eski Türkçede “üz-” şeklindedir. Türkiye Türkçesindeki karşılığı ise “üzmek”, “koparmak” anlamlarını taşır. Kazak Türkçesinde “üzüw” şeklindedir. Türkmen Türkçesinde de aynı şekilde görülmektedir.

“**Biçmek, kesmek**” Eski Türkçe kullanımı biç- şeklindedir. Eski Türkçede “biç-” şeklindedir. Oğuz Lehçelerine b’ sesi asillğini korumuştur. Kıpçak ve Çağatay sahalarında ise “b-p” değişikliğine uğramıştır. Kazak Türkçesinde “pişüw” şeklindedir. Türkmen Türkçesinde ise “biçmek” şeklindedir.

“**Bulmak**” Eski Türkçe kullanımı bul- şeklindedir. TT.de “bulmak” şeklindedir. KT ve Trkmn T.de “tap” olarak kullanılmaktadır.

“**Göndermek**” Eski Türkçe kullanımı ıd- şeklindedir. TT.de “göndermek” şeklindedir. KT “jiberüv”, Trkmn T.de “iber” olarak kullanılmaktadır.

“**İletmek**” Eski Türkçe kullanımı ilt- şeklindedir. TT “ilt-” kökünden türemektedir. Kazak ve Türkmen Türkçelerinde “aytmak” olarak kullanılıyor.

“**Basmak**” Eski Türkçe kullanımı bas- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de “bas-” kökünü korumaktadır.

“**Başlamak**” Eski Türkçe kullanımı başla- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de “başla-” kökünü korumaktadır.

“**Eğilmek**” Eski Türkçe kullanımı yükün- şeklindedir. Eski Türkçedeki “yükün” kelimesi “yük” kelimesinden yani “ağırlık, yükü kaldırmak, eğilmek” TT manasın çıkartabiliriz.

“İyilüw” Kazak ve Türkmen Türkçesinde “Egilmek” aynı Türkiye Türkçesindeki gibi şekli kullanılmaktadır.

“**Koşmak**” Eski Türkçe kullanımı yügür- şeklindedir. TT “koşmak” olarak kullanılır. Jügirüv Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j” dir, ET yügür->KT jügir- (Tamir, 2012:435) “Ylgamak” Türkçe kökenli bazı kelimelerin başında bulunan "y-"lerin türeme olup olmadığını tespit etmek aslında biraz güçtür. Çünkü bir lehçede "y-"li olan kelimeler diğerinde "y-"siz olabilmektedir. Bu açıdan Türkmence kelimelerin bir kısmında, Eski ve Orta Türkçede olduğu gibi, "y-" bulunmaktadır (Kara, 2012:247).

“**Ayrılmak**” Eski Türkçe kullanımı adrıl- şeklindedir, sızıcı d sesleri Türkiye Türkçesinde “y” sesine dönüşmüştür: ET adrıl- > TTayrıl- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:37)

“Ayrıluv” KT ve Trkmn T.de “Aýrylmak” şu şekillerdedir.

“**Geri dönmek**” Eski Türkçe kullanımı yan- şeklindedir. TT.de “geri dönmek” olarak kullanılır. Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince k’dir “Keri qaytuw”(Tamir, 2012:435), Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönüşmüştür “gaýdyp gelmek” şekline dönüşmüştür. (Kara, 2012:237).

“**Geçmek**” Eski Türkçe kullanımı keç- şeklindedir. Kelime başı “k-” sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönüşmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38). Kazak Türkçesinde ise “keş-” şekli

korunmaktadır, Türkmencede “göçmek” Eski Türkçedeki kelime başı k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönüşmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38).

“**Düşmek**” Eski Türkçe kullanımı tüş- şeklindedir. Kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36) Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan d’ler Kazak Türkçesinde “t”-dir “tüsüw”, Türkiye Türkçesindeki bütün “ş” ler Kazak Türkçesinde s’dir (Tamir, 2012:435), Türkmen Türkçesindeki şekli “düşmek” tir.

“**Binmek**” Eski Türkçe kullanımı bin- şeklindedir. TT.de “binmek” şeklinde. KT ve Trkmn T.de “b/m” değişiminden dolayı “min-” olarak kullanılır.

“**Doğmak**” Eski Türkçe kullanımı tog- şeklindedir. Eski Türkçedeki kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür, Eski Türkçedeki ilk hecenin sonunda bulunan “g” ler Türkiye Türkçesinde “ğ” seslerine dönüşmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36) , Kazak Türkçesinde “tuuw” Türkiye Türkçesindeki “d” ler KT “t” dir, Türkmen Türkçesinde “+ul” ekim ekiyle birleşerek “dogulmak” şeklini almaktadır.

“**Dirilmek**” Eski Türkçe kullanımı tiril- şeklindedir. “tiril-” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36) Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435). “Dirilmek” kelime başı “t”-sesleri Türkmen Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür.

“**Acıkmak**” Eski Türkçe kullanımı aç- şeklindedir. TT.de “acıkmak” olarak kullanılır. “Aşığuw” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Türkmen Türkçesinde ise “ajykmaq” Türkçe kelimelerin sonunda bulunan “ç” ünsüzü iki ünlü arasında kalınca tonsuzlaşarak “j” ünsüzüne döner (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:37).

“**Doymak**” Eski Türkçe kullanımı tod- şeklindedir. Kelime başı “t” ler “d” olmaktadır, ötümlü diş patlayıcı “d” ünsüzü söz içinde “y” olmaktadır (Tekin, 2000:67).

“**Toyuk**” Eski Türkçe kullanımı to-~tod- şeklindedir. TT.de “doymak”, KT.de aynı “toy” şeklinde korunmaktadır, “doymak” Eski Türkçedeki kelime başı “t”-sesleri Trkmn T.de çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36).

“**Ağrımak**” Eski Türkçe kullanımı agrı- şeklindedir. “agrı” ilk hecenin sonunda bulunan “g” ler Türkiye Türkçesinde “ğ” seslerine dönüşmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), “Awıru” Türkiye Türkçesinde kalın ünlülü ve tek heceli olan kelimelerin sonundaki “ğ” lar Kazak Türkçesinde “w” dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “agyrmak” şeklindedir.

“**Gücü yetmek**” Eski Türkçe kullanımı u- şeklindedir. TT, Trkmn T.de “gücü yetmek” olarak KT.de ise “k/g”, “y/j” değişimlerinden dolayı “küşi jetüv” şeklini almaktadır.

3.2. İnsanın duygu, düşünce ve isteklerini gösteren fiiller

“Düşünmek” Eski Türkçe kullanımı ö- şeklindedir. TT.de “düşünmek” olarak kullanılır, KT ve Trkmn T.de “oyla-” olarak kullanılmaktadır.

“Saymak” Eski Türkçe kullanımı sa:- şeklindedir. “sa-”“saymak, söylemek, haber vermek’ : say-sa- fiil kökünden türemiştir hem Türk hem Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı şekilde korunmaktadır.

“Sakinleşmek” Eski Türkçe kullanımı sakın- şeklindedir. Sakın-“hareketsiz, durgun” Arapça kökenli kelimedir. TT.de “sakinleşmek, ”KT.de “alañdaw”, Trkmn T.de “aladalanmak” şeklindedir.

“İstemek” Eski Türkçe kullanımı tile- şeklindedir. “İstemek, talep etmek” fiilinden evirilmiştir. “Tilew” Kazak Türkçesinde aynı Eski Türkçedeki “tile” şekli korunmaktadır. Trkmn T.de ise “islemek” kullanılmaktadır.

“Sevinmek” Eski Türkçe kullanımı -sebin-~ögir- şeklindedir,“sebin-” kelime içindeki ve sonundaki “b” ler Türkiye Türkçesinde “v” olmuştur: ET sebin- >TT sevin-. KT ve Trkmn T.de “şat” olarak kullanılmaktadır.

“Kızmak” Eski Türkçe kullanımı kız- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de “kız-” kökünü korumaktadır.

“Duymak” Eski Türkçe kullanımı tuy- şeklindedir. “tuy-“ kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), “Duymak” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan “t- ”lerin bir kısmı, Türkmencede “d-” olmuştur (Kara,2012:244)

“Korkmak” Eski Türkçe kullanımı any-~kork- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de “kork-” kökünü korumaktadır.

“Şaşırma” Eski Türkçe kullanımı añıl- şeklindedir. Orta Türkçe şaş- "ürkmek, hayret etmek" sözcüğünden evirilmiştir. Türkçe sözcük Eski Türkçe şaş "ürkek, şaşkın" fiili ile eş kökenlidir. KT.de “jañılısuw, tañqaluw”, Trkmn T.de “geñ galmak” olarak kullanılmaktadır.

“Korumak” Eski Türkçe kullanımı korı- şeklindedir. Eski Türkçedeki “korı” hem TT hem KT ve Trkmn T.de korunmaktadır.

3.3. Varlıkların oluş ve hareketlerini gösteren fiiller

“Olmak”Eski Türkçe kullanımı bol- şeklindedir. bol- fiili, Türkiye Türkçesinde ol- şeklindedir.

“Boluw” ancak Kazak ve Türkmen Türkçelerinde “bol-” kelime başı ötümlü çift dudak patlayıcı “b” ünsüzü korunmaktadır (Tekin, 2000:65).

“**Kalmak**” Eski Türkçe kullanımı kal- şeklindedir. TT, KT, Trkmn T.de aynı “kal-” kökü korunmaktadır.

“**Doğmak**” Eski Türkçe kullanımı tog- şeklindedir. “tog-” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36). “Tuwılu” Türkiye Türkçesinde, Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435). Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan “t-”lerin bir kısmı, Türkmen Türkçesinde “d-” ve ekim eki “+ul” la birleşerek “dogulmak” olmuştur (Kara, 2012:244).

“**Yükselmek**” Eski Türkçe kullanımı ag- şeklindedir, yükse- "yükselmek" fiilinden Türkiye Türkçesinde +II- ekiyle türetilmiştir. Eski Türkçe fiil Eski Türkçe yük sözcüğünden +sA- ekiyle türetilmiştir. KT “köterilüv”, Trkmn T.de “galmak” şeklindedir.

“**Uçmak**” Eski Türkçe kullanımı uç- şeklindedir. TT ve Trkmn T.de “uç-” kökü korunmaktadır, KT.de ise “ç/ş” değişiminden dolayı “uş-” şeklini almaktadır.

“**Konmak**” Eski Türkçe kullanımı kon- şeklindedir. TT.de “konmak”, KT.de “qonuw”, Trkmn T.de ise “gonmak” olarak kullanılmaktadır.

“**Yara-**” Eski Türkçe kullanımı yara- şeklindedir. TT ve Trkmn T.de “yara-” kökü korunmuştur fakat KT “y/j” değişiminden dolayı TT yara-> KT jara- olmaktadır.

“**Yok olmak**” Eski Türkçe kullanımı yokad- şeklindedir. Hem Türk hem Türkmen Türkçesinde korunmaktadır, “Joğaluv” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir. (Tamir, 2012:435)

3.4. Zaman kavramıyla ilgili kelimeler

“**Zaman**” Eski Türkçe kullanımı öd~ogur- şeklindedir. Arapça ve Farsça zamān "vakit, çağ, devir" sözcüğünden alıntıdır. TT.de “zaman”, “waqıt” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde “Wagt” böyle olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Gün**” Eski Türkçe kullanımı kün- şeklindedir, “kün, küntüz” kelime başı k- sesleri TT.de çoğunlukla “g-“ sesine dönüşmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38) Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince k’dir “kün”(Tamir, 2012:435), Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür “gün” (Kara,2012:237).

“**Gündüz**” Eski Türkçe kullanımı küntüz- şeklindedir. TT ve Trkmn T.de “gündüz” olarak KT.de ise ET “küntüz” korunarak “kündiz” olarak kullanılmaktadır.

“**Gece**” Eski Türkçe kullanımı tün- şeklindedir, TT.de “gece”, Trkmn T.de “gece” olarak, Kazak Türkçesinde “tün” yani ET.deki şeklini korumaktadır.

“**24 saatlik tam gün**” Eski Türkçe kullanımı tañ, ödüş- şeklindedir. KT “täwlik”, Türkmencede ise “gije-gündiz” şeklindedir.

“**Ay**” Eski Türkçe kullanımı “ay” şeklindedir. TT, KT, Trkmn T aynı “ay” şekli olarak kullanılmaktadır.

“**Yıl**” Eski Türkçe kullanımı “yıl ” şeklindedir. TT ve Trkmn T.de “yıl”, KT.de ise “jıl” olarak kullanımdadır.

“**İlkbahar**” Eski Türkçe kullanımı “yaz” şeklindedir. Bu sözcük Eski Türkçe yaş "yeşerme, yeşillik" kökü ile eş kökenlidir. TT “ilkbahar”, KT. de “köktem”, Trkmn T.de ise aynı “bahar ”şeklinde kullanılmaktadır.

“**Yaz**” Eski Türkçe kullanımı “yay” şeklindedir. TT.de “yaz”, Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j” dir, değişimden kaynaklı olarak “jaz” şeklini almaktadır (Tamir, 2012:435), Trkmn Türkçesinde “tomus” olarak geçmektedir.

“**Kış**” Eski Türkçe kullanımı “kış” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı ET “kış” şeklini korumaktadır.

“**Kışın**” Eski Türkçe kullanımı “kışın” şeklindedir, TT “kışın”, KT “qısta”, Trkmn T.de “gyşyn” olarak kullanılmaktadır.

“**Kışlamak**” Eski Türkçe kullanımı “kışlamak” şeklindedir, TT “kışlamak”, KT “qıstaw”, Trkmn T.de “gyşlamak” şeklindedirler.

“**Ne zaman**” Eski Türkçe kullanımı “kaçan” şeklindedir, ET “kaçan” TT "ne zaman, nasıl [soru zarfı]" sözcüğünden evirilmiştir. Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı “kaçan” olarak kullanılmaktadır.

“**Bu devirde**” Eski Türkçe kullanımı “bödke” şeklindedir, TT “bu devirde” ve Trkmn T.de “bu döwür” kelimeler Arapça kökenlidir, KT.de “bul zamanda” şeklinde kullanılmaktadır.

3.5. Yer ve yön kavramıyla ilgili kelimeler

“**Ön, ön taraf**” Eski Türkçe kullanımı “Yir, öñre” şeklindedir. 1. yüz, çehre, ön taraf, 2. doğu" sözcüğünden evirilmiştir. TT.de ön- "yönelmek, yüzünü (bir yöne) çevirmek, öne çıkmak" fiilinden, KT.de “aldıñğı, aldıñğı jağı” şeklindedir. Türkmencede ET “ön” şeklini korunmaktadır.

“**Beriki**” Eski Türkçe kullanımı “berüki” şeklindedir. "1. bu yanda, bu yana, 2. güney" sözcüğünden evirilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe bér- "vermek" sözcüğünden Eski Türkçe +(g)ArU ekiyle türetilmiştir. “Berüki” Kazak lehçesinde ET şekli korunmaktadır.

“**Orta**” Eski Türkçe kullanımı “ortu” şeklindedir, ortu "merkez(de), orta(da)" sözcüğünden evirilmiştir. Eski Türkçe or- "kesmek" filinden türetilmiştir. Türk, Kazak, Türkmen Türkçelerinde “orta” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

“**Yukarı**” Eski Türkçe kullanımı “yügerü” şeklindedir, TT ve Trkmn T.de “yukarı” olarak geçmektedir, KT.de ise “y/j” değişiminden dolayı “joğarı” şeklini almaktadır.

“**Üstte**” Eski Türkçe kullanımı “üze” şeklindedir, Eski Türkçedeki “üze” “z” ünsüzü “s” ye değişerek TT.de “üst-” şeklini almaktadır, Kazak ve Türkmen Türkçelerinde de aynı “üst” şeklindedir.

“**Aşağı**” Eski Türkçe kullanımı “kodi” şeklindedir, Türkiye Türkçesi aşağı "iniş yönüne doğru" sözcüğünden evirilmiştir. Türkçe sözcük Oğuzca aşak "dağ eteği" sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +kA ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe aş- "dağ aşmak, geçmek" filinden Eski Türkçe +(g)Ak ekiyle türetilmiştir. KT.de “astıñğı” şeklinde, Trkmn T.de “aşak” Oğuz özelliğini korumaktadır.

“**Dış**” Eski Türkçe kullanımı “iç, taş” şeklindedir, TT.de “dış”, KT.de “sırt”, Trkmn T.de “daşyndan” şekillerinde kullanılmaktadır.

“**İçeri**” Eski Türkçe kullanımı “içre” şeklindedir, Eski Türkçedeki “iç-” Türkiye ve Türkmen Türkçesinde korunmaktadır, Türkiye Türkçesindeki bütün “ç” ler Kazak Türkçesinde “ş” dir bundan dolayı TT.deki “iç” KT.de “İş” olmaktadır.

“**Dışa, dışa doğru**” Eski Türkçe kullanımı “taşra” şeklindedir, TT.de “dışa, dışa doğru”, KT.de “d/t” değişiminden dolayı “tıs” olmaktadır, Trkmn T.de “daşky” şeklini almaktadır.

“**Çevre**” Eski Türkçe kullanımı “tegre” şeklindedir, Orta Türkçe çevre "etraf, muhit" sözcüğünden evirilmiştir. TT.de “çevre”, KT.de “aynala”, Trkmn T.de “töwerek” olarak kullanılmaktadır.

“**İçeri girmek**” Eski Türkçe kullanımı “uç, içik” şeklindedir, TT.de “içeri girmek”, KT.de “k/g” değişiminden dolayı TT gir->KT gir- olmaktadır, Trkmn T.deki kullanım şekli “girmek” olarak geçmektedir.

“**Dışarı çıkmak**” Eski Türkçe kullanımı “taşık” şeklindedir, TT.de “dışarı çıkmak”, Eski Türkçedeki “taşık” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), “Tısqaşığıv” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435),

“daşkyçymak” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244)

“Doğu” Eski Türkçe kullanımı “küntogsık” şeklindedir, Eski Türkçedeki “togsık” t- sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla d~ sesine dönüşmüştür. KT.de “şığıs”, Trkm T.de “gündogar” olmaktadır.

“İleri, doğruya doğru” Eski Türkçe kullanımı “ilgerü” şeklindedir, TT.de “ileri, doğruya doğru”, KT.de “ilgeri qaray”, Trkmn T.de “önde” olarak kullanılmaktadır.

“Batı” Eski Türkçe kullanımı “künbatsık” şeklindedir, Eski Türkçe bat- fiilinden Türkiye Türkçesinde +I(g) ekiyle türetilmiştir.“Batis” Kazak Türkçesinde ET “bat-” ekinden türemektedir. Trkmn T.de “günbatar” olarak kullanılmaktadır.

“Batı” Eski Türkçe kullanımı “kırı” şeklindedir, TT.de “bat”, Kazak Türkçesinde“Batis” ET “bat-” ekinden türemektedir. Trkmn T.de “günbatar” olarak kullanılmaktadır.

“Güney” Eski Türkçe kullanımı “biri” şeklindedir, Türkiye Türkçesi gün sözcüğünden TT.de +(g)Ay ekiyle türetilmiştir, “Oñtüstik” KT ve Trkm T.de “Günorta” böyle geçmektedir.

“Kuzey” Eski Türkçe kullanımı “yırı” şeklindedir, Eski Türkçe kuz "güneş almayan yer, dağın gölgeli yanı" sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +(g)Ay ekiyle türetilmiştir. KT.de “soltüstik”nTrkmn T. “demirgazyk” olarak kullanılmaktadır.

“Nerede” Eski Türkçe kullanımı “kanı” şeklindedir, Eski Türkçe ne "soru sıfatı ve zamiri" sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +rA ekiyle türetilmiştir. KT.de “qayda” Kazak Türkçesinde Eski Uygurca “qayokka” sözünden gelmektedir.

“Nereden” Eski Türkçe kullanımı “kantın”, şeklindedir, TT “nereden”, KT.de “qaydan”, Trkmn Tde “nireden” şeklindedir.

3.6. Tabiatla ilgili kelimeler

“Yer” Eski Türkçe kullanımı “yir” şeklindedir, ilk hecede bulunan bazı “i” sesleri Türkiye Türkçesinde “e” olmuştur: ET yir- > TT yer- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir, ondan dolayı “yer” kelimesi “jer” olmaktadır (Tamir, 2012:435), Türkmencede “ýer” şeklindedir.

“Su” Eski Türkçe kullanımı “sub” şeklindedir, Eski Türkçedeki “sub” ötümlü çift dudak patlayıcı “b” ünsüzü söz sonunda düşerek “su” şeklini almaktadır fakat ilgi hali ekini üzerine alırsa kelimeni “su” olarak değil bir daha önceki “suy” şeklini almamız lazım (Tekin, 2000:65, 66). Kazak Türkçesinde “su” olarak geçmektedir, “suw” Eski Türkçede kelime içi ve sonlarında bulunan bazı "b" ler Orta Türkçede "vv" ye çevrilmiştir.

“**Gök**” Eski Türkçe kullanımı “teñri” şeklindedir, Eski Türkçe teñri "gök, gökyüzü, gök tanrı" sözcüğünden evrilmiştir. Kazak Türkçesinde “kök” sözü kullanılmaktadır. Türkmencede ise “kentlewük” şeklindedir.

“**Güneş**” Eski Türkçe kullanımı “kün” şeklindedir, Eski Türkçedeki “kün-” kelime başı k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür ET kün- > TT güneş-, (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38). Kazak Türkçesinde Eski Türkçedeki “kün” kelimesi korunmaktadır ET kün-> KT kün- (Tamir,2012:435). Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür ET kün - > Tkm gün- (Kara, 2012:237).

“**Taş**” Eski Türkçe kullanımı “taş” şeklindedir, TT.de “taş”, KT.de aynı şekilde “tas” olarak kullanılmaktadır, Trkmn T.de “t/” değişiminden dolayı “daş” olmaktadır.

“**Kum**” Eski Türkçe kullanımı “kum” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı şekilde “kum” olarak kullanılmaktadır.

“**Dağ**” Eski Türkçe kullanımı “tag” şeklindedir. KT.de “taw”, Trkmn T.de “dag” şeklinde kullanılmaktadır.

“**Bulut**” Eski Türkçe kullanımı “bulıt” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı “bulut” şeklindedir.

“**Ağaç**” Eski Türkçe kullanımı “ı-ıgaç” şeklindedir, Eski Türkçedeki “ıgaç” gerileyici ünlü benzeşmesinden dolayı “ağaç” şekline dönüşmüştür, “Ağaç” Türkiye Türkçesindeki bütün “ç” ler Kazak Türkçesinde “ş” dir, Trkmn T.de “agaç” olarak kullanılmaktadır.

“**Orman**” Eski Türkçe kullanımı “yış” şeklindedir, Eski Türkçedeki “yış” kelimesi “ormanlı dağ” anlamına gelmektedir. “Orman” Kazak Türkçesinde aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Trkmn T.de ise “tokaı” şeklinde.

“**Tepe**” Eski Türkçe kullanımı “töpu” şeklindedir, Eski Türkçedeki “töpu” kelime başı “d”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “t”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36) “Töbe” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435), “Depe” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244).

“**Ova**” Eski Türkçe kullanımı “yazı” şeklindedir, TT.de “ova”, KT ve Trkmn T.de “takır” olarak geçmektedir.

“**Balçık**” Eski Türkçe kullanımı “balık” şeklindedir, TT.de “balçık”, Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir: balçık→balşıq(Tamir, 2012:435). “Palçyk” Eski ve Orta Türkçe dönemine ait bazı kelime başı "b-"leri, Türkmencede "p-"ye dönmüştür: TT balçık>Tkm. palçık "balçık, çamur" (Kara, 2012:243).

“**Çöl**” Eski Türkçe kullanımı “çöl” şeklindedir, TT ve Trkmn T.de “çöl” olarak, KT.de

“şöl” şeklindedir.

“**İrmak**” Eski Türkçe kullanımı “çorak” şeklindedir, Orta Türkçe ırmak "dere, vadi" sözcüğünden evrilmiştir. Türkçe sözcük Eski Türkçe ır- veya yır- "yarmak, ayırmak" filinden Türkiye Türkçesinde +(A)mAk ekiyle türetilmiştir. KT.de “özen” olarak karşımıza çıkmaktadır. , Trkmn T.de “derýa” “dere” kelimesinden gelmektedir.

“**Öküz**” Eski Türkçe kullanımı “ögüz” şeklindedir, TT.de “öküz”, KT “ögiz”, Trkmn T.de “öküz” olarak kullanılmaktadır.

“**Göl**” Eski Türkçe kullanımı “köl” şeklindedir, TT.de “göl”, KT ve Trkmn T.de “köl” ET şekli korunmaktadır.

“**Küçük göl**” Eski Türkçe kullanımı “kölek” şeklindedir,TT.de “küçük göl”, KT.de “kişi köl”, Trkmn T.de “kiçi köl” olarak kullanılmaktadır.

“**Deniz, okyanus**” Eski Türkçe kullanımı “taluy” şeklindedir. Eski Türkçedeki “taluy” Çin kökenli kelimedir (Tekin, 2000:69). TT.de “deniz, okyanus”, KT.de “teñiz” şeklinde Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d-”ler Kazak Türkçesinde “t-”dir (Tamir, 2012:435). Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244), Trkmn T.de “deñiz” olarak kullanılmaktadır.

“**Dağ geçidi**” Eski Türkçe kullanımı “keçig” şeklindedir,TT.de “dağ geçidi”, KT “ötkel” ve Trkmn T.de “jülge” olarak kullanılmaktadır.

“**Dağın kuzey yanı**” Eski Türkçe kullanımı “kuz” şeklindedir, KT ve Trkmn T.de “kuz” olarak ET şeklini korumaktadır.

“**Kar**” Eski Türkçe kullanımı “kar” şeklindedir, TT “kar”, KT “qar”, Trkmn T.de “gar” olarak geçmektedir.

“**Bora, fırtına**” Eski Türkçe kullanımı “bor” şeklindedir, Eski Türkçedeki “bor” kelimesi TT, KT, Trkmn T.de korunmuştur.

“**Kıtlık, kıran**” Eski Türkçe kullanımı “yut” şeklindedir, TT.de “kıtlık”,Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j” dir, ET yut->KT jut (Tamir, 2012:435). “Gytlyk” Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür (Kara, 2012:237).

“**Sıcak**” Eski Türkçe kullanımı “isig” şeklindedir, TT “sıcak”, KT.de “Issı” Kazakçada aynı şekli kullanılmaktadır. “Issı” Eski ve Orta Türkçeye ait kelimelerin sonunda bulunan "g"ler de Türkmencede düşmüştür. DLT. isig>Tkm. ıssı "sıcak" (Kara, 2012:235).

“**Altın**” Eski Türkçe kullanımı “altun” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de “altın” şekli kullanılmaktadır.

“**Gümüş**” Eski Türkçe kullanımı “kümüş” şeklindedir, TT “gümüş”, KT “kümis”, Trkmn T.de “kümüş” şeklinde.

“**Demir**” Eski Türkçe kullanımı “temir” şeklindedir, TT “demir”, KT.de “temir”, Trkmn T.de “demir” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**İnci**” Eski Türkçe kullanımı “yinçu” şeklindedir, TT.de “inci” Eski Türkçedeki “yinçgä” Çin kökenli kelimedir (Tekin, 2000:49). KT.de “marjan”, Trkmn T.de “dür” olmaktadır.

“**Sandal ağacı**” Eski Türkçe kullanımı “çıntan” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı “sandal ağacı” olarak kullanılır.

3.7. Hayvanlarla ilgili kelimeler

“**Aygr**” Eski Türkçe kullanımı “adgır” şeklindedir, Eski Türkçedeki “adgır” sızıcı “d” sesleri Türkiye Türkçesinde “y” sesine dönüşmüştür: ET adır-> TT ayrıl- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:37), KT ve Trkm T.de “d” ünsüzü “y” ye dönüşmüştür.

“**Alnı akıtmalı at**” Eski Türkçe kullanımı “başgu” şeklindedir. KT.de ve Trkmn T.de “tay” olarak geçmektedir.

“**Taylar**” Eski Türkçe kullanımı “taygun” şeklindedir, Eski Türkçedeki “taygun” “tay-at yavrusu” sözcüğünden evrilmiştir. KT, Trkm T.de bu “tay” şekli korunmaktadır.

“**Boğa**” Eski Türkçe kullanımı “bu:ka” şeklindedir, Eski Türkçedeki “buka” kelimesi ötümsüz ardamak patlayıcı sesinin ön karşıtı söz içi ünlüler arasında “boğa” ya değişmektedir. “Buqa” Kazak Türkçesinde ise Eski Türkçedeki şeklini korumaktadır. “Buga” Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür. ET buka -> Tkmbuga- (Kara, 2012:237).

“**İnek**” Eski Türkçe kullanımı “İnek” şeklindedir. KT.de “sığır”, Trkmn T.de “sygyr”.

“**Koyun**” Eski Türkçe kullanımı “koñy” şeklindedir, Eski Türkçedeki “koñ” kelimesi Eski Uygur döneminde “kon” ve “koy” olarak ikiye ayrılır. Oğuz lehçeleri hem “y” hemde “n” sesini kelime göstermiştir. Kıpçak ve Çağatay sahasında “koy” sadece “y” özelliğini alır.

“**Deve**” Eski Türkçe kullanımı “tebi” şeklindedir, Eski Türkçedeki “tebi” kelime başı “t”- sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36). “Tüye” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435). “Düye” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan “t-” lerin bir kısmı, Türkmencede “d-” olmuştur (Kara, 2012:244).

“**İt**” Eski Türkçe kullanımı “it” şeklindedir, bütün Türk lehçelerinde “it” şeklini görmektedir.

“**Kurt**” Eski Türkçe kullanımı “böri” şeklindedir, Eski Türkçe kurt "1. tırtıl, larva, 2. (Oğuzca) köpeğe benzer vahşi hayvan" sözcüğünden evirilmiştir.

Kazakçada “böri” sözü kullanılmaktadır. “Gurt” Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür (Kara, 2012:237).

“**Büyük av hayvanı**” Eski Türkçe kullanımı “kiyik” şeklindedir. Eski Türkçe keyik "otçul yabani hayvanların genel adı, özellikle “geyik” sözcüğünden evirilmiştir.“Kiyik” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince “k” dir (Tamir, 2012:435) Trkmn T.de “sugun” şeklinde.

“**Geyik**” Eski Türkçe kullanımı “sıgun” şeklindedir, TT “geyik”, KT.de “kiyik”, Trkmn T.de “sugun” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Domuz**” Eski Türkçe kullanımı “lagzın” şeklindedir, Eski Türkçe tonuz "domuz" sözcüğünden evirilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe ton "dolgun, şişkin" sözcüğünden Eski Türkçe +Uz ekiyle türetilmiş olabilir, “Doñız” KT ve Trkmn T.de “doñuz” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

“**Tavşan**” Eski Türkçe kullanımı “tabışgan” şeklindedir, Eski Türkçedeki “tabışkan” tavış “seğirtme”, KT.de “qoyan”, Türkmencede “Towşan” olarak geçmektedir.

“**Sincap**” Eski Türkçe kullanımı “teyey” şeklindedir, TT “sincap”, KT.de aynı ET şeklini “tiyin” korumaktadır. Trkmn T.de ise “awusiýdik” şeklindedir.

“**Samur**” Eski Türkçe kullanımı “kiş” şeklindedir. KT.de “qundız”, Trkmn T.de “gundiz”

“**Maymun**” Eski Türkçe kullanımı “biçin” şeklindedir, Eski Türkçedeki “biçin”, “meşin” Türkiye Türkçesinde sonunda n bulunan kelimelerin başındaki “b” ler Kazak Türkçesinde “m” dir (Tamir, 2012:435). “maýmyn” Eski Türkçede bulunan bazı kelime başı “b-“leri, Türkmencede “m-“ ye dönmüştür (Kara, 2012:243).

“**Yük hayvanı**” Eski Türkçe kullanımı “kölük” şeklindedir, TT.de “yük hayvanı”, KT.de “kölik januarı”, Trkmn T.de ise “” kullanılmaktadır.

“**Zayıf**” Eski Türkçe kullanımı “toruk” şeklindedir, KT ve Trkmn T.de “arrik” şekli kullanılmaktadır.

“**Binmek**” Eski Türkçe kullanımı “bin-” şeklindedir, TT “binmek”, KT ve Trkmn T.de “minmek” şeklindedir.

“**İnmek**” Eski Türkçe kullanımı “bintür” şeklindedir, TT.de “inmek”, KT “tüsüv”, Trkmn T.de “inmek” olarak geçmektedir.

“**Düşmek**” Eski Türkçe kullanımı “tüş” şeklindedir, TT “düşmek”, KT “qulap tüsüv”, Trkmn T.de “ýykylmak” şeklindedir.

“**İndirmek**” Eski Türkçe kullanımı “tüşür” şeklindedir, Eski Türkçe en- "aşağı inmek, yatmak, yatay olmak" fiilinden evirilmiştir. KT.de “tüsirüv”, Trkmn T.de “goýbermek” kullanımındadır.

“**Damga**” Eski Türkçe kullanımı “tögün” şeklindedir, Eski Türkçedeki “tögün” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), KT.de “tañba”, Trkmn T.de “belgi, tagma” olarak kullanılır.

3. 8. Renkler

“**Kara**” Eski Türkçe kullanımı “kara, yağız” şeklindedir, Eski Türkçedeki “kara” kelimesi" 1. siyah, 2. fakir, alelade, uğursuz, 3. kuzey" sözcüğünden evirilmiştir, bütün Türk lehçelerinde korunmaktadır.

“**Ak**” Eski Türkçe kullanımı “ak, ürünj” şeklindedir, Eski Türkçedeki “ak” kelimesi bütün Türk lehçelerinde korunmaktadır.

“**Kırmızı**” Eski Türkçe kullanımı “kızıl” şeklindedir, TT.de “kırmızı”, KT.de “kızıl”, Trkmn T.de “” geçmektedir.

“**Yeşil**” Eski Türkçe kullanımı “yaşıl” şeklindedir, TT.de “yeşil”, “Jasıl” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435). “Yaşyl” Türkmencede ise Eski Türkçe “yaşıl” kelimesini korumaktadır.

“**Sarı**” Eski Türkçe kullanımı “sarığ” şeklindedir, Eski Türkçe sarığ "soluk renk, sarı" sözcüğünden evirilmiştir.Eski Türkçedeki “sarığ” kelimesindeki “g” erimektedir ve “sarı” şeklini almaktadır. Kazak ve Türkmen lehçelerinde aynı “sarı” olarak kullanılmaktadır.

“**Gök**” Eski Türkçe kullanımı “gök” şeklindedir, Eski Türkçedeki “ kök” kelimesi TT, KT, Trkm T korunmaktadır.

“**Doru**” Eski Türkçe kullanımı “torug” şeklindedir, Eski Türkçedeki “torug” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36). “Tori” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435). “Dor” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244).

3.9. Akrabalıkla ilgili kelimeler

“**Baba**” Eski Türkçe kullanımı “kañ” şeklindedir, Orta Türkçe baba "yaşlı ve saygın erkek, baba" sözcüğünden gelmektedir. Türkçe sözcük ba-ba "kalın sesli kişi" çocuk sözünden türetilmiştir.“**Äke**” Eski Türkçedeki “eke” sözünden türemektedir. “Ata” Türkmencede Eski Türkçe ata "baba, dede" sözcüğünden alınmaktadır, Eski Türkçe sözcük at-ta çocuk sözünden türetilmiştir.

“**Ana**” Eski Türkçe kullanımı “ög” şeklindedir, Eski Türkçe daha biçimsel eşdeğeri ög (anne) sözcüğüdür. Günümüz Türk lehçelerinde “ana” ve “anne” olarak geçmektedir.

“**Evlad**” Eski Türkçe kullanımı “ogıl” şeklindedir, Arapça “awlad” "çocuklar" sözcüğünden alıntıdır.“Perzent” kelimesi KT ve Trkm T Farsçadan gelmektedir.

“**Kız çocuk**” Eski Türkçe kullanımı “kız ogıl” şeklindedir, Eski Türkçe kız "1. kıt, nadir, 2. cimri, 3. yetişkin olmayan dişi, bakire" sözcüğünden evirilmiştir.“Qız” Kazak Türkçesinde “k” ünsüzü “q” ünsüzüne dönüşmüştür. “Gyz” Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür (Kara, 2012:237).

“**Erkek çocuk**” Eski Türkçe kullanımı “un ogıl” şeklindedir,bu sözcük Eski Türkçe ér- "olmak, tam ve bütün olmak, yetişmek" fiilinden Eski Türkçe +Ak ekiyle türetilmiştir. Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı şekli karşımıza çıkmaktadır.

“**Kız**” Eski Türkçe kullanımı “kız” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı “kız” olarak kullanılır.

“**Oğullar**” Eski Türkçe kullanımı “oglan” şeklindedir, TT ve Trkmn T.de “oğullar” , KT. De “uldar” şeklindedir.

“**Oğullar**” Eski Türkçe kullanımı “taygun” şeklindedir, Trkmn T.de “oğullar” , KT.de “uldar” şeklindedir.

“**Ağabey**” Eski Türkçe kullanımı “eçi” şeklindedir, Trkmn T.de “ağabey”, KT ve Trkmn T.de “ağa” şeklindedir.

“**Abla**” Eski Türkçe kullanımı “eke” şeklindedir, Eski Türkçe apa "büyük kız kardeş, ana, nine" sözcüğünden evirilmiştir. Eski Türkçe sözcük çocuk dilinden türetilmiştir.“Äpke” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde “Aýaldoğan” şeklinde geçmektedir.

“**Erkek kardeş**” Eski Türkçe kullanımı “ini” şeklindedir, Eski Türkçe karındaş "aynı anadan doğma" sözcüğünden evirilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe karın sözcüğünden Eski Türkçe +dAş ekiyle türetilmiştir. KT ve Trkmn T.de “ini” ET özelliğini korumaktadır.

“**Kardeşler**” Eski Türkçe kullanımı “iniygün” şeklindedir, TT ve Trkmn T.de “kardeşler” şekli, KT.de “bawırlar” olarak geçmektedir.

“**Kız kardeş**” Eski Türkçe kullanımı“siñil” şeklindedir, TT “kız kardeş”, KT.de “siñil” ET özelliğini korumuştur, Trkmn T.de “aýal doganjyk” şeklindedir.

“**Zevce**” Eski Türkçe kullanımı “yotuz” şeklindedir, TT.de “zevce”, KT “jubayı”, Trkmn T.de “aýal” olarak kullanılır.

“**Ecdat**” Eski Türkçe kullanımı“apa-eçü” şeklindedir, TT.de “ata, ecdat” Arapça kökenli kelimedir. “Ene-ata” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde Eski Türkçe ata "baba, dede" sözcüğünden alınmaktadır. Eski Türkçe sözcük at-ta çocuk sözünden türetilmiştir.

“**Yeğen**” Eski Türkçe kullanımı“atı” şeklindedir, TT “yeğen”, KT “jiyen”, Trkmn T.de “ýegen” şeklindedir.

“**Kuzen**” Eski Türkçe kullanımı “çıkan” şeklindedir, KT “böle”, Trkmn T.de “çıkan” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Gelin**” Eski Türkçe kullanımı “kelin” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T aynı şekilde geçmektedir.

“**Gelinler**” Eski Türkçe kullanımı “keliñün” şeklindedir, Eski Türkçedeki kelime başı “k-” sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38). “Kelinder” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince “k” dir (Tamir, 2012:435). Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince “k” dir (Tamir, 2012:435).

“**Kayınbirader**” Eski Türkçe kullanımı “yurç” şeklindedir, TT.de “kayınbirader”, KT.de “kayınaga” şeklindedir, Türkmen Türkçesinde ise “kayınbirader” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Dul kadın**” Eski Türkçe kullanımı “koduz” şeklindedir, Eski Türkçedeki “koduz”, “Tul” âyel Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435), “Dul ayal” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan “t-”lerin bir kısmı, Türkmencede “d-” olmuştur (Kara, 2012:244).

“**Sülale, oymak**” Eski Türkçe kullanımı “oluş” şeklindedir, TT.de “sülale, oymak”, KT “ürim-butaq, “ağayın-tuwıs”, Trkmn T.de “maşgala” olarak kullanılmaktadır.

“**Boy**” Eski Türkçe kullanımı “ok-bod” şeklindedir, Eski Türkçedeki “bod” kelimesi sızıcı “d” sesleri Türkiye Türkçesinde “y” sesine dönüşmüştür: ET bod-> TT boy- (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:37), “Taypa” Kazak ve “Taýpa” Türkmen Türkçelerine Arapçadan gelmektedir.

“**Halk tabakası**” Eski Türkçe kullanımı “kara bodun” şeklindedir, TT.de “halk tabakası”, KT.de “halıq qaımı”, Trkmn T.de “halk toplumu” olarak geçmektedir.

3.10. Sayılar

“**Bir**” Eski Türkçe kullanımı “bir” şeklindedir. Bir "1" sözcüğünden evrilmiştir. Bütün Türk lehçelerinde aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

“**İki**” Eski Türkçe kullanımı “iki” şeklindedir. Eski Türkçe eki veya ekki "2" sözcüğünün türemesidir. KT ve Trkmn T.de aynı kökü almaktadır.

“**Üç**” Eski Türkçe kullanımı “üç” şeklindedir, Türk ve Türkmen Türkçelerinde aynı şekilde kullanılmaktadır. “Üş” Türkiye Türkçesindeki bütün “ç” ler Kazak Türkçesinde “ş” dir (Tamir, 2012:435).

“**Dört**” Eski Türkçe kullanımı “töre” şeklindedir, Eski Türkçedeki “töre” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36). “Töre” Kazak Türkçesinde Eski Türkçedeki “tört” şeklini korumuştur. “Dört” Eski ve

Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t-"lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244).

“Beş” Eski Türkçe kullanımı “biş” şeklindedir, Eski Türkçedeki “bis” sözcüğünden türemektedir. “Bes” Kazakçada Eski Türkçeden alınmaktadır, Türkmencede ise “Bäş”“e” ünlüsü “ä” harfiyle ünlü değişmesine uğramaktadır.

“Altı” Eski Türkçe kullanımı“altı” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı şekilde kullanılmaktadır.

“Yedi” Eski Türkçe kullanımı “yiti” şeklindedir, Eski Türkçe yéti veya yétti "7" sözcüğünden evirilmiştir. “Jeti” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435). Türkmencede “ýedi” şeklinde geçmektedir.

“Sekiz” Eski Türkçe kullanımı“sekiz” şeklindedir, TT.de “sekiz”. “Segiz” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan ince “g-”ler Kazak Türkçesinde ince “k” dir (Tamir, 2012:435). Trkmn T.de “sekiz” şeklindedir.

“Tokuz” Eski Türkçe kullanımı“tokuz” şeklindedir, Eski Türkçedeki kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36). “Dokuz” Eski Türkçedeki “tokkuz” sözünden türemektedir. “Toğız” Kazak Türkçesinde “d” ünsüzü “t” ünsüzüne değişmektedir. “Dokuz” Türkmencede aynı şekilde kullanılmaktadır.

“On” Eski Türkçe kullanımı“on” şeklindedir. Bütün Türk lehçelerinde Eski Türkçedeki şekli kullanılmaktadır.

“Yirmi” Eski Türkçe kullanımı “yigirmi” şeklindedir. Eski Türkçe “yigirmi” sözcüğünden türemektedir. “Jiyırma” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435). “Ýigrimi” Türkmencede ise aynı Eski Türkçedeki gibi kullanılmaktadır.

“Otuz” Eski Türkçe kullanımı“otuz” şeklindedir. Eski Türkçedeki “ottuz” sözünden türemiştir, Kazak, Türkmen Türkçelerinde aynı “otuz” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kırk” Eski Türkçe kullanımı“kırk” şeklindedir, Türkiye Türkçesindeki “kırk” kelimesi Eski Türkçedeki özelliğini almaktadır ve bu özellik hem Kazak hem Türkmen Türkçelerinde korunmaktadır.

“Elli” Eski Türkçe kullanımı“elig” şeklindedir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe elig "el" sözcüğü ile eş kökenlidir.“Elli” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı kökten türemektedir.

“Yetmiş” Eski Türkçe kullanımı“yitmiş” şeklindedir.Eski Türkçe sözcük “yeti” sözcüğünden Eski Türkçe +mİş ekiyle türetilmiştir. “Jetpis” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435). m>b>p değişmesi: Kazak Türkçesinde "m" ünsüzü sedasız ünsüzlerden sonra geldiğinde değişerek p olur. Bu değişimde m’lerin önce teorik olarak b olduğunu, daha sonra ünsüz uyumuna uyarak p

olduğunu kabul ediyoruz (Tamir, 2012:436). “Ýetmiş” Türkmencede Eski Türkçedeki “yeti” sözünden türemektedir.

“**Yüz**” Eski Türkçe kullanımı “yüz” şeklindedir, TT ve Trkm T.de aynı Eski Türkçe şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “Jüz” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435)

“**Beş yüz**” Eski Türkçe kullanımı “biş yüz” şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “TT beş- ET bis, ET yüz- TT yüz” olarak kullanılmaktadır. “Besjüz” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435). Türkmencede böyle “başyüz” geçmektedir.

“**Bin**” Eski Türkçe kullanımı “biñ~biñ” şeklindedir, TT.de “bin”, Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde “b”-“m” ünsüzler değişimine “mıñ”, “müñ” uğramaktadır.

“**İki bin**” Eski Türkçe kullanımı “iki biñ” şeklindedir. TT.de “iki bin”, KT “eki mıñ”, Trkmn T.de “iki müñ” şeklindedir.

“**Üç bin**” Eski Türkçe kullanımı “üç biñ” şeklindedir. TT.de “üç bin”, KT “üş mıñ”, Trkmn T.de “üç müñ” şeklindedir.

“**On bin**” Eski Türkçe kullanımı “tümen” şeklindedir. TT.de “on bin”, KT “on mıñ”, Trkmn T.de “on müñ” şeklindedir.

“**On yedi**” Eski Türkçe kullanımı “yitiyigirmi” şeklindedir. TT.de “on yedi”, KT “on jeti”, Trkmn T.de “on ýedi” şeklindedir.

“**Yirmi beş**” Eski Türkçe kullanımı “yirmi beş” şeklindedir. TT.de “yirmi beş ”, KT “jiyırma bes”, Trkmn T.de “ýigrimi baş” şeklindedir.

“**Yirmi altı**” Eski Türkçe kullanımı “altı otuz” şeklindedir. TT.de “yirmi altı ”, KT “jiyırma altı”, Trkmn T.de “ýigrimi alty” şeklindedir.

“**Yirmi yedi**” Eski Türkçe kullanımı “yiti otuz ” şeklindedir. TT.de “yirmi yedi ”, KT “jiyırma jeti”, Trkmn T.de “ýigrimi ýedi” şeklindedir.

“**Otuz üç**” Eski Türkçe kullanımı “otuz artukı üç” şeklindedir. TT.de “otuz üç ”, KT “otız üş”, Trkmn T.de “otuz üç” şeklindedir.

“**Otuz sekiz**” Eski Türkçe kullanımı “otuz artukı sekiz” şeklindedir. TT.de “otuz sekiz ”, KT “otız segiz”, Trkmn T.de “otuz sekiz ” şeklindedir.

“**Kırk yedi**” Eski Türkçe kullanımı “kırk artukı yiti” şeklindedir. TT.de “kırk yedi”, KT “qırıq jeti”, Trkmn T.de “kyrk ýedi” şeklindedir.

“**İkinci**” Eski Türkçe kullanımı “ilk, ikinç” şeklindedir. TT.de “ikinci”, KT “ekinşi”, Trkmn T.de “ikinji” şeklindedir.

“**Her ikisi**” Eski Türkçe kullanımı “ikegü” şeklindedir. TT.de “her ikisi”, KT “ekeusi”, Trkmn T.de “iki, ikisi” şeklindedir.

“**Üçüncü**” Eski Türkçe kullanımı “üçünç” şeklindedir. TT.de “üçüncü”, KT “üşevi”, Trkmn T.de “üçünji” şeklindedir.

“**Her üçü, üçü birlikte**” Eski Türkçe kullanımı “ üçgü” şeklindedir. TT.de “her üçü, üçü birlikte”, KT “üşevi”, Trkmn T.de “üçünji” şeklindedir.

“**Beşinci**” Eski Türkçe kullanımı “bişinç” şeklindedir. TT.de “beşinci”, KT “besinşi”, Trkmn T.de “başinji” şeklindedir.

“**Yedinci**” Eski Türkçe kullanımı “yitinç” şeklindedir. TT.de “yedinci”, KT “jetinşi”, Trkmn T.de “yedinji” şeklindedir.

“**Onuncu**” Eski Türkçe kullanımı “onunç” şeklindedir. TT.de “onuncu”, KT “onınşı”, Trkmn T.de “onunjy” şeklindedir.

Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Türkmen Türkçesindeki sayılar kısmı hemen hemen aynı olarak kullanılmaktadır, genelde Eski Türkçe şekillerini korumaktadır.

3.11. Zamirler

“**Benim**” Eski Türkçe kullanımı “ben ~men, beni~meni” şeklindedir. TT.de “benim”, KT “meni”, Trkmn T.de “meniñ” şeklindedir. “Meni” Türkiye Türkçesinde sonunda *n* bulunan kelimelerin başındaki *b*’ler Kazak Türkçesinde *m*’dir: men“ben” (Tamir, 2012:435), “meniñ” Türkmencede Eski Türkçeyle aynı kökeni almaktadır.

“**Beni, bana doğru**” Eski Türkçe kullanımı “bini” şeklindedir. TT.de “beni, bana doğru”, KT “meni”, Trkmn T.de “meni” şeklindedir.

“**Bana**” Eski Türkçe kullanımı “baña-maña” şeklindedir. TT.de “bana”, KT “mağan”, Trkmn T.de “bana” şeklindedir.

“**Bana doğru**” Eski Türkçe kullanımı “bañaru” şeklindedir. TT.de “bana doğru”, KT “mağan qaray”, Trkmn T.de “bana dogry” şeklindedir.

“**Sen**” Eski Türkçe kullanımı “sen” şeklindedir. TT.de “sen”, KT “sen”, Trkmn T.de “sen” şeklindedir.

“**Sana**” Eski Türkçe kullanımı “sini, saña-señe” şeklindedir. TT.de “sana”, KT “sağan”, Trkmn T.de “sana” şeklindedir.

“**O**” Eski Türkçe kullanımı “ol” şeklindedir. TT.de “o”, KT “ol”, Trkmn T.de “ol” şeklindedir.

“**Onu**” Eski Türkçe kullanımı “anı” şeklindedir. TT.de “onu”, KT “onı”, Trkmn T.de “onu” şeklindedir.

“**Ona**” Eski Türkçe kullanımı “aḡar” şeklindedir. TT.de “ona” ET ve erken TT kullanımda nominatif tekil ol, çoğul olar, çekimli halleri anı, aḡa, anda, andın (onu, ona, onda, ondan) şeklindedir, KT “oḡan”, Trkmn T.de “oḡa” şeklindedir.

“**Onda, ondan**” Eski Türkçe kullanımı “anta” şeklindedir. TT.de “onda, ondan”, KT “ol da, odan”, Trkmn T.de “ondan” şeklindedir.

“**Onca**” Eski Türkçe kullanımı “anča” şeklindedir. TT.de “onca”, KT “osınşama”, Trkmn T.de “oḡca” şeklindedir.

“**Onun gibi, öyle**” Eski Türkçe kullanımı “antag-anteg” şeklindedir. TT.de “onun gibi, öyle”, KT “osı siaqty, osılay”, Trkmn T.de “beyle” şeklindedir.

“**Onunla**” Eski Türkçe kullanımı “anın” şeklindedir. TT.de “onunla”, KT “onımen”, Trkmn T.de “onun bilen” şeklindedir.

“**Ona doğru**” Eski Türkçe kullanımı “aḡaru” şeklindedir. TT.de “ona doğru”, KT “soḡan qaray”, Trkmn T.de “ona dogry” şeklindedir.

“**Biz**” Eski Türkçe kullanımı “biz” şeklindedir. TT.de “biz”, KT “biz”, Trkmn T.de “biz” şeklindedir.

“**Bizim**” Eski Türkçe kullanımı “biziḡ” şeklindedir. TT.de “bizim”, KT “bizdiḡ”, Trkmn T.de “biziñ” şeklindedir.

“**Bizi**” Eski Türkçe kullanımı “bizni” şeklindedir. TT.de “bizi”, KT “bizdi”, Trkmn T.de “bizi” şeklindedir.

“**Bize**” Eski Türkçe kullanımı “biziḡe” şeklindedir. TT.de “bize”, KT “bizge”, Trkmn T.de “bize” şeklindedir.

“**Bizde, bizden**” Eski Türkçe kullanımı “bizinte” şeklindedir. TT.de “bizde, bizden”, KT “bizde, bizden”, Trkmn T.de “bizdeñ” şeklindedir.

“**Siz**” Eski Türkçe kullanımı “siz” şeklindedir. TT.de “siz”, KT “siz”, Trkmn T.de “siz” şeklindedir.

“**Öz**” Eski Türkçe kullanımı “öz” şeklindedir. TT.de “öz”, KT “öz”, Trkmn T.de “öz” şeklindedir.

“**Kendim, ben**” Eski Türkçe kullanımı “özüm” şeklindedir. TT.de “kendim, ben”, KT “özim, men”, Trkmn T.de “özüm, men” şeklindedir.

“**Kendisi, o**” Eski Türkçe kullanımı “özi” şeklindedir. TT.de “kendisi, o”, KT “özi”, Trkmn T.de “özeñ” şeklindedir.

“**Kendi**” Eski Türkçe kullanımı “kentü” şeklindedir. TT.de “kendi”, KT “özi”, Trkmn T.de “ööz” şeklindedir.

“**Bunda, bundan**” Eski Türkçe kullanımı “bu” şeklindedir. TT.de “bunda, bundan”, KT “osında, osıdan”, Trkmn T.de “boyunca” şeklindedir.

“**Bunu**” Eski Türkçe kullanımı “bunu” şeklindedir. TT.de “bunu”, KT “osını”, Trkmn T.de “buu” şeklindedir.

“**Bunca**” Eski Türkçe kullanımı “bunça” şeklindedir. TT.de “bunca”, KT “osınşa”, Trkmn T.de “buñca” şeklindedir.

“**Böylesi**” Eski Türkçe kullanımı “büntegi” şeklindedir. TT.de “böylesi”, KT “osılay”, Trkmn T.de “beýle” şeklindedir.

3.12. İnsan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler

“**Uyku**” Eski Türkçe kullanımı “u” şeklindedir. TT.de “uyku” uyu- fiilinden Türkiye Türkçesinde +gU ekiyle türetilmiştir, “uky” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı “u-“ kökünden türemektedir.

“**Gözyaşı**” Eski Türkçe kullanımı “yaş” şeklindedir. ET yaş 1. Taze, yeşil (bitki) , yeşillik, 2. Nem, ıslaklık, 3. Göz yaşı ET *ñaş .“Köz jası, jas” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435), “gözyaş” Türkmencede böyle bir şekilde geçmektedir.

“**Diri**” Eski Türkçe kullanımı “ter” şeklindedir. Eski Türkçedeki “tirig” kelime başı “t”- sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür, “g” ünsüzünün erimesi (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), “tiri” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435). “diri” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244).

“**Hayat**” Eski Türkçe kullanımı “tirig” şeklindedir. TT.de “hayat”, KT.de “ömir”, Trkmn T.de “hajat” şeklindedir.

“**Ölü**” Eski Türkçe kullanımı “ölüg” şeklindedir. TT.de “ölü”, KT “ölüv”, Trkmn T.de “öli, ölen” olarak kullanılmaktadır.

“**Yaş, ömür**” Eski Türkçe kullanımı “yaş” şeklindedir, ET yaş, yaşam birimi. “Jas, ömir” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), “yaş” Türkmencede aynı ET kökünü korumaktadır.

“**İhtiyar, yaşlı**” Eski Türkçe kullanımı “karı” şeklindedir.“İhtiyar” Arapçadan gelen kelimedir, “kări” Kazak Türkçesinde ET “karı” sözcüğünden türemektedir. “Garry” Eski ve Orta Türkçe ait kelimelerin başında bulunan “k-” ler, Türkmencede genellikle “g-” ye dönmüştür ET karı - >Tkmn garry” (Kara, 2012:237).

“**Yaşlı, muhterem**” Eski Türkçe kullanımı “ödsig” şeklindedir. TT.de “yaşlı, muhterem”, KT.de “kări”, Trkmn T.de “garry” şeklindedir.

“**Aç**” Eski Türkçe kullanımı “aç” şeklindedir. TT. de “aç”, KT.de “aş”, Trkmn T “aaç” olarak kullanılmaktadır.

“**Tok**” Eski Türkçe kullanımı “tok” şeklindedir. TT. de “tok”, KT.de “toq”, Trkmn T “dok” olarak kullanılmaktadır.

“**Açlık**” Eski Türkçe kullanımı “a:çsık” şeklindedir. TT. de “açlık” Eski Türkçedeki āç aç, açlık (isim ve sıfat), KT.de “aştıq” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde “ş” dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T “aaçlyk” olarak kullanılmaktadır.

“**Tokluk**” Eski Türkçe kullanımı “tosık” şeklindedir. TT.de “tokluk”, KT.de “toqtıq”, Trkmn T.de “dokluk” olarak kullanılmaktadır.

“**Tokluğa aldırmayan**” Eski Türkçe kullanımı “tokurkak” şeklindedir. TT.de “tokluğa aldırmayan”, KT.de “toyımsız”, Trkmn T. “doýumsuz” şeklinde geçmektedir.

“**Zayıf**” Eski Türkçe kullanımı “toruk” şeklindedir. TT.de “zayıf”, KT.de “arıq”, Trkmn T.de “arryk” olarak geçmektedir.

“**Semiz, tüz**” Eski Türkçe kullanımı “semiz” şeklindedir. TT.de “semiz, tüz”, KT.de “semiz”, Trkmn T.de “semiz” şeklindedir.

“**Dürüst, adil**” Eski Türkçe kullanımı “tüz” şeklindedir. TT.de “dürüst, adil”, KT.de “tüzüv, ädil”, Trkmn T.de “dogruçyl” olarak kullanılmaktadır.

“**Yalan**” Eski Türkçe kullanımı “igid” şeklindedir.ET yalğan iftira, töhmet < ET yalğa-/yala- 1. yalamak, 2. iftira etmek, dil uzatmak +In < ET *yalıg dil +(g)A-, “jalğan” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j” dir (Tamir, 2012:435), “ýalan” Türkmencede ET şekli korunmaktadır.

“**Güç**” Eski Türkçe kullanımı “küç” şeklindedir. Eski Türkçedeki kelime başı k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür ET küç- > TT güç-, (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:38). “Küş” Kazak Türkçesinde Eski Türkçedeki şeklini korumaktadır fakat TT.deki bütün “ç” ler KT.de “ş” dir. “Güçli” Türkmen Türkçesinde aynı ET kökünden türemiştir.

“**Güçlü**” Eski Türkçe kullanımı “erklig-küçlüg” şeklindedir. TT.de “güçlü”, KT.de “küşi köp”, Trkmn T.de “güýçli” olarak geçmektedir.

“**Maharet**” Eski Türkçe kullanımı “uz” şeklindedir. TT.de “maharet”, KT.de “usta”, Trkmn T.de “ussatlyk” olarak geçmektedir.

“**Utanma**” Eski Türkçe kullanımı “ubut” şeklindedir.ET -O ūtan- utanmak < ET uvut/üt utanma duygusu, ar, haya, edep yeri +(g)An- < ET uv- küçültmek, ufalamak +Ut, “uyaluw” Kazak Türkçesinde “t” ünsüzü “y” ünsüzüne değişmektedir. “Utanmak” Türkmencede ise aynı ET kökünü korumaktadır.

“**Umut**” Eski Türkçe kullanımı “umug” şeklindedir. ET um- dilemek, ummak +Ut. “Umyt” Kazakça ve Türkmencede aynı ET kökünden türemektedir.

“**Mutlu, sevinçli**” Eski Türkçe kullanımı “beñgilig” şeklindedir. TT.de “mutlu, sevinçli”, KT.de “baqıttı, quwanıştı”, Trkmn T.de “bagt” şeklindedir, Arapça kökenli kelimedir.

“**Bilgi**” Eski Türkçe kullanımı “bilig” şeklindedir. Eski Türkçedeki “bil” kökü TT, KT, Trkmn T.de korunmaktadır.

“**Fitne, fesat**” Eski Türkçe kullanımı “anyıg bilig” şeklindedir.TT “fitne, fesat”,KT “buzaqılıq aldaw”, Trkmn T.de “bozgaklyk, aldaw” şeklindedir.

“**Yiğit, kahraman**” Eski Türkçe kullanımı “alp” şeklindedir. Hem TT, KT, Trkmn T.de “alp, yiğit, kahraman” şekilleri geçmektedir.

“**Cahil**” Eski Türkçe kullanımı “biligsiz” şeklindedir. Arapçadan “bilmeyen, bilgisiz” kökenli kelimedir.“Nadan” KT ve Trkmn T.de Farsça kökenden gelmektedir.

“**Derin ve geniş bilgili, vizyon sahibi**” Eski Türkçe kullanımı “bilge” şeklindedir. TT.de “bilge”, KT “bilimdi”, Trkmn T.de “alym” olarak geçmektedir.

“**Fitne, fesat**” Eski Türkçe kullanımı “añıgbilig” şeklindedir. TT.de “fitne, fesat”, KT.de “buzaqılıq”, Trkmn T.de “bozgaklyk” olarak geçmektedir.

“**Sadık**” Eski Türkçe kullanımı “matı” şeklindedir, Arapçadan gelen kelimedir. “Senimdi” KT “Wepadar” Trkmn T.de şu şekillerde geçmektedir.

“**Sıkıntı**” Eski Türkçe kullanımı “buñ” şeklindedir, TT “sıkıntı”, KT “aırlıq, jük”, Trkmn T “agyrlyk” şeklindedir.

“**Sıkıntısız, dertsiz**” Eski Türkçe kullanımı “buñsuz” şeklindedir, TT “sıkıntısız, dertsiz”, KT “dertsiz”, Trkmn T “gaýgysyz” şeklindedir.

“**Sıkılmak, bunalmak**” Eski Türkçe kullanımı “buñad” şeklindedir, TT “sıkılmak, bunalmak”, KT “zerigüv”, Trkmn T “tukatlanmak” şeklindedir.

“**Pişman olmak**” Eski Türkçe kullanımı “ökün” şeklindedir, TT “pişman olmak”, Farsçadaki “paşman” sözünün kökünden türemektedir, KT “ökinüv”, Trkmn T “ökünmek” şeklindedir. KT ve Trkmn T.de ET özelliğini korumaktadır.

“**İyi**” Eski Türkçe kullanımı “edgü” şeklindedir, t/d/ > /y/ evrimi ve sonseste /ü/ > /i/ asimilasyonu.Lehçelerde edgü, eygü, eygi, eyü, eyi biçimlerigörülür.

“Jaqsı”Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012 :435), Türkmen Türkçesinde“gowy” şeklinde görülmektedir.

“**Kötü**” Eski Türkçe kullanımı “yabız-yablak” şeklindedir, öndamaksıl “y” ünsüzü söz başında bulunmaktadır. “Jaman” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y”ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012 :435), Türkmen Türkçesinde “erbet” şeklinde görülmektedir.

“Ün, şöhret” Eski Türkçe kullanımı “kü” şeklindedir, “ünlü” TT: ünlü, şöhret, şayia, iştihar. ünlü: meşhur manalarını taşımaktadır. “Tanımal” KT, “Meşhur” Trkmn T.de şu şekillerde “meşhur, ünlü” manasıyla kullanılmaktadır.

“Yanılmak, hata etmek” Eski Türkçe kullanımı “yazın” şeklindedir, ET yanıl- hata etmek, eğrilmek ≈ ET yaña/yaňak yan, düz istikamette olmayan ≈ ET yan, “jañıluv, qatejasaw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y”ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “ýalňyşmak” ET kökünü alarak türemektedir.

“Hata” Eski Türkçe kullanımı “yañıl-, yañılık” şeklindedir, TT “hata”, KT “qate”, Trkmn T.de “hata” “hata” sözcüğü Arapçadan gelmektedir.

“Huzursuzluk, rahatsızlık” Eski Türkçe kullanımı “tarkınç” şeklindedir, TT “huzursuzluk, rahatsızlık”, KT.de “mazasızdıq, rahatsızdanu”, Trkmn T “heder” olarak geçmektedir.

“Dürüst olmayan” Eski Türkçe kullanımı “tüzsüz” şeklindedir, Eski Türkçedeki kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012 :36) , TT “Dürüst olmayan”, KT “durısemes” Farsça kökenli kelimedenden türemektedir. Trkmn T.de şu şekilde “nädogry” olarak geçmektedir.

“Kıskançlık” Eski Türkçe kullanımı “suk” şeklindedir, ET kızgın-/kışgan- cimrilik etmek, esirgemek < ET kızığ/kısı +(g)An- < ETü kız kıt +I(g), “qızğanış” Kazak Türkçesinde ET “kızgan” sözcüğünden türemiştir. Türkmen Türkçesinde “gabanjañlyk” “kıskanmak, kıskançlık” anlamında kullanılmaktadır.

“İnatçı” Eski Türkçe kullanımı “üz” şeklindedir, TT “inad” Arapçadan türemiş kelimedir. KT.de “qırsıq”, Trkmn T.de “kesir” şeklinde geçmektedir.

“Aldatıcı” Eski Türkçe kullanımı “kür” şeklindedir, TT “aldatıcı”, KT.de “aldaw”, Trkmn T.de “aldamak” ETalda- aldatmak, kandırmak +In- < ET al hile +dA-, ET al- fiilinden al- > *alt > alta- derivasyonu düşünülebilir.

“Hile, hilekâr” Eski Türkçe kullanımı “kürlüg-teblig” şeklindedir. TT.de “hile, hilekâr”, KT.de “qu, qu adam”, Trkmn T.de “hile” olarak geçmektedir.

3.13. Ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler

“Çadır” Eski Türkçe kullanımı “kerekü” şeklindedir, ET çatır/çaşır kara çadır, tente veya gölgelik şeklinde kullanılmaktadır. “Şatır” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde “ş”dir (Tamir, 2012:435), “Çadyr” Türkmencede de aynı Eski Türkçe kökü korunmaktadır.

“Çadırılı, göçebe” Eski Türkçe kullanımı “kerekülüg” şeklindedir, TT.de “çadırılı, göçebe”, KT.de “Şatır, köşpendi üy”, Trkmn T.de “çaadyr” olarak geçmektedir.

“**Ev**” Eski Türkçe kullanımı “eb” şeklindedir, Eski Türkçedeki ötümlü çift dudak patlayıcı “b” ünsüzü söz sonunda “eb” olarak geçmektedir (Tekin, 2000:65, 66), KT “Üy”, Trkmn T.de “öý” “ev” olarak kullanılmaktadır.

“**Duvar**” Eski Türkçe kullanımı “ta:m” şeklindedir, Eski Türkçedeki kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönmüştür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), “duvar” TT Farsçadan gelen kelimedir. “Tam” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d”ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435), “diwar” Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan “t”-lerin bir kısmı, Türkmencede “d-” olmuştur (Kara, 2012:244).

“**Ev, bina, türbe**” Eski Türkçe kullanımı “bark” şeklindedir, TT “ev, bina, türbe”, KT “üy, munara, kümbez”, Trkmn T “öý, bina, gümmez” şeklindedir.

“**Kapı**” Eski Türkçe kullanımı “kapıg” şeklindedir, ET kapıg kapı < ET kap- bitişmek, kapanmak +I(g). Erken dönemden beri görülen kapu biçimi /p/ sesi etkisiyle ünlü yuvarlaklaşması gösterir. 17. yy'dan sonra küçük ses uyumunun devreye girmesiyle kapı tercih edilmiştir. “Esik” Kazak Türkçesinde “eşik”, Eski Türkçedeki “gapy” kelime başı k- sesleri çoğunlukla “g-“ sesine dönmüştür ET kapıg- > Trkmn T gapy-, (Kartallıoğlu, Yıldırım, 38:2012)

“**Eşik, kapı**” Eski Türkçe kullanımı “eşik” şeklindedir. TT.de “eşik”, KT.de “Esik, qapı”, Trkmn T.de “işik, gapy” olarak kullanılmaktadır.

“**Ocak**” Eski Türkçe kullanımı “oçuk” şeklindedir, TT.de “ocak”, KT.de “oşaq” Türkiye Türkçesindeki bütün “ç” ler Kazak Türkçesinde “ş”dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “ojak” şeklindedir.

“**Yurt, yaşanan yer**” Eski Türkçe kullanımı “yurt” şeklindedir. TT “yurt, yaşanan yer”, KT.de “turgılıqtı meken, tuğan jer”, Trkmn T.de “ýurt” olarak geçmektedir.

“**İş**” Eski Türkçe kullanımı “iş” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı ET.deki özelliğini korumaktadır.

“**Aş**” Eski Türkçe kullanımı “aş” şeklindedir, TT, KT, Trkmn T.de aynı ET.deki özelliğini korumaktadır.

“**Gıda**” Eski Türkçe kullanımı “azuk” şeklindedir. KT, Trkmn T.de aynı “azık” ET.deki özelliğini korumaktadır.

“**Aç**” Eski Türkçe kullanımı “açsız” şeklindedir, TT “aç”, KT.de “aş”, Trkmn T.de “aaç” olarak kullanılmaktadır.

“**Elbise**” Eski Türkçe kullanımı “ton” şeklindedir. TT.de “elbise”, KT.de “ton, köylek”, Trkmn T.de “köynek” şeklindedir.

“**Elbiseli**” Eski Türkçe kullanımı “tonlug” şeklindedir. TT.de “elbiseli”, KT.de “köylegi bar, köylekti”, Trkmn T.de “köynekli” olarak kullanılmaktadır.

“**Elbisesiz, çıplak**” Eski Türkçe kullanımı “tonsuz” şeklindedir, TT “elbisesiz, çıplak”, KT “köyleksiz, jalañaş”, Trkmn T.de “yalañaç” olarak geçmektedir.

“**Giyimli**” Eski Türkçe kullanımı “kedimlig” şeklindedir. TT.de “giyimli”, KT.de “kiyimmen”, Trkmn T.de “geyimli” olarak kullanılmaktadır.

“**İpek**” Eski Türkçe kullanımı “kin” şeklindedir. TT.de “ipek”, OT ipek/yipek ipek <ET ip/yip ip +Ak , KT.de “jibek”, Trkmn T.de “yüpek” olarak kullanılmaktadır.

“**İpek**” Eski Türkçe kullanımı “kutay” şeklindedir. TT “ipek”, KT “jibek”, Trkmn T.de “yüpek” şeklindedir.

“**Kenarları kıvrık elbise**” Eski Türkçe kullanımı “kırgaglıg” şeklindedir, KT.de “jyekteri qayrılğan köylek”, Trkmn T.de “gapdaly gýşyk köynek ” şeklindedir.

“**İpekli kumaş**” Eski Türkçe kullanımı “işgiti” şeklindedir, KT.de “jibek mata”, Trkmn T.de “yüpek mata” olarak kullanılmaktadır.

“**Yaya**” Eski Türkçe kullanımı “yadag” şeklindedir. “Jayaw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “pyýada ýöremek” şeklindedir.

“**Atlı**” Eski Türkçe kullanımı “atlıg” şeklindedir. KT.de “attı”, Trkmn T.de “atly”

“**Kul**” Eski Türkçe kullanımı “kul” şeklindedir. KT.de “kul”, Trkmn T.de “gul” olarak geçmektedir. ET özelliği korunmaktadır.

“**Köle sahibi**” Eski Türkçe kullanımı “kullug” şeklindedir. KT “quldıq”, Trkmn T.de “gullyk” şeklindedir.

“**Cariye**” Eski Türkçe kullanımı “kün” şeklindedir (Dişi hizmetçi). Arapçadan gelen kelimedir. KT.de “kün” ET özelliğini almaktadır. Trkmn T.de “gyrnak ” şeklindedir.

“**Cariye sahibi**” Eski Türkçe kullanımı “künlüg” şeklindedir. KT.de “künđik”, Trkmn T.de “gyrnak iyesi” şeklindedir.

“**Zengin**” Eski Türkçe kullanımı “bay” şeklindedir. KT ve Trkmn T.de “bay” şeklinde geçmektedir. ET özelliğini korumaktadır.

“**Yoksul**” Eski Türkçe kullanımı “çıgañy” şeklindedir, Orta Türkçeden “yoksul-fakir” < ET yok +sII, KT “kedey”, Trkmn T.de “garyp” olarak kullanılmaktadır.

“**Misk, kokulu mum**” Eski Türkçe kullanımı “yıpar” şeklindedir bir cins yaban keçisinin yağ bezesinden elde edilen güzel kokulu madde Arapçadan gelen kelimedir. “Jupar” Kazak Türkçesinde Eski Türkçe şeklini korumaktadır, Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “müşk” olarak geçmektedir.

“**İtriyat, parfüm**” Eski Türkçe kullanımı “itriyat” şeklindedir, KT.de “ätir, duhi” , Trkmn T.de “duhi, atyr” olarak geçmektedir. Arapça “ıtır” kökünden türemiş kelimedir, “güzel koku, parfüm, baharat” anlamını verir.

“**Kokulu**” Eski Türkçe kullanımı “kinlig” şeklindedir, < ET kok- +I(g), KT.de “iyisi bar”, Trkmn T.de “ysy gelmek” şeklindedir.

3.14. Savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler

“**Er, erkek**” Eski Türkçe kullanımı “er” şeklindedir, ET erkek hayvan ve insanın eril cinsi < ET ér- olmak, tam ve bütün olmak, yetişmek +Ak, KT ve Trkmn T.de “er, erkek” Eski Türkçedeki şekilleri korunmaktadır.

“**Erler**” Eski Türkçe kullanımı “eren” şeklindedir, KT.de “eren”, Trkmn T.de “batyr erkek” anlamlarını taşımaktadır.

“**Asker, ordu**” Eski Türkçe kullanımı “sü” şeklindedir, KT.de “äsker, orda”, Trkmn T.de “esger”. Arapçadan gelen kelimedir. Özgün kullanımı "ordu" anlamında kolektif addır. Birey ("bir ordu mensubu") anlamında asker 19. yy başlarından önce yazılı dilde görülmez; bu anlamda 19. yy sonuna dek ‘askerī kullanılır. Kolektif anlam askere gitmek, askere yazılmak vb. deyimlerde korunmuştur. Arapça sözcüğün biçiminden türediğine ilişkin görüş ses bakımından problemlidir.

“**Savaş**” Eski Türkçe kullanımı “sünüş-” şeklindedir. OT *sava- söz söylemek +İş < ET sav söz, KT.de “soğıs”, Trkmn T.de “uruş” olarak geçmektedir.

“**Savaşmak**” Eski Türkçe kullanımı “sünüş” şeklindedir, ET savaş- tartışmak, mücadele ve muharebe etmek < ET *sava-söz çarpmak +İş - < ET sav söz +(g)A-, KT “soğısuv”, Trkmn T.de “söweşmek” şeklindedir.

“**Komutan, amir**” Eski Türkçe kullanımı “buyruk” şeklindedir, KT.de “äsker bası, buyruk”, Trkmn T.de “komandır, başlyk” olarak kullanılmaktadır.

“**Lider**” Eski Türkçe kullanımı “baş” şeklindedir, İng. leader önder < İng lead (fiil) öncü olmak, önden gitmek + er << Ger *laidjan a.a. << HAvr *leit-²a.a. KT.de “lider, köşbaşşı”, Trkmn T.de “lider” olarak geçmektedir.

“**Liderlik, komutanlık etmek**” Eski Türkçe kullanımı “başla-başad” şeklindedir, KT.de “liderlik, başşılıq jasaw”, Trkmn T.de “yolbaşçylyk” şeklindedir.

“**Sevk etmek liderlik etmek**” Eski Türkçe kullanımı “uuz” şeklindedir, KT.de “başşılıq jasaw”, Trkmn T.de “yolbaşçylyk etmek” şeklindedir.

“**Arz etmek**” Eski Türkçe kullanımı “ötün” şeklindedir, KT.de “ötünüş jasaw” ET özelliğini korumaktadır. Trkmn T.de “arzu etmek” olarak kullanılmaktadır.

“**Rica**” Eski Türkçe kullanımı “ötüg-ötünç” şeklindedir. Arapça “raca” kelimesinin türemesidir. KT.de “ötünüş”, Trkmn T.de “hayýş” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“**Düşman**” Eski Türkçe kullanımı “yagı” şeklindedir, KT.de “duşpan”, Trkmn T.de “duşman” olarak kullanılmaktadır. Farsçadan gelen kelimedir.

“**Savaşçı**” Eski Türkçe kullanımı “yagıçı” şeklindedir, KT.de “soğıs aşuşı, soğısuşı”, Trkmn T.de “söweşjeñ” olarak kullanılmaktadır.

“**Yiğit, kahraman**” Eski Türkçe kullanımı “alp” şeklindedir, KT “qaharman” KT, Trkmn T.de “gahryman”. Farsça“kahramān”İran mitolojisinde Şah Tahmuras'ın Kah-tarasp tarafından tahtından mahrum edilen oğlu<<OF kār-framān iş buyuran.

“**Yiğit savaşçı**” Eski Türkçe kullanımı “alpıgu” şeklindedir, KT.de “soğısuşı jigıt, qaharman, batyr, Trkmn T “batyr, söveşçi yiğıt” olarak kullanılmaktadır.

“**Sefer etmek**” Eski Türkçe kullanımı “süle” şeklindedir, KT.de “jorıqqa şığuv”, Trkmn T.de “sapar ýasamak”olarak kullanılmaktadır.

“**Sevk etmek**” Eski Türkçe kullanımı “yori-yont-” şeklindedir,KT.de “başılıq jasaw”, Trkmn T.de “ýolbaşçylyk etmek” şeklindedir.

“**Akın etmek**” Eski Türkçe kullanımı “akın etmek” şeklindedir, KT.de “şeşim şığaruv”, Trkmn T.de “çozuş ýasamak” şeklinde geçmektedir.

“**Baskın yapmak**” Eski Türkçe kullanımı “bas-” şeklindedir, KT.de “basıp aluw”, Trkmn T.de “hüjüm ýasama” şekillerinde geçmektedir.

“**Yenilmek**” Eski Türkçe kullanımı “basın-” şeklindedir,ET-OK yeñ-üstün gelmek<<ET *yegin-<ETyeg üstün+In-, KT.de “jeñilüv” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “ýeñilmek” Türkmencede aynı TT gibi geçmektedir.

“**Yağmalamak**” Eski Türkçe kullanımı “yul-yulı” şeklindedir. TT yakma<ET yak-+mA, KT.de “toñau, talaw”, Trkmn T.de “talamak”şeklindedir.

“**Yaya, piyade**” Eski Türkçe kullanımı “yadag” şeklindedir,ET yadağ yürüyen, piyade <ET yad- açmak, yaymak +A, KT.de“Jayaw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “pyýada” şekli kullanılmaktadır.

“**Atlı, süvari**” Eski Türkçe kullanımı “atlıg” şeklindedir, KT ve Trkmn T.de “atly” olarak geçmektedir.

“**Ok**” Eski Türkçe kullanımı “ok” şeklindedir, hem TT, KT, hem Trkmn T ET özelliğini koruyarak “ok” şeklinde kullanılmaktadır.

“**Kılıç**” Eski Türkçe kullanımı “Kılıç” şeklindedir. KT.de “qılış”, Trkm T.de “gylyç” olarak kullanılır. ET özelliği korunmaktadır.

“**Kılıçla**” Eski Türkçe kullanımı “kılıçla-” şeklindedir, KT.de “qılıştaw”, Trkmn T.de “gylyçla” olarak kullanılmaktadır.

“**Mızrak**” Eski Türkçe kullanımı “sünjü” şeklindedir, KT.de “nayza”, Trkmn T.de aynı KT gibi “nayza” şekli kullanılmaktadır. Farsçadan gelen kelimedir.

“**Batırmak mızraklamak**” Eski Türkçe kullanımı “sanç” şeklindedir. KT.de “nayzalaw”, Trkmn T.de “nayzalamak” şeklinde geçmektedir.

“**Zırh**” Eski Türkçe kullanımı “yarık” şeklindedir, “Zırh” ~Farsçadan “zirih” savaş giysisi. KT.de “sawıt-sayman”, Trkmn T.de “sawıt-sowut” olarak kullanılmaktadır.

“**Davul**” Eski Türkçe kullanımı “köbürge” şeklindedir, “Davul” Arıtabl1. davul, özellikle savaş davulu, 2. tabla, dairesel ve yassı tepsi ≈ Fatabal. KT.de “dabil” ET özelliğini korumuştur. Trkmn T.de “deprek” olarak geçmektedir.

“**Silahlı**” Eski Türkçe kullanımı “yaraklıg” şeklindedir, KT.de “qaru-jaraq, jaraqıtı”, Trkmn T.de “yarag”, KT ve Trkmn T.de ET özelliği “yaraklıg” korumaktadır.

“**Giyimli**” Eski Türkçe kullanımı “kedimlig” şeklindedir, KT.de “kiyimdi”, Trkmn T.de “geyimli” olarak geçmektedir.

“**Ordu, karargah**” Eski Türkçe kullanımı “ordu” şeklindedir, KT.de “orda”, Trkmn T.de “ordu”, ET özelliğini korumaktadır.

“**Sığınak, kale**” Eski Türkçe kullanımı “korıgan” şeklindedir, “sığınak, kale” TT sığın- + (g) Ak, “kale” sözcüğü ise Arapçadan gelmektedir. KT.de “qorğan” olarak ET “korıgan” şeklini almaktadır. Trkmn T.de ise “gala” olarak geçmektedir.

“**Müstahkem mevki**” Eski Türkçe kullanımı “arkuy” şeklindedir. KT.de “küşeytilgen orın, lauazım”, Trkmn T.de “guýçli pozisiyon”

“**Gözetleme külesi**” Eski Türkçe kullanımı “kargu-karguy” şeklindedir. KT.de “qarawıl munarası”, Trkmn T.de “karawıl minaresi” şeklinde geçmektedir.

“**Engel**” Eski Türkçe kullanımı “tug” şeklindedir, TT en gel-yoluna çıkmak, mani olmak anlamındadır. KT.de “böget”, Trkmn T.de “bökdenc” şeklindedir.

“**Muhafız**” Eski Türkçe kullanımı “korıgu” şeklindedir. TT.deki “muhafız” Arapça kökenli kelimedir. KT.de “küzetşi”, Trkmn T.de “gooraýcy” olarak kullanılmaktadır.

“**Kılavuz**” Eski Türkçe kullanımı “yırçi” şeklindedir. KT.de “gid”, Trkmn T.de “gözenek” şekillerinde karşımıza çıkmaktadır.

“**Öncü, keşif kolu**” Eski Türkçe kullanımı “yelme” şeklindedir, KT.de “qolbaşşı”, Trkmn T.de “jolbaşçy” olarak kullanılmaktadır.

“**Casus haberci**” Eski Türkçe kullanımı “körüg” şeklindedir. KT.de “şpion, habarşı”, Trkmn T.de “ıçaly, habarçy” şeklindedir.

“Düşman hakkında bilgi alınan tutsak” Eski Türkçe kullanımı “tıl” şeklindedir. Hem KT hem Trkmn T.de ET “tıl” özelliği korunmaktadır.

“Yağmacı” Eski Türkçe kullanımı “yulıgçı” şeklindedir. KT.de “jırtqış”, Trkmn T.de “talayan” olarak kullanılmaktadır.

“Esir tabi” Eski Türkçe kullanımı “baz” şeklindedir. KT.de “tutqın”, Trkmn T.de “yesir” şeklindedir.

“Tabi, bağımlı kılmak” Eski Türkçe kullanımı “baz kıl-” şeklindedir. KT.de “tutqınğa aluw, täveldi qıluw”, Trkmn T.de “yesir almak” olarak kullanılmaktadır.

“Köle olmak” Eski Türkçe kullanımı “kulad-” şeklindedir. KT.de “qul boluw”, Trkmn T.de “gul bolmak” şeklindedir.

“Cariye olmak” Eski Türkçe kullanımı “küned” şeklindedir. TT.deki “cariye” Arapça kökenli kelimedir. KT.de “küñ boluw”, Trkmn T.de “cariye bolmak” olarak kullanılır.

“Ülke devlet” Eski Türkçe kullanımı “İl” şeklindedir. KT.de “el, memleket”, Trkmn T.de “ülke, watan” olarak kullanılmaktadır.

“Devlet kurmak ve korumak” Eski Türkçe kullanımı “il tut” şeklindedir. KT.de “elquruw jäne qorğaw”, Trkmn T.de “watany gurmak we goramak” şeklindedir.

“Devlet tutulacak yer, devlet merkezi” Eski Türkçe kullanımı “il tutsık yir” şeklindedir. KT.de “memleket ornalaşqan jer, memleket ortalığı”, Trkmn T.de “döwlet merkezi” olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Devleti ebediyen yaşatmak” Eski Türkçe kullanımı “beñgü il tut” şeklindedir. KT.de “memleketti mäñgilik sürdirüv”, Trkmn T.de “döwleti sonsuz yaşatmak” olmaktadır.

“Töre kanun” Eski Türkçe kullanımı “törü” şeklindedir, KT.de “törelük, qarar”, Trkmn T.de “kanun” olarak kullanılmaktadır.

“Kanun yapmak” Eski Türkçe kullanımı “törü it” şeklindedir. KT.de “törelük aytuw”, Trkmn T.de “kanun ýasamak” şeklinde kullanılmaktadır.

“Düzenlemek, teşkilatlandırmak” Eski Türkçe kullanımı “düzenlemek, teşkilatlandırmak”, şeklindedir. KT.de “jüyelev”, Trkmn T.de “tiimaarlamak” şeklindedir.

“Teşkilatlanmak” Eski Türkçe kullanımı “itin-yaratun” şeklindedir. KT.de “uyımdastırılğan”, Trkmn T.de “tiimarlamak” olarak kullanılmaktadır.

“Yer su vatan” Eski Türkçe kullanımı “yir, sub” şeklindedir. KT “jer, su, otan”, Trkmn T.de “yer, suw, watan”, üç lehçede de aynı ET özelliğini korumaktadır.

“Vatan” Eski Türkçe kullanımı “turgak” şeklindedir. KT.de “otan, tuğan jer”, Trkmn T.de “watan” olarak kullanılmaktadır.

“Şehir” Eski Türkçe kullanımı “ulus” şeklindedir. KT.de “ulıs, şahar”, Trkmn T.de “şäher” Arapça kökenli kelimedir.

“Kutsal, Tanrı tarafından gönderilmiş” Eski Türkçe kullanımı “ıduk” şeklindedir. KT.de “Qasiyetti, Täñirden jiberilgen”, Trkmn T.de “Mukaddes, Tañrýdan göndermek”

“Talih, Tanrının verdiği güç, karizma” Eski Türkçe kullanımı “kut” şeklindedir. KT.de “Täñirdiñ bergen küşi, harizma”, Trkmn T.de “Tañrýnyn bergen guýçi”

“Kismet” Eski Türkçe kullanımı “ülüg” şeklindedir. KT.de “baq”, Trkmn T.de “ülüş” ET “ülüg” özelliğini korumaktadır.

“Mal, servet” Eski Türkçe kullanımı “barım” şeklindedir. KT.de “mal-mülük”, Trkmn T.de “ülüş” ET “mal-mülk” olarak kullanılmaktadır.

“Kervan” Eski Türkçe kullanımı “arkış tirkış” şeklindedir. KT.de “kerüven”, Trkmn T.de “kerwen”

“Baç haraç” Eski Türkçe kullanımı “kalıñ” şeklindedir. KT.de “alım-salıq”, Trkmn T.de “salgyt”

“Ülkesiz, devletsiz kalmak” Eski Türkçe kullanımı “ilsire-” şeklindedir. KT.de “ölkesiz, memleketsiz qaluw”, Trkmn T.de “ýurtsuz, ülkesiz bırakmak”.

“Kağansız kalmak” Eski Türkçe kullanımı “kagansıra-” şeklindedir. KT.de “qağansız qaluw”, Trkmn T.de “kagansız galmak”.

“Kağansız bırakmak” Eski Türkçe kullanımı “kagansırat-” şeklindedir. KT.de “qağansız qaldıruw”, Trkmn T.de “kagansız bırakmak”.

“Soyunu tüketmek, soy kırımı, jenosit” Eski Türkçe kullanımı “urugsırat-” şeklindedir. KT.de “ürim-butağın joyu, genotsid”, Trkmn T.de “gyrgynçylyk”.

“Konmak, yerleşmek” Eski Türkçe kullanımı “kon-” şeklindedir. KT.de “qonuw, jerlesüv”, Trkmn T.de “oturmak, yerleşmek”.

“Yerleştirmek, iskan etmek” Eski Türkçe kullanımı “kontur-” şeklindedir. KT.de “jerlestirüv”, Trkmn T.de “yerleştirmek”.

“Buluşmak, ittifak yapmak” Eski Türkçe kullanımı “kabış-” şeklindedir. KT.de “kezdesüv, joliğuw”, Trkmn T.de “duşuşmak”.

“Barış anlaşması yapmak” Eski Türkçe kullanımı “tüzül-” şeklindedir. KT.de “beybitşilik kelisim şartın jasaw”, Trkmn T.de “parahatlyk ylalyşyma ýasamak”.

“Dost, düşmansız” Eski Türkçe kullanımı “yagısız” şeklindedir. KT.de “dos, duşpansız”, Trkmn T.de “dost, duşmansýz”.

“Yabancı” Eski Türkçe kullanımı “tat” şeklindedir. KT.de “jat jurttıq, şeteldik”, Trkmn T.de “yat”.

3.15. Unvanlar

“İmparator” Eski Türkçe kullanımı “kagan” şeklindedir. Lat imperator ordu kumandanı, serdar, Roma'nın askeri hakimi olan Augustus'un benimsediği unvan < Lat imperare buyurmak, komuta etmek +()tor < Lat in+1 parare tedarik etmek, donatmak. Avusturya hükümdarlarının sıfatı olarak 16. yy'dan itibaren Türkçede kullanılmıştır. Türkçeye Latineden dolaysız olarak giren ender sözcüklerdendir. “Qağan” KT.de Eski Türkçe “kagan” şekli korunmaktadır. Türkmencede “kagan” sözü kullanılmaktadır.

“İmparatoriçe” Eski Türkçe kullanımı “katun” şeklindedir. KT.de “hanşa”, Trkmn T.de “şa aýal”.

“İmparatorluk unvanı” Eski Türkçe kullanımı “ilteriş” şeklindedir. KT.de “han lauazımı, imperator”, Trkmn T.de “patyşa derejesi, imperator”.

“İmparatoriçelik unvanı” Eski Türkçe kullanımı “ilbilge” şeklindedir. KT.de “hanşayım lauazımı”, Trkmn T.de “şa aýal derejesi”.

“Han” Eski Türkçe kullanımı “kan” şeklindedir. ET xakan/xagan/xân hükümdar, “Han” KT. Trkm T.de “han” olarak kullanılmaktadır.

“Hükümdar” Eski Türkçe kullanımı “ilig” şeklindedir. Ar hukm egemenlik + Fa dār , tutan, sahip. KT.de “ämırşı”, Trkmn T.de “hökümdar” olarak geçmektedir.

“Hükümdarlık unvanı, yüksek bir unvan” Eski Türkçe kullanımı “bilge” şeklindedir. KT.de “bileüşü lauazımı, joğarı lauazım”, Trkmn T.de “hökümdarlyk derejesi, beyik bir dereje ”.

“Hükümdarlık unvanı” Eski Türkçe kullanımı “böğü” şeklindedir. KT.de “bileüşü lauazımı”, Trkmn T.de “hökümdarlyk derejesi”.

“Veliht” Eski Türkçe kullanımı “ini il” şeklindedir. Arapçadan gelen kelimedir. KT.de “mirasqor”, Trkmn T.de “h mirasdüşer”.

“Şehzade” Eski Türkçe kullanımı “tigin” şeklindedir. Farsçadan şahzāda/şāhzāda “hükümdar oğlu, prens”. KT.de “hanzada”, Trkmn T.de “şazada”.

“Şehzadelik unvanı” Eski Türkçe kullanımı “şad” şeklindedir. KT.de “şahzadalıq lauazım”, Trkmn T.de “şazadalyk derejesi”.

“Şehzadelik unvanı” Eski Türkçe kullanımı “yabgu” şeklindedir. KT.de “şahzada lauazımı”, Trkmn T.de “şazadalyk derejesi”.

“Prenses” Eski Türkçe kullanımı “kunçuy” şeklindedir. “Prenses” Fransızcadan “princesse”, hükümdar kızı veya prens eşi KT.de “hanşayım”, Trkmn T.de “şazadanyň aýaly”.

“**Boy başı – Sarı Türgişlerde**” Eski Türkçe kullanımı “çor” şeklindedir. KT.de “ru bası-Sarı Türkeştede”, Trkmn T.de “boy başı-Sary Türgişlerde”.

“**Boy başı-Kara türgişlerde**” Eski Türkçe kullanımı “irkin” şeklindedir. KT.de “ru bası-Qara Türkeşterde”, Trkmn T.de “boy başı-Gara Türgişlerde”.

“**Bayırkuların başı**” Eski Türkçe kullanımı “ulug irkin” şeklindedir. KT.de “bayırkuldardıñ başı”, Trkmn T.de “bayırkul başı”.

“**Büyük irkin**” Eski Türkçe kullanımı “köl irkin” şeklindedir. KT.de “ülken taypa”, Trkmn T.de “beýik taypa”.

“**Boy başı**” Eski Türkçe kullanımı “beg ” şeklindedir. KT.de “ru bası”, Trkmn T.de “Boy başı”.

“**Boy başının eşi, beg ailesinden hanım**” Eski Türkçe kullanımı “işi” şeklindedir. KT.de “ru basınıñ jarı, bek januyasınıñ hanımı”, Trkmn T.de “boý başynyñ eri, beý maşgalasynyñ hanımy”.

“**General**” Eski Türkçe kullanımı “tarkan” şeklindedir. “Tarkan” << ET tarkan bir soyluluk unvanı, komutan ≈ Saka ttarkana a.a. ≈ Sogd tarxān a.a. ≈ Hun tarқан/tarخان a.a.KT.de “general”, Trkmn T.de “general”.

“**Çin generali**” Eski Türkçe kullanımı “señün” şeklindedir. KT.de “segun”, Trkmn T.de “Hytaý generali”.

“**Büyük komutan, marşal**” Eski Türkçe kullanımı “apa tarkan” şeklindedir. KT.de “baş qolbaşşı, marşal”, Trkmn T.de “komandır”.

“**General**” Eski Türkçe kullanımı “baga tarkan” şeklindedir. “Büyük general” anlamında kullanılmaktadır. KT.de “general”, Trkmn T.de “general”.

“**Başkomutan**” Eski Türkçe kullanımı “çabış” şeklindedir. ET komit- heyecan ve şevk vermek +(g)An. Yeni Türkçe sözcük Fr commandant sözcüğünden serbest çağrışım yoluyla türetilip ET köke atfedilmiştir. Komuta ve komut sözcükleri daha sonra geri-türetilmiştir.

KT.de “askerbası”, Trkmn T.de “baş komandır”.

“**Şada bağlı beyler**” Eski Türkçe kullanımı “şadapıt” şeklindedir. KT.de “şad bekteri”, Trkmn T.de “şad beýleri”

“**Amir, komutan, vezir**” Eski Türkçe kullanımı “buyruk” şeklindedir. KT.de “ağa komandır”, Trkmn T.de “baş komanduýuşiy”.

“**Vezir**” Eski Türkçe kullanımı “bölün” şeklindedir. “Vezir” TT Arapçadan gelen kelime, “hükümdarın yardımcısı, danışman, bakan” anlamını verir. “Uâzir” KT Arapçadan dahil edilip, “uâzir” olarak türemektedir. Trkmn T.de “Geñeşi” kullanılır.

“**Genel vali**” Eski Türkçe kullanımı “ilteber” şeklindedir. KT.de “başşı, qolbaşşı”, Trkmn T.de “baş hakim”.

“**Askeri vali**” Eski Türkçe kullanımı “tutuk” şeklindedir. KT.de “äskerbası”, Trkmn T.de “esgeri häkim”.

“**Kağan-, devlet sözcüsü**” Eski Türkçe kullanımı “ayıgma” şeklindedir. KT.de “qağan, memleket atından söz söyleytin”, Trkmn T.de “kagan, döwlet adyna söz aýdan”.

“**Başmüşavir**” Eski Türkçe kullanımı “inançu” şeklindedir. KT.de “sot mırza”, Trkmn T.de “sudýa”.

“**Başyargıç**” Eski Türkçe kullanımı “yargan” şeklindedir. “Baş yargıç” TT yargıcu hakem < ET yar- +(g)İç. KT.de “joğarğı sot”, Trkmn T.de “baş sudýa”.

“**Mühürdar**” Eski Türkçe kullanımı “tamgaçı” şeklindedir. KT.de “baspager”, Trkmn T.de “çapçy”.

“**Elçi**” Eski Türkçe kullanımı “elçi” şeklindedir. ET élçi devlet adamı < ET él devlet, barış +çI.n “Elşi” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “wekil” olarak geçmektedir

3.16. Yazı ve sanatla ilgili kelimeler

“**Yazmak**” Eski Türkçe kullanımı “biti-” şeklindedir. “Yazı” OT yazığ, yazılan şey, yazı < ET – yaz-çizmek, yazı yazmak +I (g). “Jazuw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435). Türkmencede “Ýazma” ET “yaz” kökünü korumaktadır.

“**Yazdırmak**” Eski Türkçe kullanımı “bitit-” şeklindedir. KT.de “jazdıruw”, Trkmn T.de “ýazdyrmak”.

“**Yazı**” Eski Türkçe kullanımı “bitig” şeklindedir. KT.de “jazba”, Trkmn T.de “ýazma”.

“**Kazıyarak yazmak**” Eski Türkçe kullanımı “ur-” şeklindedir. KT.de “qazıp jazuw”, Trkmn T.de “gazyp ýazmak”.

“**Yazdırmak**” Eski Türkçe kullanımı “urtur-” şeklindedir. KT.de “jazuw, jazdıruw”, Trkmn T.de “ýazmak”.

“**Kazıyarak yazmak**” Eski Türkçe kullanımı “tokı-” şeklindedir. KT.de “kaşap jazuw”, Trkmn T.de “gazyp ýazmak”.

“**Yazdırmak**” Eski Türkçe kullanımı “tokıt-” şeklindedir. KT.de “jazdıruw”, Trkmn T.de “ýazmak”.

“**Ebedî taş**” Eski Türkçe kullanımı “beñgü taş” şeklindedir. KT.de “mânği tas”, Trkmn T.de “ebedi daş” şeklindedir.

“**Türbe**” Eski Türkçe kullanımı “bark” şeklindedir. Arapçadan gelen “toprak, kabir” anlamını veren kelimedir. KT.de “Kümbez”, Trkmn T.de “gümmez” olarak kullanılmaktadır.

“Yapmak” Eski Türkçe kullanımı “yarat” şeklindedir ET yap- 1. çatmak, sert sesle kapamak, örtmek, 2. çalmak, yapıştırmak, katmak, 3. duvar örmek. “Jasaw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435). Trkmn T “yasamak”şeklindedir.

“Yaptırmak” Eski Türkçe kullanımı “yaratur-” şeklindedir. ET sonseste /p/ ile biten fiillerin birçoğu onomatope özellikleri gösterir. Karş. *çap-, öp-, sep-, tep-*. ETü fiil esasen tandır ekmeği gibi "çarparak yapıştırmak", ikinci olarak "örtmek, sıvamak" ve üçüncü olarak "duvar inşa etmek" anlamındadır. "Eylemek" anlamına genişlemesi 13. yy sonrasına aittir. “Jasatuw” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435).

“İnşa ettirmek” Eski Türkçe kullanımı “yaratıt” şeklindedir. KT.de “salu”, Trkmn T.de “gurmak” şeklindedir.

“Resim” Eski Türkçe kullanımı “bediz” şeklindedir. Arapça “rasm” şeklinde girmektedir (1. işaretleme, 2. iz, işaret, simge, damga, 3. suret), KT.de “Süret”, Trkmn T.de “Surat” olarak geçmektedir.

“Ressam” Eski Türkçe kullanımı “bedizçi” şeklindedir. Arapçadan “rassām” gelen “çizdi, işaretledi” anlamını vermektedir. KT “Süretşi”, Trkmn T “Suratçy”.

“Süs, desen” Eski Türkçe kullanımı “uz” şeklindedir. KT.de “bezendirgiş zattar, oyular”, Trkmn T.de “bezeme, nagış”.

“Öldürülen düşmanı temsilen dikilen taş” Eski Türkçe kullanımı “balbal” şeklindedir. KT.de “Öltirilgen duşpandı bayandap jazılğan tas”, Trkmn T.de “Öldürülen düşmany vekilen dikilen daş”.

3.17. Manevi hayat ve ölümle ilgili kelimeler

“Tanrı” Eski Türkçe kullanımı “Teñri” şeklindedir. KT.de “Täjir”, Trkmn T.de “Tañry”.

“Türk Tanrısı” Eski Türkçe kullanımı “Türk Teñrisi” şeklindedir. KT.de “Türük Täjiri”, Trkmn T.de “Türk Tañrysy”.

“Türk kutsal yer su ruhları” Eski Türkçe kullanımı “Türk ıduk yiri sub” şeklindedir. KT.de “qasiyetti Türük jer su ruhtarı”, Trkmn T.de “Türk keramatly yer su ruhları”.

“Tanrıça” Eski Türkçe kullanımı “umay” şeklindedir. KT.de “quday äyel”, Trkmn T.de “hudaý aýal”.

“Gönül” Eski Türkçe kullanımı “köñül” şeklindedir. KT.de “köñil”, Trkmn T.de “gönül”.

“Öl” Eski Türkçe kullanımı “öl-” şeklindedir. KT.de “öl”, Trkmn T.de “ölmek”.

“**Ölü**” Eski Türkçe kullanımı “ölüg” şeklindedir. KT.de “ölik”, Trkmn T.de “öli”.

“**Ruhun kuş olup uçması, vefat etmek**” Eski Türkçe kullanımı “uç-” şeklindedir. KT.de “ruhtıñ kus bolıp uşuwı, jan tapsıruw”, Trkmn T.de “ruhun guş bolup uçması, vepat etmek”.

“**Ruhun uçup gitmesi, vefat etmek**” Eski Türkçe kullanımı “uça bar-” şeklindedir. KT.de “ruhtıñ uşıp ketüvi, ömirde ozuw”, Trkmn T.de “ruhun uçup gitmesi, vepat etmek”.

“**Ruhun kuş olup uçması, vefat etmek**” Eski Türkçe kullanımı “kergek bol-” şeklindedir. KT.de “ruhtıñ qus bolıp uşuwı, qaytı boluw”, Trkmn T.de “ruhun guş bolup uçması, vepat etmek”.

“**Cenaze töreni**” Eski Türkçe kullanımı “yog” şeklindedir. KT.de “janaza räsimi”, Trkmn T.de “jynaza dabarasy”.

“**Cenaze töreni yapmak**” Eski Türkçe kullanımı “yogla-” şeklindedir. KT.de “Janaza räsimin jasaw”, Trkmn T.de “Jynaza dabarasy geçirmek”.

“**Cenaze töreni yaptırmak**” Eski Türkçe kullanımı “yoglat” şeklindedir. KT.de “Janaza räsimin jasatuw, joqtaw”, Trkmn T.de “jaýlama”.

“**Törende yaş tutucu, ağlayıcı**” Eski Türkçe kullanımı “yogçı” şeklindedir. KT.de “Räsimde joqtaw aytışı, jılap-sıqtawşı”, Trkmn T.de “dabarada ýas tutmak”.

“**Cenaze sırasındaki feryat**” Eski Türkçe kullanımı “sıgıt” şeklindedir. KT.de “jılap-sıqtaw”, Trkmn T.de “perýat”.

“**Cenazede feryat etmek**” Eski Türkçe kullanımı “sıgta-” şeklindedir. KT.de “janazada joqtaw aytuw”, Trkmn T.de “Jynazada perýad etmek ”.

“**Feryatçı**” Eski Türkçe kullanımı “sıgıtçı” şeklindedir. KT.de “jılap-sıqtawşı”, Trkmn T.de “perýatçı”.

18. Sıfatlar

“**Kalın**” Eski Türkçe kullanımı “kalın, yogun” şeklindedir. ET “kalın sayıca çok, kalabalık, yoğun”. KT “qalıñ”, Trkmn T “ýogyn”.

“**Yufka, ince**” Eski Türkçe kullanımı “yuyka” şeklindedir. TT “İnce” ET inçe/yinçe ince, narin < ET *yinç- küçülmek? daralmak +gA << ETü *ñin(i)ş-. KT “Jiñişke” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T “İnçe”.

“**Yumuşak**” Eski Türkçe kullanımı “yımşak” şeklindedir. ET yımşak yumuşak < ET yımşa- yumuşamak +Uk. KT “Jumsaq” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435). Trkmn T.de “ýumşak” ET şekli korunmaktadır.

“Küçük, az” Eski Türkçe kullanımı “kut” şeklindedir. TT küçük [küç.] < ET kiçi küçük, yavru +çUk < çoc. “kişi” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “kiçi” ET şekli korunmuştur.

“Büyük” Eski Türkçe kullanımı “ulug” şeklindedir. ET “bedük” büyük < ET bedü- büyümek +Uk. KT “Ülken”, Trkmn T “Uly”.

“Az, azıcık” Eski Türkçe kullanımı “az, azıkna ” şeklindedir. ET āz çok değil. KT ve Trkmn T.de aynı “az” olarak geçmektedir.

“Çok” Eski Türkçe kullanımı “üküş” şeklindedir ET çök kalabalık, gürültü << ET çawk/*çoğuk ses, avaz < ET çawı-/çoğı- ses etmek +Uk. KT “Köp”, Trkmn T “köp”.

“Uzak” Eski Türkçe kullanımı “ırak, uzun” şeklindedir. ET uzak uzun süren, uzamış < ET uza- +Uk. KT “Uzaq”, Trkmn T “Uzak”.

“Yakın” Eski Türkçe kullanımı “yaguk” şeklindedir. ET yâkın yakınca (zarf), yan (ad) < ET yâk yakın (sıfat) +In << ET yağuk a.a. < ET yak- yanaşmak, yaklaşmak +Uk. “Jaqın” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “yakyn” ET şekli korunmaktadır.

“Düz dürüst” Eski Türkçe kullanımı “egri, tüz” şeklindedir. KT.de “tüzüv, ädil”, Trkmn T.de “dogry” şeklindedir.

“Zayıf” Eski Türkçe kullanımı “semiz, toruk” şeklindedir. Türkiye Türkçesine “Zayıf” Arapçadan gelmektedir. KT.de “arıq”, Trkmn T.de “arrayk” olarak geçmektedir.

“Temiz” Eski Türkçe kullanımı “arığ” şeklindedir. Arapçadaki “tamyız” sözü “seçme, ayıklama, arıtm” anlamını veren kelimedir. KT “Taza”. Türkmen Türkçesine aynı şekilde “Tämiz” kelimesi Arapçadan gelmiştir.

“İyi” Eski Türkçe kullanımı “edgü” şeklindedir. ET edgü fayda (isim), faydalı, iyi (sıfat) < ET ét- düzenlemek, hazırlamak, yarar kılmak +gU, TT /d/ > /y/ evrimi ve sonseste /ü/ > /i/ assimilasyonu tipiktir. Lehçelerde edgü, eygü, eygi, eyü, eyi biçimleri görülür.“Jaqsı” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 435:2012). Türkmencede “gowy” kelimesi kullanılmaktadır.

“Daha iyi” Eski Türkçe kullanımı “yig” şeklindedir. KT.de “jaqsıraq”, Trkmn T.de “gowuja”.

“Fena” Eski Türkçe kullanımı “anyıg” şeklindedir. KT.de “jaman, naşar”, Trkmn T.de “yaramaz”.

“**Fena**” Eski Türkçe kullanımı “yabız~yablak” şeklindedir. Arapçadan gelen kelimedir. “Jaman” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435). Trkmn T.de “erbet” şeklinde geçmektedir.

“**Ağır**” Eski Türkçe kullanımı “agır” şeklindedir. Ağır 1. hafif zıddı, 2. pahalı, değerli KT “Aur” ve Trkmn T “Agır” ET şekili “agır” sözüden türemektedir.

“**Ucuz, kolay**” Eski Türkçe kullanımı “uçuz” şeklindedir. ET uçuz düşük, kolay, hor, değersiz +Uz << ET uç- düşmek. KT ve Trkmn T.de F.dan “arzan” kelimesinden gelmektedir.

“**Tatlı**” Eski Türkçe kullanımı “süyji” şeklindedir. “Tatlı”ET tatıg lezzet < ET tat-/tatı-tatmak +I(g) . Kazak Türkçesinde “Tätti” şeklinde geçmektedir. Trkmn T.de “süyji” ET şekli korunmaktadır.

“**Bütün**” Eski Türkçe kullanımı “kamağ” şeklindedir. ET bütün tam, kâmil, olgun < ET büt- bitmek, kemale ermek +In. KT “Bütün”, Trkmn T “Bütünleýin” Eski Türkçedeki “bütün” şekli korunmuştur.

“**Yarım**” Eski Türkçe kullanımı “sıñar” şeklindedir. Türkiye Türkçesinde “Yarım”ET yarım yarma, yarılmış şeyin her parçası < ET yar- kesme, bölme +Im, “Jartı” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “ýary” olarak kullanılmaktadır.

“**Aç**” Eski Türkçe kullanımı “a:ç” şeklindedir. ET aç aç, açlık (isim ve sıfat). “Aş” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “Aç” sözü kullanılmaktadır.

“**Tok**” Eski Türkçe kullanımı “tok” şeklindedir. KT.de “toq”, Trkmn T.de “dok” olarak kullanılmaktadır.

“**Aç**” Eski Türkçe kullanımı “aşsız” şeklindedir. ET aç aç, açlık (isim ve sıfat). “Aş” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “Aç” sözü kullanılmaktadır.

“**Çıplak**” Eski Türkçe kullanımı “tonsuz” şeklindedir. KT.de “jalañaş”, Trkmn T.de “ýalañaç.

“**Yalın, çıplak**” Eski Türkçe kullanımı “yalın” şeklindedir. TT cıbilak/cavlak çıplak < onom cıp/cıbil çıplak cilt sesi, yıkanma sesi +IAk. KT.de “Jalañaş”, Trkmn T.de “çuw ýalañaç” şekillerinde geçmektedir.

“**Kedersiz**” Eski Türkçe kullanımı “buñsuz” şeklindedir. KT.de “muñsız”, Trkmn T.de “biagyry”.

“**Yiğit**” Eski Türkçe kullanımı “alp” şeklindedir. ET yigit genç, delikanlı < ET yégen kardeş çocuğu, torun +It. “Jigit” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435), Türkmencede “ýigit” ET şekli korunmaktadır.

“**Ünlü**” Eski Türkçe kullanımı “külüg” şeklindedir. KT.de “tanımal”, Trkmn T.de “meşhur”.

“**Adsız, unvansız**” Eski Türkçe kullanımı “atsız” şeklindedir. KT.de “esimsiz, atsız, lauazımsız”, Trkmn T.de “atsyz”.

“**Zengin**” Eski Türkçe kullanımı “yılısg” şeklindedir. KT.de “bay”, Türkçede öteden beri "zengin kişi, mal sahibi" anlamında kullanılan *bay* sözcüğü Dil Devrimi döneminde Kırgızca ve Kıpçakça bazı örnekler kanıt gösterilerek (*bey* sözcüğü yerine) hitap deyimi olarak kullanıma sokulmuştur. Türkmencede aynı “Baý” ET gibi şekli korunmuştur.

“**Yoksul**” Eski Türkçe kullanımı “çıgany” şeklindedir. KT.de “kedey”, Trkmn T.de “garyp”.

“**Güçlü**” Eski Türkçe kullanımı “erklig~küçlüg” şeklindedir. ET “küç zor, şiddet, kudret1” < ET *kü- +Iş. KT “Küşti”, Trkmn T.de “Güýçli”. Kazak ve Türkmen Türkçelerinde aynı “küç” kelimesinden türemektedir.

“**Dizli, güçlü**” Eski Türkçe kullanımı “tizlig” şeklindedir. KT.de “mıqtı”, Trkmn T.de “gujurly”.

“**Yaşlı**” Eski Türkçe kullanımı “karı” şeklindedir. Türkiye Türkçesi “Yaşlı” ET yaş yaşam birimi ≈ ET yaş taze, canlı, yeşil (bitki). KT “Käri” ve Trkmn T.de “Garry” Eski Türkçenin “karı” kelimesinden türemiştir.

“**Sayısız**” Eski Türkçe kullanımı “sansız” şeklindedir. KT.de “sansız”, Trkmn T.de “tükeniksiz”.

“**Ebedi, sonsuz**” Eski Türkçe kullanımı “beñgü” şeklindedir. “Bengi”ET “meñgü ölümsüz, ebedi << ET *beñgü, asli biçim b- olup çeşitli lehçelerde b > m dönüşümü ikincildir.“Mäñgi” Kazak Türkçesinde ET şekli korunmaktadır. Türkmencede ise “Baky” olarak geçmektedir.

“**Mümkün**” Eski Türkçe kullanımı “kut” şeklindedir. KT.de “mümkün”, Trkmn T.de “mümkün” Arapça “amkan” kelimesinin türemesidir.

“**Bey olmaya layık**” Eski Türkçe kullanımı “beglik bey olmaya layık” şeklindedir. KT.de “bek lauazımına layıq”, Trkmn T.de “beý bolmaýa mynasyp”.

“**Hanım olmaya layık**” Eski Türkçe kullanımı “işilik” şeklindedir. KT.de “hanım lauazımına layıq”, Trkmn T.de “hanym bolmaýa mynasyp”.

3. 19. Zarflar

“**Hep, çok**” Eski Türkçe kullanımı “eñ, kop” şeklindedir. Orta Türkçe ham veya hem "tüm, tümü, daima" sözcüğü ile eş kökenlidir. Türkçe sözcük Farsça ve Orta Farsça aynı anlama gelen ham sözcüğünden alıntıdır.“Eñ, köp” ve “Köp” Kazak ve Türkmen Türkçelerinde böyledir.

“**Hepsi birden**” Eski Türkçe kullanımı “kopın” şeklindedir. KT.de “barlığı birge, birden”, Trkmn T.de “bilen, birlikde”.

“**Hiç, tamamıyla**” Eski Türkçe kullanımı “idi ” şeklindedir. KT.de “eşkim, barlığı”, Trkmn T.de “hiç, bary”.

“**Her hiç**” Eski Türkçe kullanımı “neñ” şeklindedir. KT.de “är”, Trkmn T.de “örän”.

“**Pek, pek çok**” Eski Türkçe kullanımı “ti” şeklindedir. Eski Türkçe bek "sert, sağlam, katı, korunaklı" sözcüğünden evirilmiştir. KT “öte, öte köp”ve Trkmn T.de “örän” böyle şekiller almaktadır.

“**Pek çok**” Eski Türkçe kullanımı “ertiñü” şeklindedir. KT.de “köbirek”, Trkmn T.de “köpräk”.

“**Fevkalade çok**” Eski Türkçe kullanımı “ertiñüti” şeklindedir. KT.de “erekşe qasiyetke iye, qabiletti”, Trkmn T.de “geñ ”.

“**Sonuna dek**” Eski Türkçe kullanımı “tüketi yigdi” şeklindedir. KT.de “soñına deyin”, Trkmn T.de “ahyryna çenli” şeklindedir.

“**Katica, dikkatle**” Eski Türkçe kullanımı “katıgdı” şeklindedir. KT.de “muqiyat”, Trkmn T.de “dykgat bilen”.

“**Kez, defa**” Eski Türkçe kullanımı “yolı” şeklindedir. KT.de “kez, ret”, Trkmn T.de “bitin”.

“**Şimdi**” Eski Türkçe kullanımı “amtı” şeklindedir. KT.de “qazir”, Trkmn T.de “hâzir”.

“**Tekrar**” Eski Türkçe kullanımı “yana” şeklindedir. KT.de “qayta”, Trkmn T.de “gaýtadan”.

“**Yeniden**” Eski Türkçe kullanımı “yiçe” şeklindedir. KT.de “janadan”, Trkmn T.de “yañadan”.

“**Bütünüyle**” Eski Türkçe kullanımı “kalısız” şeklindedir. Eski Türkçe bütün "tam, kâmil, olgun" sözcüğünden everilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe büt- "bitmek, kemale ermek" fiilinden Eski Türkçe +In ekiyle türetilmiştir.Kazak “Bütün” ve Türkmen Türkçelerinde “Bitin” aynı şekilde kullanılmaktadır.

“**Gündüzün**” Eski Türkçe kullanımı “küntüz” şeklindedir. KT.de “kündiz”, Trkmn T.de “gündiz” şeklindedir.

“**Geceleyin**” Eski Türkçe kullanımı “tün” şeklindedir. KT.de “keşke qaray”, Trkmn T.de “ağşama ýakyn” olarak kullanılmaktadır.

“**Bol bol**” Eski Türkçe kullanımı “kergeksiz” şeklindedir. “Bol bol” Orta Türkçe bol "çok, bereketli" sözcüğüdür. Kazak Türkçesinde “Öte-öte”, Türkmen Türkçesinde “Örän” olarak geçmektedir.

“**İyice**” Eski Türkçe kullanımı “edgüti” şeklindedir. Türkiye Türkçesi /d/ > /y/ evrimi ve sonseste /ü/ > /i/ assimilasyonu tipiktir. Lehçelerde edgü, eygü, eygi, eyü, eyi biçimleri görülür. Eski Türkçe edgü "fayda (isim), faydalı, iyi (sıfat)" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe ét- "düzenlemek, hazırlamak, yarar kılmak" fiilinden Eski Türkçe +gU ekiyle türetilmiştir. “Jaqsıraq” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435). Trkmn T.de “Mazalyja” şeklindedir.

“**Şimdi**” Eski Türkçe kullanımı “amtı” şeklindedir. Türkçe sözcük Eski Türkçe uş imdi "işte şimdi" sözcüğünden evrilmiştir. Kazakça “qazır” ve Türkmenceye “hâzir” Farsçadan gelmektedir.

“**Tekrar**” Eski Türkçe kullanımı “yana” şeklindedir. Arapça kökünden gelen taktâr "yineleme, özellikle bir sözü yineleme" sözcüğünden alıntıdır KT “qayta” ve Trkmn T.de “gaýtalama” şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

“**Yeniden**” Eski Türkçe kullanımı “yiçe” şeklindedir. Eski Türkçe yañı "geri gelen, yeni ay, yeni" sözcüğü Eski Türkçe yan- "geri gelmek" fiilinden türetilmiş olabilir. “Jañadan” Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün y’ler Kazak Türkçesinde “j”dir (Tamir, 2012:435) Türkmencede “yañadan” bu şekilde kullanılmaktadır.

“**Gündüzün**” Eski Türkçe kullanımı “küntüz” şeklindedir. Eski Türkçe küntüz "gündüz" sözcüğünden gelmektedir. Eski Türkçe kün "gün" sözcüğünden türetilmiştir. “Gündiz” Türkmencede aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Fakat “Kündiz” Türkiye Türkçesindeki “g” le başlayan kelimeler Kazakçada “g” olur.

“**Geceleyin**” Eski Türkçe kullanımı “tün” şeklindedir. “Gece” Eski Türkçe kéçe "gece, geç vakit" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe kéç "geç" fiilinden Eski Türkçe +A ekiyle türetilmiştir KT.de “tün”, Trkmn T.de “gije” bu şekillerde kullanılmaktadır.

“**Bu devirde**” Eski Türkçe kullanımı “kışın, bödke” şeklindedir. KT.de “bul dävırde”, Trkmn T.de “bu dөwürde”.

“**İçeri**” Eski Türkçe kullanımı “içre” şeklindedir. ET içgerü içe doğru, içte olan < ETü iç +(g)ArU, KT.de “iş” Türkiye Türkçesindeki bütün ç’ler Kazak Türkçesinde ş dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “iç”.

“**Dışarı**” Eski Türkçe kullanımı “taşra” şeklindedir. Eski Türkçedeki “taşık” kelime başı “t”-sesleri Türkiye Türkçesinde çoğunlukla “d”-sesine dönüşmüştür. (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012:36), KT.de “tısqa şıgıv” Türkiye Türkçesinde Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan “d” ler Kazak Türkçesinde “t”-dir (Tamir, 2012:435), Trkmn T.de “daşkyçykmaq”, Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde kelime başında bulunan "t- "lerin bir kısmı, Türkmencede "d-" olmuştur (Kara, 2012:244) .

“**Üstte**” Eski Türkçe kullanımı “üze” şeklindedir. KT.de “üsti, üstinde”, Trkmn T.de “üstüne”. Eski Türkçedeki “üze” “z” ünsüzü “s” ye değişerek “üst-” şeklini almaktadır, Kazak ve Türkmen Türkçelerinde ET şekli korunmaktadır.

“**Altta**” Eski Türkçe kullanımı “asra” şeklindedir. Eski Türkçe altın zarfından veya onun kökü olan alta- fiilinden OTü yapıcı muğlak bir yöntemle ad üretilmiştir. KT.de “astı, astında”, Trkmn T.de “aşak” böyle bir şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

3.20. Bağlaçlar

“**Önce, ilkin**”Eski Türkçe kullanımı “başlayı” şeklindedir. “Önce, ilkin” Eski Türkçe öj sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +çA2 ekiyle türetilmiştir. KT.de “aldyñgi”, Trkmn T.de “ilkinji”.

“**Önce, ve**” Eski Türkçe kullanımı “ulayı” şeklindedir. KT.de “bayağı”, Trkmn T.de “ilki”.

“**Ve**” Eski Türkçe kullanımı “artukı” şeklindedir. KT.de “jäne”, Trkmn T.de “we”. TT “Ve” ve Trkmn T “We” Arapça kökenden gelmektedir. Kazakça ise “jäne” olarak kullanılmaktadır.

“**Ve, dahi**” Eski Türkçe kullanımı “takı” şeklindedir. KT.de “jäne, tağı”, Trkmn T.de “bilen”.

“**Ve, dahi**” Eski Türkçe kullanımı “yeme” şeklindedir. KT.de “jäne, tağısın-tağı”, Trkmn T.de “hem”.

“**Ve**” Eski Türkçe kullanımı “udu” şeklindedir. KT.de “jäne”, Trkmn T.de “we”.

“**Yoksa**” Eski Türkçe kullanımı “azu” şeklindedir. KT.de “bolmasa”, Trkmn T.de “yogsam”.

3.21. Edatlar

“**Pekiştirme**” Eski Türkçe kullanımı “Ok-ök-kök” şeklindedir. KT.de “qattılanuw”, Trkmn T.de “emele gelme”.

“**Soru**” Eski Türkçe kullanımı “mu-gu” şeklindedir. TT.deki “Soru” Eski Türkçe sorıg "aranan şey, arama" sözcüğü Eski Türkçe sor- fiiliyle +I(g) ekiyle

türetilmiştir. KT.de “suraq”, Trkmn T.de “sorag” Kazakça ve Türkmencede “sor-” kökeni korunmaktadır.

“İle” Eski Türkçe kullanımı “birle” şeklindedir. Eski Türkçe birle veya bile "ile, beraber (edat), ve (bağlaç)" sözcüğü Eski Türkçeden türetilmiştir. KT.de “birge”, Trkmn T.de “bile” Kazakça ve Türkmencede “beraberlik” manasını taşımaktadır.

“İçin” Eski Türkçe kullanımı “üçün” şeklindedir. TT “için” “İçin” Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe uç "son" sözcüğünden Eski Türkçe +(I)n ekiyle türetilmiştir. KT.de “üşin” Türkiye Türkçesindeki bütün “ç” ler Kazak Türkçesinde “ş” dir, Trkmn T.de “üçin”. Kazak Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde Eski Türkçe özeliğini korumaktadır.

“Gibi” Eski Türkçe kullanımı “teg” şeklindedir. KT.de “siyaqtı”, Trkmn T.de “meñzeş” Oğuzca kibi "benzer, aynı kalıptan" sözcüğünden evrilmiştir. Oğuzca sözcük Eski Türkçe kîp "kalıp" sözcüğünden Eski Türkçe +I2 ekiyle türetilmiştir.

“Arasında” Eski Türkçe kullanımı “ara” şeklindedir. KT.de “Arası”, Trkmn T.de “arasy, ara” “Arasında” Eski Türkçe ara "ayırarak [zarf], ayıran [ad]" sözcüğünden gelmektedir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe yazılı örneği bulunmayan *adra sözcüğünden evrilmiş olabilir; ancak bu kesin değildir. Bu sözcük Eski Türkçe adır- "ayırarak" fiilinden Eski Türkçe +A ekiyle türetilmiştir. Kazak ve Türkmencede aynı “ara, arasında” olarak kullanılmaktadır.

“Aşağı” Eski Türkçe kullanımı “kodı” şeklindedir. “Aşağı” “Aşağı” Türkiye Türkçesi aşağı "iniş yönüne doğru" sözcüğünden evrilmiştir. Türkçe sözcük Oğuzca aşak "dağ eteği" sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +kA ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe aş- "dağ aşmak, geçmek" fiilinden Eski Türkçe +(g)Ak ekiyle türetilmiştir. KT.de “tömen”, Trkmn T.de “aşak” “Aşak” Türkmencede Oğuz özelliği korunmaktadır.

“Her” Eski Türkçe kullanımı “sayu” şeklindedir. KT.de “är”, Trkmn T.de “her”, Farsça har "tüm, bütün, her" sözcüğünden alıntıdır.

“-A doğru” Eski Türkçe kullanımı “tapa” şeklindedir. KT.de “-a qaray”, Trkmn T.de “-ya tarap”.

“Diye” Eski Türkçe kullanımı “tiyin-tip” şeklindedir. KT.de “diye”, Trkmn T.de “diymek”.

“-A kadar” Eski Türkçe kullanımı “tegi” şeklindedir. KT.de “är”, Trkmn T.de “her”.

“Üzerine, -A göre” Eski Türkçe kullanımı “üze” şeklindedir. “Üzerine, -A göre” “Üstte” Eski Türkçedeki “üze” “z” ünsüzü “s” ye değişerek “üst-” şeklini almaktadır, Kazak ve Türkmen Türkçelerinde korunmaktadır. KT.de “üstine”, Trkmn T.de “üst”.

“Sonra” Eski Türkçe kullanımı “ötrü” şeklindedir. “Sonra” Eski Türkçe soñ "son, sonra" sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +rA ekiyle türetilmiştir. KT.de “keyin”, Trkmn T.de “soñra”

Soňra” Türkmencede aynı şekli karşımıza çıkmaktadır. “Sonra” Eski Türkçe kullanımı “kisre” şeklindedir. KT.de “sodan keyin”, Trkmn T.de “soňra”.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

4.1. Kazak Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Temel Kelimeler Açısından Değerlendirmesi

Köktürk bengu taşlarında içindeki temel kelimelere ek olarak, birçok kültürel kelimeler, insan ve sosyal yaşamın çeşitli yönlerinde ve hatta karmaşık kavramları da belirten kelimeler bulunmaktadır. Toplamda 316 kelimedenden oluşan sınıflandırmayı şu şekilde gösterirsek:

4.1.1. İnsanın Temel Hareketlerini Gösteren Fiiller Açısından Verilerin Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi *42 kelime*

Yemek	Jew	Íymek
Yürümek	Jürüv	Ýöremek
Oturmak	Otiruv	Oturmak
Görmek	Körüv	Görmek
Vermek	Berüv	Bermek
Gelmek	Kel	Gel
Ölmek	Ölüv	Ölmek
Öldürmek	Öltirüv	Öldürmek
Etmek	Et	Etmek
Koymak	Qoyuw	Goýmak
Değmek	Tiyüv	Degmek
Vurmak	Uruw	Urmak

Girmek	Kirüv	Girmek
Girdirmek	Kirgizüv	Girmek
Varmak	Baruw	Barmak
Dikmek	Tigüw	Dikmek
Bağlamak	Baylaw	Baglamak
Dökmek	Tögüv	Dökmek
ÜzmeK	Üzüv	ÜzmeK
Biçmek	Pişüv	Biçmek
Ayrılmak	Ayrıluv	Aýrylmak
Geçmek	Keşüv	Göçmek
Düşmek	Tüsüv	Düşmek
Acıkmak	Aşığuv	Ajykmak
Doymak	Toyuv	Doýmak
Ağrımak	Awıru	Agyrmak
Gücü yetmek	Küşı jetüv	Güýçü etmek
Yatmak	Jatuw	Ýatmak
İşitmek	Estüv	Eşitmek

Demek	Dedi, dew	Diýmek
Kılmak	Qıluw	Kılmak
Yukarı kaldırmak	Köterüv	Galdırmak
Tutmak	Tutuw	Tutmak
Vurmak	Uruw	Urmak
Aç	Aş	Aç
Girmek	Kirüv	Girmek
Varmak, gitmek	Baruw	Barmak
Eğirmek	İyirüv	Egirmek
Üzmek	Üzüv	Üzmek
Basmak	Basuw	Basmak
Başlamak	Bastaw	Başlamak
Eğilmek	İyilüv	Egilmek

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 2 kelime

Sürmek	Sürüv
Sökmek	Sögüv

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Aytu	Aýtmak
Tabuw	Tapmak
Jiberüv	İbermek

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 7 kelime

Eğilmek	Egilmek
Doğmak	Dogulmak
İstemek	İslemek
Yukarı kaldırmak	Galdyrmak
Kırmak	Gyrmak
Doğmak	Dogulmak
İnmek	İnmek

4.1.2. İnsanın Duygu, Düşünce Ve İsteklerini Gösteren Fiiller Açısından Değerlendirilmesi***Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime***

Saymak	Sanaw	Sanamak
Korumak	Qorğaw	Goramak
Kızmak	Qızuv	Gyzmak

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Alañdaw	Aladalanmak
Şattanuv	Şatlanmak
Oylaw	Oýlanmak

Ay	Ay	Aý
Yıl	Jıl	Ýyl
Kış	Qıs	Gyş

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 1 kelime

Yaz	Jaz
-----	-----

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Qaşan	Haçan
-------	-------

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

Gece	Gije
İlkbahar	Bahar
Bu devirde	Bu döwür
Kışın	Gyşyn
Kışlamak	Gyşlamak

4.1.5. Yer ve Yön Kavramıyla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

Orta	Orta	Orta
Üstte	Üstiñgi	Üsti
Taş	Dış	Daşyndan
Yukarı	Joğarı	Ýokary
	İş	İç

İçeri

Kazak Türkçesi- Türkmen

Türkçesi 1 kelime

Yan Janı

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Batıs	Batı
Bergi	Beriki
Kirüv	Girmek

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 4 kelime

Aşağı	Aşak
Nerede	Nirä
Nereden	Nireden
Ön, ön taraf	Öň, öň tarapy

4.1.6. Tabiatla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 28 kelime

Yer	Jer	Ýer
Su	Su	Suw
Ağaç	Ağaş	Agaç
Tepe	Töbe	Depe
Göl	Köl	Köl
Bora	Boran	Boran

Aygır	Ayğır	Aýgyr
Taylar	Tay	Taý
Boğa	Buqa	Buga
Koyun	Qoy	Goýun
Deve	Tüye	Düýe
İt	İt	İt
Domuz	Doňız	Doňuz
Maymun	Maymıl	Maýmyn
Sandal ağacı	Sandal ağaşı	Sandal agajy
Taş	Tas	Daş
Kum	Qum	Gum
Dağ	Taw	Dag
Bulut	Bult	Bulut
Tepe	Töbe	Depe
Çöl	Şöl	Çöl
Öküz	Ögiz	Öküz
Göl	Köl	Köl

Kar	Qar	Gar
Bora	Boran	Boran
Altın	Altın	Altyn
Gümüş	Kümis	Kümüş
Demir	Temir	Demir

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 2 kelime

Kün	Gün
Quz	Kuz

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 2 kelime

Kıtlık	Gytlyk
Tavşan	Towşan

4.1.7. Renkler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

Kara	Qara	Gara
Ak	Aq	Ak
Yeşil	Jasıl	Ýaşyl
Sarı	Sarı	Sary
Doru	Torı	Dor

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

4.1.8. Akrabalıkla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 7 kelime

Kız çocuk	Qız bala	Gyz
Ağabey	Ağa	Aga
Ata	Ata, ata-ana	Ene-ata
Gelin	Kelin	Gelin
Dul kadın	Tul äyel	Dul aýal
Halk	Halıq	Halk
Yeğen	Jiyen	Ýeğen
Gelinler	Kelinder	Gelinler

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Kayınbirader	Kayınbirader
--------------	--------------

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 1 kelime

Ana	Ana
-----	-----

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Perzent	Perzent
---------	---------

İni	İni
-----	-----

Taypa

Taýpa

4.1.9. Sayılar Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 33 kelime

Bir	Bir	Bir
İki	Eki	İki
Üç	Üş	Üç
Dört	Tört	Dört
Beş	Bes	Bäş
Altı	Altı	Alty
Yedi	Jeti	Ýedi
Sekiz	Segiz	Sekiz
Dokuz	Toğız	Dokuz
On	On	On
Yigirmi	Jiyırma	Ýigrimi
Otuz	Otız	Otuz
Kırk	Qırıq	Kyrk
Elli	Elüv	Elli
Yetmiş	Jetpis	Ýetmiş
Yüz	Jüz	Ýüz

Beş yüz	Bes jüz	Bäş ýüz
Bin	Mıñ	Müň
İki bin	Eki mıñ	İki müň
Üç bin	Üş mıñ	Üç müň
On bin	On mıñ	On müň
On yedi	On jети	On ýedi
İkinci	Ekinşi	İkinji
Onuncu	Onınşı	Onunjy
Yirmi beş	Jiyırma bes	Ýigrimi bäş
Yirmi altı	Jıyırma altı	Ýigrimi alty
Yirmi yedi	Jiyırma jети	Ýigrimi ýedi
Otuz üç	Otız üş	Otuz üç
Otuz sekiz	Otız segiz	Otuz sekiz
Kırk yedi	Qırq jети	Gyrk ýedi
Üçüncü	Üşünşü	Üçünji
Beşinci	Besinşi	Bäşinji
Yedinci	Jetinşi	Ýedinji

4.1.10. Zamirler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 10 kelime

Benim	Meniň	Meniň
Onunla	Onımen	Onuň bilen
Bizim	Bizdiň	Biziň
Bizi	Bizdi	Biz
Bize	Bizge	Bize
Beni	Meni	Meni
Onu	Onı	Ony
O	Ol	Ol
Siz	Siz	Siz
Öz	Öz	Ööz

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Özim	Özüm
------	------

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 6 kelime

Böylesi	Beýle
Bana	Maňa
Ona	Oňa
Onda, ondan	Ondan
Onca	Onca
Bunca	Buňca

4.1.11. İnsan Ömrü, Karakteri ve Nitelikleriyle İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 22 kelime

Uyku	Uyqı	Uky
------	------	-----

Gözyaşı	Köz jası	Gözýaş
Diri	Tiri	Diri
Ölü	Ölöv	Öli
Yaş	Jas	Ýaş
Açlık	Aştıq	Açlyk
Tokluk	Toqtık	Dokluk
Semiz	Semiz	Semiz
Yalan	Jalğan	Ýalan
Güçlü	Küşti	Güýçli
Utanma	Uyaluw	Utanmak
Umut	Ümit	Umyt
Bilgi	Bilim	Bilim
Yiğit	Jigit	Ýigit
Meşhur	Mäşhür	Meşhur
Yanılmak	Jañıluv	Ýalñyşmak
Hata	Qate	Hata
Aldatıcı	Aldaw	Aldamak
Yiğit, kahraman	Alıp, kahraman	Batyr, gahryman
Gün boyunca	Küni boyı	Gün boyunca
Aldatıcı	Aldawşı	Aldawçylykly

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 1 kelime

Kıskançlık

Qızğanış

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 8 kelime

Käri	Garry
Arıq	Arryk
Baqt	Bagt
Nadan	Nadan
Aurlıq	Agyrlyk
Ökinöv	Ökünmek
Mäşhür	Meşhur
Aldaw	Aldamak

41.13. Ev, Giyim ve Yaşamayla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 9 kelime

Çadır	Şatır	Çadyr
Eşik	Esik	İşik
Ocak	Oşaq	Ojak
İpek	Jibek	Ýüpek
Misk	Misk	Müşk
İş	İs	İş
Aç	Aş	Aaç
Atlı	Attı	Atly
Kul	Qul	Gul

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 1 kelime

Yaya	Jayaw
------	-------

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

Köylek	Köýnek
Jibek mata	Ýüpek mata
Ätir	Atyr
Köylekti	Köýnekli
Bay	Bay
<i>Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi</i>	<i>2 kelime</i>
Duvar	Diwar
Kapı	Gapy

4.1.14. Savaş, Askerlik ve Devlet Yönetimiyle İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 22 kelime

Erkek	Erkek	Erkek
Asker	Äsker	Esger
Lider	Lider	Lider
Düşman	Duşpan	Duşman
Kahraman	Qaharman	Gahryman
Asker, ordu	Äsker, orda	Esger
Yenilmek	Jeñilüv	Ýeñilmek
Atlı, süvari	Attı adam	Atly
Ok	Ok	Ok
Kılıç	Qılış	Gylýçla
Ordu, karargah	Orda	Oorda
Köle olmak	Qul boluw	Gul bolmak
Ülke, devlet	Ölke, memleket	Ülke, döwlet

Yer, su, vatan	Jer, suw, otan	Ýer, suw, watan
Vatan	Otan	Watan
Şehir	Şahar	Şahyr
Tanrı buyurmak	Täñir buyruğu	Taňrý buýruk
Kervan	Kerüven	Kerwen
Kaçansız kalmak	Qaçansız qaluw	Kagansız galmak
Yerleşmek	Jerlesüv	Ýerleşmek
Dost, düşmansız	Dos, duşpansız	Dost, duşmansýz

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 3 kelime

Yaya	Jayaw
Nesibe	Nesibe
Mal-mülük	Mal-mülk

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 6 kelime

Sawıt	Sowut
Davul	Dabıl
Saqş1	Sakçy
Tıl	Tyl
Jiberüv	İbermek
Jolbaşş1	Ýolbaşçy

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

Savaşmak	Söweşmek
----------	----------

Piyade	Pyýada
Kale	Qala
Arz etmek	Arzuw etmek
Batırmak, mızraklamak	Mızraklama

4.1.15. Unvanlar Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Han	Han	Han
Şehzade	Şahzada	Şazada
General	General	General

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 2 kelime

Elçi	Elşi
Vezir	Uâzir

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Mirasqor	Mirasdüşer
----------	------------

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 4 kelime

İmparator	İmperator
Hükümdar	Hökümdar
Başkomutan	Baş komanduýuşiy
Şehzade, prens	Şazada

4.1.16. Yazı ve Sanatla İlgili Kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Yazmak	Jazuw	Ýazmak
Yazı	Jazba	Ýazma
Yaşamak	Jasaw	Yaşamak

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Süret	Surat
Süretşi	Suratçy
Kümbez	Gümmez

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 2 kelime

Ebedî taş	Ebedi daş
Kazıyarak yazmak	Gazyp ýazmak

Bir dil için gerekli olan sıfat, zarf, bağlaç, edat gibi kelime türlerinin sayısı da Köktürk metinlerinde az değildir. Bengü taşlarda geçen bu tür kelimeler de aşağıda gösterilmiştir (Ercilasun, 2004:196).

4.1.17. Manevi Hayat ve Ölümle İlgili kelimeler Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 7 kelime

Tanrı	Täjir	Taňry
Türk Tanrısı	Türik Täjiri	Türk Taňrysy
Gönül	Köñil	Gönül

Öl	Öl	Ölmek
Ölü	Ölik	Öli
Ruhun kuş olup uçması	Ruhtıñ kus bolıp uşuwı	Ruhun guş bolup uçmasy
Cenaze töreni	Janaza räsimi	Jynaza dabarasy

Kazak Türkçesi –Türkmen Türkçesi 1 kelime

Quday äyel	Hudaý aýal
------------	------------

4.1.18. Sıfatlar Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 11 kelime

Yumuşak	Jumsaq	Ýumşak
Az	Az	Az
Uzak	Uzaq	Uzak
Yakın	Jaqın	Ýakyn
Ağır	Auır	Agyr
Bütün	Bütün	Bütünleýin
Yarım	Jartı	Ýary
Aç	Aş	Aç
Yiğit	Jigit	Ýigit
Güçlü	Küşti	Güýçli
Mümkün	Mümkin	Mümkin

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 2 kelime

Kalın	Qalıñ
Tatlı	Tätti

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 7 kelime

Kişi	Kişi
Köp	Köp
Arıq	Arıyk
Arzan	Arzan
Jalaıaş	Ýalaıaıaç
Bay	Bayı
Karı	Garry

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 2 kelime

İnce	İnçe
Temiz	Tämiz

4.1.19. Zarflar Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 7 kelime

Bütünüyle	Bütün	Bitin
Yeniden	Jaıadan	Ýañadan
Gündüzün	Kündiz	Gündiz
Bu devirde	Bul дәvirde	Bu döwürde
İçi	İşi	İç
Dışarı	Tıs	Daşyndan
Üstte	Üsti	Üstüne

Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi 1 kelime

Sonuna dek	Soıına deyin
------------	--------------

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Köp	Köp
Qazir	Häzir

Qayta

Gaýtalama

4.1.20.Zarflar Açısından Değerlendirilmesi***Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime***

İlkin

İlkinji

Ve

We

Yoksa

Ýogsam

4.1.21. Bağlaçlar Açısından Değerlendirilmesi***Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 4 kelime***

Soru

Suraq

Sorag

İçin

Üşin

Üçin

Arasında

Arası

Arasy

Her

Är

Her

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Üstine

Üst

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 3 kelime

Aşağı

Aşak

Sonra

Soň

4.1.22. Edatlar Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 4 kelime

Soru	Suraq	Sorag
İçin	Üşin	Üçin
Arasında	Arası	Arasy, ara
Diye	Dew	Diýmek

Kazak Türkçesi-Türkmen Türkçesi 1 kelime

Üstine	Üst
--------	-----

Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi 5 kelime

İle	Bile
Aşağı Aşak	
Her	Her
Sonra	Soň
Sonra	Soňra

Yukarıda tematik olarak ayırmaya çalıştığımız söz varlığı üzerinde çeşitli incelemeler yapmış olan Doğan Aksan, "Köktürkçenin VIII. yüzyıldan çok daha öncelik zamanlara uzanan, başka ürünleri bulunması gereken bir dil niteliğini taşıdığı ve bir yazı dilinin başlangıç çağı olmadığı"düşüncesini ortaya koymaktadır (Aksan 1976: 141). Doğan Aksan'a göre bir yazı dilinin ne kadar geri zamanlara götürülebileceğinin ölçütleri şunlardır: 1) İleri ögeler, 2) Soyut kavramlar 3) Çok anlamlılık 4) Tam eş anlamlılar, 5) Anlatımbilim (stilistik) - leksikoloji özellikleridir (Aksan 1976: 133).

SONUÇ

Çalışmada öncelikle temel kelimelerden, “İnsanın temel hareketlerini gösteren fiiller, insanın duygu, düşünce ve isteklerini gösteren fiiller, varlıkların oluş ve hareketlerini gösteren fiiller, zaman kavramı, yer ve yön kavramı, tabiatla ilgili kelimeler, hayvan adları, renkler, akrabalıkla ilgili kelimeler, sayılar, zamirler, insan ömrü, karakteri ve nitelikleriyle ilgili kelimeler, ev, giyim ve yaşamayla ilgili kelimeler, savaş, askerlik ve devlet yönetimiyle ilgili kelimeler, unvanlar, yazı ve sanatla ilgili kelimeler, sıfatlar, zarflar, bağlaçlar, edatlar” tespit edilmiştir. Ardından kelimeler ve karşılıkları belirlendikten sonra tablolarda listelenmiştir. Toplamda 316 kelime tespit edilmiştir. Tez çalışma sürecinde öncelikle genel bilgi verilerek, II. bölümde ise TT, KT, Trkmn T kelimelerin aktarması yapılmış ET`le karşılaştırılmıştır. KT ve Trkmn T`de bulunan kelimelerin geçtiği cümleler örnek olarak verilmiştir. III. Bölümde üç lehçede incelenen kelimelerin hepsinde ortak olan ses özelliklerine göre inceleme yapılmıştır. IV. bölüm değerlendirme ve sonuç bölümü olmak üzere TT, KT, Trkmn T, TT ve KT, Trkmn T ve KT, TT ve Trkmn T arasında sınıflandırma yapılmıştır. Bu çalışmada, bugüne kadar ileri sürülmüş bazı farklı görüş, yorum ve sınıflandırma kategorileri ekseninde, Eski Türkçe olarak belirtilen Türk dili döneminin başlangıç ve bitiş noktaları ile tarihî dönemler içindeki yeri ve devre sıralamasına göre hangi lehçelere ayrılarak incelendiği hususu üzerinde durulmuş ve özellikle Eski Türkçeden sonra gelişerek farklı devrelere ayrılmış, bilhassa Ortaçağdaki Türk dünyasını yoğun bir şekilde etkileyen siyasî, sosyal ve etnolojik hadiselerin etken olduğu sebeplere bağlı olarak ortaya çıkmış bir yapıya sahip bulunan Orta Türkçe döneminin, Türk dilinin tarihî değişim süreci içindeki yerinin neresi olduğu meselesi irdelenerek gelişiminde etkili bulunan diğer sebeplerin ışığında sınırları ve kapsamı tartışılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesi açısından temel kelimeler karşılaştırılarak bu kelimeler arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken Çağdaş Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesini Eski Türkçeyle karşılaştırılmıştır.

Özetle tez konusu çok eski dönemlerde birbirinden uzak kalan akraba Türk halklarının dillerini karşılaştırmalı olarak örneklerle ne kadar yakın olduğunu ve günümüzde farklı şekillerde veya farklı anlamlarda kullanılmakta olsa da asıl kökünün aynı olduğunu ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, A. (2006). Türk Dili Tarihi, Ötüken Yay., İstanbul.
- Aksu, N. (2006). Konuşan Sözlük Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi, Özkan Matbaacılık, Ankara.
- Atalay, Besim, (2006). Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it Türk (Çeviri), IV Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Ataniyazov, Soltanşa (2005), Ansiklopedik Türkmen Etnik Adları Sözlüğü, Hazırlayan: Yakup Karasoy-Ufuk Deniz Aşçı, Konya: Tablet yayınevi
- Balakaev,M. (1959) *Sovremenniy kazahski yazık. Sintaksis* (Modern Kazak dili), Alma-Ata.
- Bayatlı, Hidayet Kemal (1996), Irak Türkmen Türkçesi, Ankara: TDK Yayınları.
- Baykara, Tuncer. (2006), Türk, Türklük Ve Türkler; [IQ Kültür-Sanat-Yayıncılık], İstanbul.
- Benderoğlu, Abdüllatif (1989), Irak Türkmen Dili "Dil Bilgisi ve Karşılaştırma", Bağdat: Kültür ve Tanıtma Bakanlığı Yayınları.
- Buran Ahmet, Alkaya Ercan, (2007). Çağdaş Türk Lehçeleri, Ankara: Akçağ Yayınları
- Buran Ahmet, İlhan Nadir, (2008). Elazığ Yöresi Söz Varlığı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Caferoğlu, Ahmet, (1984) Türk Dili Tarihi, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet, (1994). Anadolu Ağızlarından Toplamalar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Caferoğlu, Ahmet, (1995). Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Caferoğlu, Ahmet, (1995). Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Cahun, Leon. (2006) Asya Tarihine Giriş, Kökenlerden 1405'e Türkler ve Moğollar; Çev. Sabit İnan Kaya, [Seç Yayım Dağıtım], İstanbul.
- Clauson, Sir Gerard, (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Oxford: Oxford University Press
- Demir, Nurettin, Yılmaz, Emine, Türk Dili El Kitabı,Grafiker Yayınları, Ankara 2003.
- Demir, Nurettin - Emine Yılmaz (2006), Türk Dili El Kitabı, Ankara.

- Demir, Necati, (2001). Ordu İli ve Yöresi Ağzları, (İnceleme-Metinler-Sözlük), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Demir, Nurettin, Yılmaz Emine, (2003) Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara
- Doğan, Levent, (2012). Türkmen Atasözleri, İstanbul: Kriter Yayınevi
- Eker, Süer, Çağdaş Türk Dili(2. baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2003.
- Ercilasun, Ahmet B., (2004) Başlangıçtan Yürmüncü Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay., Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican - Komisyon (1991), Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Ankara: TDK Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican, (1983). Kars İli Ağzları, Ses Bilgisi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
2004.
- Ercilasun,A.(2012). *Türk lehçeleri grameri*, Akçağ yayınları, Ankara.
- Eren, Hasan (1998), Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar, Ankara
- Eren, Hasan (1999), Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Esbayeva, K. S. - T. J. Januzaqov (2003), Kazak Türklerinde Kişi Adları, Çeviren: Nurettin Aksu, Ankara: TDK Yayınları.
- Geldiyev Gurbandurdi, Altıyev Annamirat (2002). Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- Gökçür, Engin, (2012). Van Gölü Havzası Ağzları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gurbannepeşov, Kerim, Oylanma Bayrı, (1995). Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşiryat Gulluğı
- Gülensoy, Tuncer, (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Gürsu,U. (2017). *Kazak Atasözleri*, Türk dil kurumları yayınları, Ankara,
- Hamzayeva, M. Ya., (1962). Slovarı Turkmenskogo Yazıka, Aşhabad: Akademiya Nauk Turkmenkoy SSP İstitut Yazıkoznaniya
- Hojageldiyev, Nargılıç, (1991). Gökdepe Galası, Aşgabat, TSSR İlimler Akademiyası
- Johanson, Lars (2007), Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Faktörler, çev. Nurettin Demir, Ankara: TDK yay

- Kara, Mehmet, (1997). Ata Atacanov'un Şiirleri I-II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Kara, Mehmet, (2000). Türkmen Türkçesi, Ankara: Akçağ Yayınları
- Kaydarov, A. (1997) *Kazahskiy yazık*. (Kazak dili), Dünya dilleri. Türk dilleri. Moskva. Kazak Ansiklopedisi (1972-1978), IV. cilt, Almatı.
- Korkmaz, Zeynep (2009), Türkiye Türkçesi Grameri / Şekil Bilgisi , Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Mahmudov, H. (1987) Musabayev G. *Kazahsko-russkiy slovar*. (Kazak-Rus sözlüğü),Alma-Ata.
- Öner, Mustafa (1998), Bugünkü Kıpçak Türkçesi (Tatar, Kazak ve Kırgız Lehçeleri Karşılaştırmalı Grameri), Ankara: TDK Yayınları.
- Potseluevskiy, A. (1936) *Diyalektı turkmenskogo yazıka* (Türkmen dili şiveleri), Aşkabat.
- Potseluevskiy, A. (1943) *Osnovı sintaksisa turkmenskogo literaturnogo yazıka*. (Türkmen edebi dilinin temel cümle bilgisi), Aşkabat.
- Sağlık, G. Selcan (2001). Türkiye ve Türkmen Türkçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Saray, Mehmet, (1993). Türkmen Tarihi, İstanbul: Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi
- Sarica, Bedri, (2006). Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü, İstanbul: Atlas Yayınları
- Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç (1998), Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi, Çeviren: Enver Murat, Ankara: TDK Yayınları.
- Sümer, Faruk, (1999). Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları
- Tekin, Talat - Mehmet Ölmez-Emine Ceylan-Zuhal Ölmez-Süer Eker (1995), Türkmence-Türkçe Sözlük, Ankara: Simurg Yayıncılık.
- Tekin, Talat (2005), Makaleler III - Çağdaş Türk Dilleri, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, (2009). Derleme Sözlüğü, Birleştirilmiş Tıpkıbasım, 6 c. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Tüymebaev J, Yeskeyeva M. (2017) Türkolojinin Tarihi-Dil Bilimsel Esasları, Kazıgurt yayınevi, Almatı.
- Umay, T. (2015) Türklerin Tarihi: Geçmişten Geleceğe, Akçağ, Ankara.

İnternet

<https://www.kulturportali.gov.tr/portal/turkler-ve-turkce>

<http://www.turkishfsi.net/tr/turkce-dili/>

Ölçekçi. H., “Kazakistan’daki Ulusal Hareketler ve Bolşevik Devrimi”, *Ahmet Yesevi Üniversitesi*, <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3501-published.pdf>(20.02.2019)

Kara. A., (2009) “Kazak Türklerinin Ortaya Çıkışı ile İlgili Efsaneler”

<https://vvy.tatliaskim.com/genel-turk-tarihi/337541-kazak-turklerinin-ortaya-cikisi-ile-ilgili-efsaneler.html> (20.02.2019)

<https://www.nisanyansozluk.com>

<https://www.turkcenindirilisi.com/kazak-turkcesi/kazak-turkcesikazakca-turk-lehceleri-h98341.html>

<https://www.cokbilgi.com/yazi/turkiye-turkcesi-turk-lehceleri/>

<http://forum.interpals.net/forum/foreign-languages/t%C3%A3%C2%BCrk%C3%A3%C2%A7e/83454-turkmence-or-turkmen-dili>

<https://bilimdili.com/toplum/dil/prof-dr-ahmet-bican-ercilasun-turkce-uzerine/>

ÖZ GEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Sara AMİRTAYEVA
Doğum Yeri : Kostanay/KAZAKİSTAN
Doğum Tarihi : 17.11.1994
E-posta : sara_ng001@mail.ru

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : 23 orta mektebi

Lisans : Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi/ Dünya dilleri ve Kazak filolojisi

Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Anabilim Dalı

Doktora :

Yabancı Dil ve Düzeyi:

İŞ DENEYİMİ :

ARAŞTIRMA ALANLARI:

TEZDEN ÜRETİLEN TEBLİĞ VE YAYINLAR: